

DDC
363.2
Б-342

Албан хэрэгцээнд зориулав

ЦАГДАА СУДЛАЛ

*Онол арга зүйн
улирал тутмын
сэтгүүл*

Хэвлэлийн эх бэлтгэсэн: Л.Гэрэлмаа

Хэвлэлийн хуудас

Цаасны хэмжээ: В.5

Хэвлэсэн газар: Номын цацал ХХК

Дугаарыг эрхлэн гаргасан: Докторант Б.Баянмөнх

ISBN 978-99962-8882-2-7

2020 №3 (26)

“ЦАГДАА СУДЛАЛ” ОНОЛ, АРГА ЗҮЙН СЭТГҮҮЛ

POLICE

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL JOURNAL

СЭТГҮҮЛИЙН ЗӨВЛӨЛ

Зөвлөлийн дарга: Ж.Болдбаатар Хууль зүйн шинжлэх ухааны доктор (Sc.D), профессор

Зөвлөлийн гишүүд:

Ж.Долгорсүрэн Хууль зүйн шинжлэх ухааны доктор (Sc.D), профессор

Б.Пүрэв Хууль зүйн доктор (Ph.D), хүндэт профессор

Ж.Заанхүү Түүхийн шинжлэх ухааны доктор, (Sc.D), дэд профессор

Г.Гантөмөр Хууль зүйн доктор, (Ph.D), профессор

З.Төрмандах Хууль зүйн доктор (Ph.D)

Т.Оюунчимэг Хууль зүйн доктор (Ph.D), профессор

Ж.Мөнхболд Хууль зүйн ухааны (Ph.D) дэд профессор

Сэтгүүлийн эрхлэгч: ДХИС-ийн тэргүүн дэд захирал Б.Бат-Эрдэнэ
Хууль зүйн доктор (Ph.D), профессор

Эрхлэн гаргасан, нарийн бичгийн дарга: Докторант Б.Баянмөнх

Сэтгүүлийн редакцийн зөвлөл:

Т.Бямбаа Хууль зүйн доктор (Ph.D)

О.Цэцэгмаа Хууль зүйн доктор (Ph.D) дэд профессор

Д.Энхжаргал Хэл шинжлэлийн ухааны доктор (Ph.D)

Д.Мягмарцэрэн Хууль зүйн доктор (Ph.D) дэд профессор

Ш.Ариунбилэг Хууль зүйн доктор (Ph.D) дэд профессор

Манай хаяг: Дотоод хэргийн их сургууль Баян зүрх дүүрэг, Цагдаагийн Академийн өргөн чөлөө, хилчиний гудамж-1, утас: 99878219, мейл хаяг: bayanmunkh@uia.gov.mn

ЦАГДАА СУДЛАЛ
Онол арга зүйн улирал тутмын сэтгүүл
(дугаар 2020 №1)

ЭРҮҮГИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОНОЛ ПРАКТИКИЙН АСУУДАЛ

- А.Манлай.** Криминалистической характеристики незаконной рубки лесных насаждений России и Монголии..... 4
- Д.Энхтөр.** Социально-правовая обусловленность уголовной ответственности за отмывание денежных средств по законодательству монголии..... 9
- Я.Цэлмэн.** “Хуулийн этгээд ба гэмт хэрэг” /цуврал нийтлэл/.....16

ЦАГДААГИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОНОЛ ПРАКТИКИЙН АСУУДАЛ

- Б.Баянмөнх** Цагдаагийн байгууллагын хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтад хийсэн шинжилгээ..... 21
- С.Ф.Зирофович.** Полномочия омбудсмена Кыргызской республики в области совершенствования национального законодательства..... 40
- Д.Цэрэнлхам.** Гэр бүл ба өсвөр насны хүүхдийн гэмт хэрэг, зөрчил.....45
- Дин Ван Ту.** Вьетнамын улсын эрүүгийн хууль дахь нийтийн хэв журам алдагдуулах гэмт хэргийн бүрэлдэхүүн, хүлээлгэх хариуцлага..... 52

ЭРҮҮГИЙН ПРОЦЕССЫН ЭРХ ЗҮЙН ОНОЛ ПРАКТИКИЙН АСУУДАЛ

- Б.Алтансүх.** 打击毒品相关犯罪的法律政策调整 /Хар тамхины гэмт явдалтай тэмцэх үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт/..... 59
- З.Эрдэм, П.Орхон.** Regtech solution against money laundering..... 66
- Б.Эрдэнэбат.** Өсвөр насны этгээдийн холбогдсон хэрэгт мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах онцлог..... 72
- Д.Бямбахүү.** Цагдаагийн байгууллагын эрэн сурвалжлах ажлыг Монгол Улсын эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх хууль тогтоомжид хуульчилж ирсэн түүхэн уламжлал..... 79

ЦАГДААГИЙН ТАКТИК ТУСГАЙ БЭЛТГЭЛИЙН ОНОЛ ПРАКТИКИЙН АСУУДАЛ

- Ш.Чулуун.** Усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийн тухай ойлголт, бүтэц, зохион байгуулалт, ашиглах аргачлал, анхаарах зарим асуудал..... 86
- Г.Мэндбаяр.** Улсын онц чухал объектын хамгаалалт ба терроризмтой тэмцэхэд анхаарах зарим асуудал..... 98

МЭДЭЭЛЛИЙН АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН ОНОЛ ПРАКТИКИЙН АСУУДАЛ

- Е.Е.Хохлов.** Применение нейросетевых технологий для идентификации наркомаркетов в информационно-телекоммуникационной сети интернет..... 105

ЭРҮҮГИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОНОЛ ПРАКТИКИЙН АСУУДАЛ

КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕЗАКОННОЙ
РУБКИ ЛЕСНЫХ НАСАЖДЕНИЙ РОССИИ И МОНГОЛИИ

Амарсайхан Манлай

Адъюнкт Академии управления

МВД России г. Москва, капитан полиции

E-mail: amarsaikhanmanlai@gmail.com

Аннотация: Статья посвящена исследованию основных понятий незаконной рубки лесных насаждений в России и Монголии. Будучи одним из элементов криминалистической характеристики преступления, способ его совершения имеет важное значение.

Ключевые слова: криминалистическая характеристика, незаконная рубка лесных насаждений, лесные насаждения, способ совершения преступления, незаконная рубка.

Криминалистическая характеристика как информационная основа для разработки частных методик расследования преступлений представляет интерес для научного анализа. Большинство ученых продолжают придерживаться научной позиции, в соответствии с которой выделяются групповая и видовая криминалистическая характеристика¹, а также используется уровневый подход, на базе которого формулируются ее индивидуальные параметры². При этом применительно к незаконной рубке лесных насаждений криминалистические знания представлены фрагментарно и нуждаются в обобщении и систематизации, а также в сопоставлении с разрабатываемыми информационными моделями,

¹ Образцов Н.А. Криминалистика: цикл лекций по новой программе курса. – М.: Норма, 1994. – С. 37-38; Селиванов Н.А. Советская криминалистика: система понятий. – М.: Юрид. лит., 1982. – С. 130; Чурилов С.Н. Криминалистическая методика: история и современность. – М.: Норма, 2002. – С. 168.

² Исаенков В.Н. Криминалистическая характеристика преступлений и ее разновидности // КриминалистЪ. – 2014. – № 1. – С. 41-47; Сорокотягин И.Н. Криминалистические проблемы использования специальных знаний в расследовании преступлений : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. – Екатеринбург, 1992. – С. 168.

характеризующими особенности совершения смежных составов преступлений, прежде всего незаконного оборота древесины (ст. 191.1 УК РФ)³.

Криминологические особенности незаконной рубки лесных насаждений определяются общим экологическим неблагополучием, фиксируемым на территории многих российских регионов⁴. При этом совокупная доля преступлений, предусмотренных главой 26 УК РФ, в течение длительного времени (2006-2019 гг.) составляет около 1,1% в структуре зарегистрированной преступности. Доля незаконной рубки лесных насаждений (ст. 260 УК РФ) при этом превышает 50% от их общего числа, а в некоторых регионах России достигает 95% зарегистрированных экологических преступлений⁵. Кроме того, преступления, предусмотренные ст. 260 УК РФ, составляют 69,4% общественно опасных деяний, выявляемых в сфере лесопользования⁶.

С учетом того, что до 70% территории РФ покрыто лесом, и законные формы лесопользования составляют до 5% ВВП, общественная опасность незаконной рубки лесных насаждений представляется бесспорной, а тенденция увеличения количества этих деяний, косвенно подтверждаемая тем, что многие приграничные России страны (в частности, Финляндия, Эстония) отказались от рубок лесов на своей территории и значительно сократили заготовку древесины, предпочитая поступающее из России сырье, невзирая на его криминальное происхождение⁷, – весьма тревожной.

Для сравнения, в Монголии основные уголовно-правовые запреты, относящиеся к незаконной рубке лесных насаждений, сложились в древнейшие времена и получили подробное закрепление в памятниках права XVI-начала XX вв., причем в большинстве из них прослеживалась взаимосвязь этих действий с умыслом на хищение древесины⁸.

Предмет преступления может быть раскрыт по сортиментному признаку (породам деревьев, вырубаящихся наиболее часто). По изученным уголовным делам можно привести такие породы, как ель, сосна, кедр, пихта, лиственница, ива, осина, береза. Исследователи отмечают, что породный состав монгольских лесов имеет

³ Дубоносов Е.С., Петрухина О.А. Криминалистическая характеристика незаконной рубки лесных насаждений // Проблемы правопонимания и правоприменения в прошлом, настоящем и будущем цивилизации. – Минск: Международный университет МИТСО, 2016. – С. 110-113; Фомина И.А. Криминалистическая характеристика незаконной рубки лесных насаждений: понятие и структура // Сибирский юридический вестник. – 2010. – № 2. – С. 173-178.

⁴ Кузнецова Н.И. Криминологическая характеристика экологической преступности // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. – 2017. – № 1. – С. 97-100.

⁵ Дидевич Я.Б., Белых О.А., Русецкая Г.Д. Противодействие преступности в сфере лесопользования: проблемы и перспективы // Всероссийский криминологический журнал. – 2017. – Т. 11. – № 2. – С. 308-317.

⁶ Полещук О.В. Криминологический анализ преступности в сфере лесопользования в Приморском крае // Scientific World [электронный ресурс] – Режим доступа: URL: <https://sworld.education/simpoz4/119.pdf> (Дата обращения: 11.02.2020)

⁷ Сухаренко А.Н., Жерновой М.В. Декриминализация лесной отрасли в России: проблемы и перспективы // Российская юстиция. – 2014. – № 7. – С. 55-58.

⁸ Дудин П.Н. Генезис монгольского права и его взаимодействие с китайским правом (XIII – начало XX в.) // Право. Журнал высшей школы экономики. – 2013. – № 1. – С. 24-27.

коммерческую значимость: в них произрастают кедр, сосна, береза, ель, осина, лиственница⁹.

Ученые обращают внимание на то, что значительная часть древесины, незаконно заготовленной в России, впоследствии экспортируется в Китай, где действует 50-летний мораторий на разработку национального лесного фонда; при этом в приграничных районах Монголии фиксируется та же тенденция¹⁰. Ее наличие можно объяснить тем, что УК КНР предусматривает более строгие, чем в России и Монголии, меры наказания как за незаконную рубку, так и за незаконный оборот древесины. Однако установленные УК КНР запреты косвенно «подпитывают» криминальную активность на территории Монголии и России, поскольку формируют спрос на поставку древесины контрабандным путем. Соответственно, криминалистическая характеристика незаконной рубки лесных насаждений на индивидуальном уровне может быть дополнена таким параметром, определяющим пространственно-темпоральные особенности, как локализация на территории, отличающейся транспортной логистикой, облегчающей последующее трансграничное перемещение заготовленной древесины. В условиях монгольских приграничных районов, в частности, имеется также возможность совершения таких действий вблизи плохо охраняемых участков государственной границы.

Первую группу, соответственно, составляют сучья, кроны, пни, ветки, поврежденные деревья, которые могут совпадать по размерным характеристикам со стволами или фрагментами заготовленной древесины. Кроме того сюда можно включить следы распиловочных работ, если таковые предшествовали последующей транспортировке заготовленной древесины.

Вторая группа формируется при выявлении следов волочения фрагментов срубленных лесных насаждений, следов транспортных средств, использующихся в целях их вывоза с места совершения преступления.

И наконец, третья группа следов отражает активное пребывание человека или группы людей на определенном участке местности (окурки, бытовые отходы, следы обуви, оброненные вещи).

Названные позиции в целом являются типичными и варьируются во взаимосвязи с географическим регионом и иными особенностями, относящимися к предмету незаконной рубки лесных насаждений и ее интенсивности.

Пятый, шестой и седьмой элементы криминалистической характеристики незаконной рубки лесных насаждений составляют способ подготовки, совершения и сокрытия преступления, особенности личности преступника и обстановка совершения преступления. Как представляется, они достаточно объемны по своему содержанию, а также максимально полно раскрывают индивидуальные

⁹ Лувсанцэрэн Г. Особенности развития лесной политики и экономики Монголии // Леса России: политика, промышленность, наука, образование. – СПб: ФГАОУ ВО Санкт-Петербургский Политехнический университет Петра Великого, 2019. – С. 9-12.

¹⁰ Бородуля Е.В., Лавдаренко Л.И. Ответственность за преступления, связанные с незаконным оборотом леса, в Монголии и Китае // Российский следователь. – 2009. – № 2. – С. 34-37.

закономерности совершения незаконной рубки лесных насаждений и потому требуют рассмотрения в рамках отдельных параграфов настоящей главы диссертационного исследования.

Предваряя дальнейшие рассуждения, кратко раскроем основное содержание данных элементов криминалистической характеристики незаконной рубки лесных насаждений.

Способ как совокупность приемов и методов, использующихся при подготовке, совершении и сокрытии следов преступления варьируется с учетом характеристики действий, образующих объективную сторону состава преступления. Необходимо отметить, что среди квалифицирующих признаков незаконной рубки лесных насаждений законодатель выделил такие позиции, как соучастие (группой лиц, группой лиц по предварительному сговору, организованной группой) и использование служебного положения. Однако непосредственные приемы рубки или повреждения до степени прекращения роста, имеющие криминалистическое значение, в ст. 260 УК РФ (ст. 213 УК Монголии) отражения не получили.

Обстановка совершения преступления, как представляется, базируется на пространственно-темпоральном элементе криминалистической характеристики незаконной рубки лесных насаждений и варьируется в зависимости от географических и иных региональных особенностей.

Подводя итог, необходимо заключить, что корреляционные связи и зависимости между элементами криминалистической характеристики носят закономерный характер и выражаются в различных количественных и качественных показателях, установление которых на индивидуальном уровне составляет одну из задач эффективного расследования преступления.

В заключение представляется сделать следующие основные выводы:

1. Криминалистическая характеристика преступлений представляет собой научно обоснованную информационную модель, определяющую основные параметры проблемного поля следственного познания и включающую совокупность сведений об обстоятельствах совершения преступления и сокрытия его следов, а также об обстоятельствах, относящихся к личности виновного.

2. Элементы криминалистической характеристики незаконной рубки лесных насаждений подразделяются на объективные, определяющиеся установленной уголовным законом преступностью данного деяния, и субъективные, варьирующиеся в зависимости от избранного способа совершения преступления, личности преступника и обстановки, в которой имеет место криминальная активность. Связующим звеном между ними являются пространственно-темпоральные особенности, которые, с одной стороны, не определены в нормах закона (так, ст. 260 УК РФ в действующей редакции не содержит конструктивных признаков времени и места совершения преступления), а с другой, тесно связаны с совокупностью действий, составляющих содержание уголовно-правового запрета. Кроме того, в ее структуру входят типичная исходная информация о совершенном преступлении и следовые картины, отображаемые на месте происшествия.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Образцов Н.А. Криминалистика: цикл лекций по новой программе курса. – М.: Норма, 1994. – С. 37-38; Селиванов Н.А. Советская криминалистика: система понятий. – М.: Юрид. лит., 1982. – С. 130; Чурилов С.Н. Криминалистическая методика: история и современность. – М.: Норма, 2002. – С. 168.
2. Исаенков В.Н. Криминалистическая характеристика преступлений и ее разновидности // КриминалистЪ. – 2014. – № 1. – С. 41-47; Сорокотягин И.Н. Криминалистические проблемы использования специальных знаний в расследовании преступлений: дис. докт. юрид. наук: 12.00.09. – Екатеринбург, 1992. – С. 168.
3. Дубоносов Е.С., Петрухина О.А. Криминалистическая характеристика незаконной рубки лесных насаждений // Проблемы правопонимания и правоприменения в прошлом, настоящем и будущем цивилизации. – Минск: Международный университет МИТСО, 2016. – С. 110-113; Фомина И.А. Криминалистическая характеристика незаконной рубки лесных насаждений: понятие и структура // Сибирский юридический вестник. – 2010. – № 2. – С. 173-178.
4. Кузнецова Н.И. Криминологическая характеристика экологической преступности // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. – 2017. – № 1. – С. 97-100.
5. Дицевич Я.Б., Белых О.А., Русецкая Г.Д. Противодействие преступности в сфере лесопользования: проблемы и перспективы // Всероссийский криминологический журнал. – 2017. – Т. 11. – № 2. – С. 308-317.
6. Полещук О.В. Криминологический анализ преступности в сфере лесопользования в Приморском крае // Scientific World [электронный ресурс] – Режим доступа: URL: <https://sworld.education/simpoz4/119.pdf> (Дата обращения: 11.02.2020)
7. Сухаренко А.Н., Жерновой М.В. Декриминализация лесной отрасли в России: проблемы и перспективы // Российская юстиция. – 2014. – № 7. – С. 55-58.
8. Дудин П.Н. Генезис монгольского права и его взаимодействие с китайским правом (XIII – начало XX в.) // Право. Журнал высшей школы экономики. – 2013. – № 1. – С. 24-27.
9. Лувсанцэрэн Г. Особенности развития лесной политики и экономики Монголии // Леса России: политика, промышленность, наука, образование. – СПб: ФГАОУ ВО Санкт-Петербургский Политехнический университет Петра Великого, 2019. – С. 9-12.
10. Бородуля Е.В., Лавдаренко Л.И. Ответственность за преступления, связанные с незаконным оборотом леса, в Монголии и Китае // Российский следователь. – 2009. – № 2. – С. 34-37.

СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВАЯ ОБУСЛОВЛЕННОСТЬ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ОТМЫВАНИЕ ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ МОНГОЛИИ

Дорж Энхтур

*Адъюнкт кафедры уголовной политики
Академии Управления МВД России г.Москва,
старший лейтенант полиции
E-mail:d.enkhtur@yandex.ru*

Аннотация: В статье рассматривается социально-правовая обусловленность уголовной ответственности за легализацию (отмывание) денежных средств и имущества, добытого преступным путем, в российском и монгольском уголовном законодательстве. Проведенный сравнительно-правовой анализ позволил выявить недостатки уголовно-правового запрета и определить направление его перспективной корректировки.

Ключевые слова: преступление, уголовная ответственность, отмывание денежных средств, легализация имущества.

Отмывание денежных средств и имущества, добытого преступным путем, причиняет вред экономической безопасности и финансовой стабильности страны, а также затрудняет раскрытие и расследование преступлений. Но самое главное – легализация такого имущества способствует финансированию противоправной, в том числе террористической, деятельности.

Анализируя социально-правовую обусловленность криминализации общественно опасных деяний, ученые обращают внимание на их устойчивую распространенность, значимость охраняемых законом ценностей, существенность причиняемого посягательствами на них вреда, а также невозможность противодействия иными, нежели уголовно-правовыми, средствами¹¹. Ключевым критерием криминализации деяний обоснованно полагается их общественная опасность¹². Названные подходы, бесспорно, являются пригодными в целях исследования социально-правовой обусловленности установления уголовной ответственности в отмывание денежных средств в ст. 18.6 УК Монголии.

В первую очередь, следует обратить внимание на сложную структуру преступного поведения, в которой можно выделить совершение предикатного преступления, приносящего криминальный доход, и дальнейшие действия, связанные с приданием правомерности владению, пользованию, распоряжению

¹¹ Законность: теория и практика : монография / отв. ред. Ю.А. Тихомиров, Н.В. Субанова. – М.: ООО «Юридическая фирма «Контракт»», 2017. – С. 169-185; Капинус О.С. Криминализация и декриминализация деяний: поиск оптимального баланса // общественные науки и современность. – 2018. – № 4. – С. 38-46.

¹² Прокументов Л.М. Основание криминализации (декриминализации) деяний // Вестник Томского государственного университета. Серия «Право». – 2014. – № 4. – С. 81-91.

таким имуществом (денежными средствами). Для этого необходимо остановиться на наиболее распространенных предикатных деяниях, каковыми мы полагаем коррупционные проявления, запрещенную экономическую деятельность (незаконная организация и проведение азартных игр, незаконная банковская деятельность и др.), оборот запрещенных предметов (оружия, наркотиков), эксплуатацию запрещенных законом занятий (например, проституции), совершение хищений бюджетных средств. Все вышеназванные формы преступного поведения предполагают получение доходов в объемах, выходящих за рамки удовлетворения бытовых потребностей и потому требующих инвестирования в легальные экономические отношения.

Коррупция представляет собой тревожное для Монголии явление, вследствие чего возникают дополнительные аргументы в пользу самостоятельной криминализации отмывания денег. Так, с 2010 по 2016 г. рост зарегистрированных преступлений коррупционной направленности составил 4,7%¹³, а в современный период превысил это значение. Получение взятки как наиболее распространенное коррупционное преступление имеет и предикатные свойства: предмет взятки чаще всего составляют денежные средства, правомерность владения которыми придается виновным в процессе их использования для совершения финансовых операций или иных сделок. Практика показывает, что причастность как к коррупционным преступлениям, так и к легализации доходов, полученных в результате их совершения, устанавливается, в том числе, и в отношении должностных лиц, исполняющих наиболее ответственные полномочия: например, в январе 2020 г. в совершении этих преступлений был изобличен посол Республики Монголия во Франции¹⁴. Из этого можно заключить, что высокая степень коррупционных рисков детерминирует и последующую легализацию денежных средств, полученных в результате совершения таких преступлений, причем ее выявление может быть затруднено в связи с совершением финансовых операций и сделок за пределами государства.

Ведение незаконной экономической деятельности также способно приносить сверхкрупный доход. Современная экономика Монголии в значительной мере ориентирована на привлечение иностранных инвестиций и сотрудничество с иностранными компаниями¹⁵, поэтому внимание законодателя к обеспечению экономической безопасности и к декриминализации экономической сферы очевидно. Однако обилие иностранных инвесторов повышает риск интенсификации незаконной деятельности. На примере Монголии можно пояснить, что в соответствии с рекомендацией ФАТФ, данной в 2017 г., монгольские банки были

¹³ Бат-Улзий Д. Предупреждение коррупционной преступности в Монголии : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – М., 2017. – С. 3.

¹⁴ Монголия попала в «серый список» ФАТФ // ИА «Regnum» [электронный ресурс] – Режим доступа: URL: <https://regnum.ru/news/polit/2749548.html> (Дата обращения: 05.02.2020)

¹⁵ Хармаев Ю.В. Особенности уголовно-исполнительной политики России в контексте приграничного сотрудничества с Монголией // Уголовная ответственность и наказание : мат-лы Всерос. научн.-практ. конф. / отв. ред. В.Ф. Лапшин. – Рязань: Академия ФСИН России, 2017. – С. 271-275.

обязаны объяснить происхождение находящейся на их счетах сверхкрупной суммы – 700 млрд тугриков. Подтвердить законность источников происхождения большей ее части (свыше 500 млрд тугриков) коммерческие банки не смогли¹⁶. Из этого можно сделать вывод о том, что при недостаточно интенсивном контроле за совершением банковских операций создаются условия для аккумуляции на счетах коммерческих банков значительных сумм криминального происхождения. При этом, будучи размещенными даже на условиях простейшего договора банковского вклада они могут приносить вкладчику доход.

Следует отметить, что некоторые виды экономической деятельности в условиях строгой разрешительной системы получили самостоятельную криминализацию. В России, например, к таковым относится игорный бизнес, функционирующий с учетом значительных ограничений (предусмотрено территориальное разделение игорных зон, за пределами которых организация и проведение азартных игр запрещены; с 2009 г. установлена уголовная ответственность за нарушение этих правил). Игорный бизнес является одним из наиболее криминогенных видов предпринимательства¹⁷, и с учетом этого сверхприбыли, получаемые на этом рынке, легко становятся предметом последующих финансовых операций, совершаемых в целях придания правомерности владения денежными средствами. Выявлению и пресечению незаконной деятельности уделяется значительное внимание со стороны органов внутренних дел, но лица, занимающиеся ей, осложняют ведущееся противодействие, поскольку постоянно приспособливаются для использования в противоправных целях пробелы в действующем законодательстве¹⁸, вследствие чего эффективность уголовного преследования за совершение таких преступлений остается невысокой¹⁹. Для сравнения, в Монголии до настоящего времени отсутствуют любые ограничения деятельности онлайн-казино и подобных электронных площадок; при этом работа игорных заведений прекращена еще в 1999 г., хотя в современный период обсуждается проект закона, в соответствии с которым она сможет возобновиться, поскольку при установлении значительных налоговых сумм это станет экономически выгодно²⁰. Реализация данной инициативы существенно повысит риск отмывания денег через легальные игорные заведения (например, средств, полученных в результате совершения коррупционных преступлений), поэтому в

¹⁶ Витульева Т.А., Кравцова А.А. Тенденции развития банковской системы Монголии в современных условиях // Вестник Московского финансово-юридического университета. – 2017. – № 2. – С. 43-54.

¹⁷ Артеменко Н.В., Шимбарева Н.Г. Об эффективности уголовной ответственности за незаконный игорный бизнес // Terra Economicus. – Т. 11. – № 1. – Ч. 2. – С. 145-149.

¹⁸ Кольцов Д.В., Папирник А.А. Отдельные направления оперативно-розыскного противодействия незаконному игорному бизнесу // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. – 2015. – № 3. – С. 72-76.

¹⁹ Сагитдинова З.И. Об отдельных аспектах эффективности борьбы с незаконными организацией и проведением азартных игр в Российской Федерации // Juvenis Scientia. – 2018. – № 9. – С. 35-40.

²⁰ В Монголии собираются узаконить игорный бизнес // Байкал-Информ [электронный ресурс] – Режим доступа: URL: <http://baikalinform.ru/baykalbskiy-turizm/v-mongolii-sobirayutsya-uzakonitb-igornyy-biznes> (Дата обращения: 06.02.2020)

данном случае экономическая выгода не должна подменять экономическую безопасность.

Незаконный оборот наркотических средств и психотропных веществ тесно связан с отмыванием денег, поскольку получаемые сверхприбыли имеют полностью нелегальное происхождение. Тревожные тенденции роста этой части преступности отмечались монгольскими криминологами уже более десяти лет назад²¹. За истекший период государство предприняло немало усилий по противодействию незаконному обороту наркотиков (в том числе, посредством установления максимально строгих мер уголовного наказания, вплоть до пожизненного лишения свободы, за их сбыт), однако как предикатное преступление он продолжает сохранять значительную распространенность.

Высокая латентность части наиболее опасных видов незаконного оборота наркотиков (их перевозки, пересылки)²² способствует тому, что денежные средства, вырученные при их сбыте, становятся в дальнейшем предметом отмыwania.

Еще одна разновидность незаконного бизнеса – занятие проституцией – находится в центре внимания правоохранителей еще с 80-х гг. прошлого века²³, однако в большей части сводится к выявлению лиц, оказывающих интимные услуги на платной основе, а не тех, кто организует такую деятельность и присваивает большую часть денежных средств. Вследствие этого они поступают в легальные экономические отношения, используются для приобретения и эксплуатации предметов роскоши. Как предикатное отмыwанию денег преступление, организация занятия проституцией, естественно, преследуется в Монголии, но связь между ними обычно не устанавливается.

Еще одну разновидность предикатных отмыwанию денег преступления составляют хищения бюджетных средств. Как и в России, в Монголии особой уязвимостью в данном случае обладает механизм совершения государственных закупок. В данный момент наиболее типичными схемами, используемые для завладения бюджетными средствами, являются: фиктивные закупки (оформляются документально, но поскольку предмет закупки не требуется для обеспечения деятельности государственного органа или учреждения, фактически не проводятся); закупки товара низкого качества по заведомо завышенной цене (контроль качества товара не производится, либо документально фиксируется его соответствие самым высоким стандартам).

²¹ Ерентейн О. Криминогенная обстановка в Монголии, связанная с незаконным оборотом наркотических, психотропных веществ // Пробелы в российском законодательстве. – 2008. – № 2. – С. 324-325.

²² Мунхболд Ж. Сравнительный анализ норм законодательства Монголии по противодействию незаконному обороту наркотических средств и психотропных веществ с аналогичными нормами законодательства зарубежных стран // Вестник Восточно-Сибирского института МВД России. – 2011. – № 11. – С. 46-53.

²³ Лиштованный Е.И. Политические процессы в Монголии в конце XX века: начало монгольской перестройки // Известия Иркутского государственного университета. Серия «Политология. Регионоведение». – 2007. – № 1. – С. 55-76.

Кроме того, в целях хищения бюджетных средств в Монголии широко используются инструменты приватизации и деприватизации, в результате чего сначала государственное имущество выкупается юридическими лицами по низкой цене, а впоследствии его часть передается в пользование государству по цене, превышающей рыночную. Лоббированием таких схем достаточно часто занимаются правительственные чиновники и политики²⁴.

Перечисленные негативные особенности предикатной преступной деятельности придают отмыванию денег дополнительную общественную опасность и подчеркивают обоснованность его криминализации. При этом легализация преступных доходов является высоко латентным преступлением: так, в России, по данным Росфинмониторинга, ежегодно легализуется 250-300 млрд руб., а выявляется только 10% этой суммы²⁵; в Монголии превышает десятки триллионов тугриков. При этом судами России в 2013-2018 гг. по ст. ст. 174-174.1 УК РФ осуждено всего 147 человек²⁶, а в Монголии практика уголовного наказания за отмывание денег вообще не сформировалась.

Давая оценку характеру и степени общественной опасности непосредственно отмывания денег, будем исходить из следующего. Общественная опасность является свойством, характеризующим способность преступного поведения причинить вред надлежащему порядку осуществления общественных отношений²⁷. Ее ключевыми параметрами выступают характер и степень общественной опасности.

Характер общественной опасности ученые определяют через социальную значимость объекта посягательства²⁸, благодаря чему он признается объективным критерием общественной опасности.

В свою очередь, степень общественной опасности может быть установлена с учетом таких позиций, как интенсивность посягательства, форма вины, размер и вид ущерба²⁹, и она может быть признана субъективным критерием общественной опасности.

Анализируя правовые позиции высших судебных инстанций, можно указать, что в России они исходят из того, что характер общественной опасности деяния находится во взаимосвязи с ценностью объекта посягательства, направленности деяния на охраняемые уголовным законом социальные ценности и причиненным им вредом, а степень – в зависимости от характера и размера наступивших последствий, способа

²⁴ Бат-Улзий Д. Предупреждение коррупционной преступности в Монголии : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – М., 2017. – С. 92.

²⁵ Журбин Р.В. Борьба с легализацией преступных доходов: теоретические и практические аспекты. – М.: Норма, 2011. – С. 4.

²⁶ Отчет о числе осужденных по всем составам преступлений Уголовного кодекса Российской Федерации и иных лицах, в отношении которых были вынесены судебные акты по уголовным делам, за 12 месяцев 2018 года : форма 10-а // Судебный департамент при Верховном Суде РФ [электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.cdep.ru/index.php?id=79> (Дата обращения: 06.02.2020)

²⁷ Жанцан С. Уголовное право Монголии. – Улан-Батор, 2003. – С. 17; Козлов А.П. Понятие преступления. – СПб: Юридический центр-пресс, 2004. – С. 709.

²⁸ Сотсков Ф.Н. Общественная опасность деяния в уголовном праве России : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – М., 2009. – С. 18.

²⁹ Пудовочкин Ю.Е. Учение о преступлении: избранные лекции. – М.: Юрлитинформ, 2008. – С. 25.

совершения преступления, роли подсудимого в преступлении совершенном в соучастии, формы и вида вины³⁰. Верховным Судом Монголии такой анализ не проводился, вследствие чего можно предположить, что исследование сущности показателей общественной опасности еще не завершено в полном объеме.

Подводя итог, можно заключить, что, невзирая на установление уголовной ответственности за отмывание денег, в действующей монгольской системе правового регулирования не создано эффективных юридических механизмов противодействия этой части преступности.

СПИСОК ИСПОЛЪЗУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Законность: теория и практика : монография / отв. ред. Ю.А. Тихомиров, Н.В. Субанова. – М.: ООО «Юридическая фирма «Контракт»», 2017. – С. 169-185; Капинус О.С. Криминализация и декриминализация деяний: поиск оптимального баланса // общественные науки и современность. – 2018. – № 4. – С. 38-46.
2. Прокументов Л.М. Основание криминализации (декриминализации) деяний // Вестник Томского государственного университета. Серия «Право». – 2014. – № 4. – С. 81-91.
3. Бат-Улзий Д. Предупреждение коррупционной преступности в Монголии : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – М., 2017. – С. 3.
4. Монголия попала в «серый список» ФАТФ // ИА «Regnum» [электронный ресурс] – Режим доступа: URL: <https://regnum.ru/news/polit/2749548.html> (Дата обращения: 05.02.2020)
5. Хармаев Ю.В. Особенности уголовно-исполнительной политики России в контексте приграничного сотрудничества с Монголией // Уголовная ответственность и наказание : мат-лы Всерос. научн.-практ. конф. / отв. ред. В.Ф. Лапшин. – Рязань: Академия ФСИН России, 2017. – С. 271-275.
6. Витульева Т.А., Кравцова А.А. Тенденции развития банковской системы Монголии в современных условиях // Вестник Московского финансово-юридического университета. – 2017. – № 2. – С. 43-54.
7. Артеменко Н.В., Шимбарева Н.Г. Об эффективности уголовной ответственности за незаконный игровой бизнес // Terra Ecomomicus. – Т. 11. – № 1. – Ч. 2. – С. 145-149.
8. Кольцов Д.В., Папирник А.А. Отдельные направления оперативно-розыскного противодействия незаконному игровому бизнесу // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. – 2015. – № 3. – С. 72-76.
9. Сагитдинова З.И. Об отдельных аспектах эффективности борьбы с незаконными организацией и проведением азартных игр в Российской Федерации // Juvenis Scientia. – 2018. – № 9. – С. 35-40.

³⁰ Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 22.12.2015 № 58 «О практике назначения судами Российской Федерации уголовного наказания» // Российская газета. 2015. 29 дек.

10. В Монголии собираются узаконить игорный бизнес // Байкал-Информ [электронный ресурс] – Режим доступа: URL: <http://baikalinform.ru/baykalbskiy-turizm/v-mongolii-sobirayutsya-uzakonitb-igornyy-biznes> (Дата обращения: 06.02.2020)
11. Ерентейн О. Криминогенная обстановка в Монголии, связанная с незаконным оборотом наркотических, психотропных веществ // Пробелы в российском законодательстве. – 2008. – № 2. – С. 324-325.
12. Мунхболд Ж. Сравнительный анализ норм законодательства Монголии по противодействию незаконному обороту наркотических средств и психотропных веществ с аналогичными нормами законодательства зарубежных стран // Вестник Восточно-Сибирского института МВД России. – 2011. – № 11. – С. 46-53.
13. Лиштованный Е.И. Политические процессы в Монголии в конце XX века: начало монгольской перестройки // Известия Иркутского государственного университета. Серия «Политология. Регионоведение». – 2007. – № 1. – С. 55-76.
14. Бат-Улзий Д. Предупреждение коррупционной преступности в Монголии : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – М., 2017. – С. 92.
15. Журбин Р.В. Борьба с легализацией преступных доходов: теоретические и практические аспекты. – М.: Норма, 2011. – С. 4.
16. Отчет о числе осужденных по всем составам преступлений Уголовного кодекса Российской Федерации и иных лицах, в отношении которых были вынесены судебные акты по уголовным делам, за 12 месяцев 2018 года : форма 10-а // Судебный департамент при Верховном Суде РФ [электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.cdep.ru/index.php?id=79> (Дата обращения: 06.02.2020)
17. Жанцан С. Уголовное право Монголии. – Улан-Батор, 2003. – С. 17; Козлов А.П. Понятие преступления. – СПб: Юридический центр-пресс, 2004. – С. 709.
18. Сотсков Ф.Н. Общественная опасность деяния в уголовном праве России : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – М., 2009. – С. 18.
19. Пудовочкин Ю.Е. Учение о преступлении: избранные лекции. – М.: Юрлитинформ, 2008. – С. 25.
20. Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 22.12.2015 № 58 «О практике назначения судами Российской Федерации уголовного наказания» // Российская газета. 2015. 29 дек.

“Хуулийн этгээд ба гэмт хэрэг” /цуврал нийтлэл/

“Legal persons and crime” / series of articles/

Я.Цэлмэн.

Дотоод Хэргийн Их Сургуулийн Цагдаагийн Сургуулийн
Эрүүгийн процессын эрх зүйн тэнхимийн
ахлах багш, цагдаагийн хошууч

Tselmen.Ya

Senior Lecturer at the Department of Criminal Procedure in
Police School in University of Internal Affairs, police major

Хураангуй: Энэ удаагийн өгүүллээр хуулийн этгээдийн талаарх үзэл баримтлал, олон улсын эрх зүйн зохицуулалтын талаар товч авч үзнэ. Хуулийн этгээдийн гэмт хэрэг гэж хүмүүс өөрсдийн хууль ёсны мэргэжлээрээ ажиллаж байгаа байгууллагынхаа ашиг сонирхлын үүднээс үйлдсэн цагаан захтны гэмт хэргийн тухай ойлголт байдаг. Эдгээр хүмүүс ерөнхийдөө өөрсдийгөө гэмт хэрэгтэн гэж боддоггүй, мөн тэдний үйл ажиллагааг гэмт хэрэгт хуулиар тооцдоггүй гэж хөнгөмсөгөөр найддаг. Хуулийн этгээдийн гэмт хэргийн онцлог нь мэргэжлийн гэмт хэрэг бөгөөд ашиг олох сонирхол бүхий хүмүүс, тэдгээрийн бүлэг үйлддэг.

Abstract: Corporate crime, also called organizational crime, type of white-collar crime committed by individuals within their legitimate occupations, for the benefit of their employing organization. Such individuals generally do not think of themselves as criminals, nor do they consider their activities criminal. Related to corporate crime is professional white-collar crime, which is crime committed by those who identify with crime and make crime their sole livelihood.

Түлхүүр үг: хуулийн этгээд, зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, хууль сахиулах бодлого

Keywords: legal person, organizational crime, enforcement policy

Хуулийн этгээдийн гэмт хэрэг

Хуулийн этгээдийн гэмт хэрэг гэж хүмүүс өөрсдийн хууль ёсны мэргэжлээрээ ажиллаж байгаа байгууллагынхаа ашиг сонирхлын үүднээс үйлдсэн цагаан захтны гэмт хэргийн тухай ойлголт байдаг. Эдгээр хүмүүс ерөнхийдөө өөрсдийгөө гэмт хэрэгтэн гэж боддоггүй, мөн тэдний үйл ажиллагааг гэмт хэрэгт хуулиар тооцдоггүй гэж хөнгөмсөгөөр найддаг. Хуулийн этгээдийн гэмт хэргийн онцлог нь мэргэжлийн гэмт хэрэг бөгөөд ашиг олох сонирхол бүхий хүмүүс, тэдгээрийн бүлэг үйлддэг.

"Компанийн хариуцлага" гэсэн ойлголт энд чиглэгдэнэ. Криминологийн хувьд корпорацын гэмт хэрэг гэдэг нь корпорацын (өөрөөр хэлбэл, үйл ажиллагаагаа удирдаж буй хувь хүнээс тусдаа хууль ёсны хувийн шинж чанартай аж ахуйн нэгж), эсвэл корпорац буюу бусад аж ахуйн нэгжийн нэрийн өмнөөс үйл ажиллагаа

явуулдаг хувь хүмүүсийн үйлдсэн гэмт хэргийг хэлдэг. Өр төлбөр ба корпорацийн өр төлбөр). Хамгийн ноцтой корпорацийн гэмт хэргийн хувьд корпорацуудыг шүүхээс татан буулгах асуудал тулгардаг бөгөөд заримдаа "аж ахуйн нэгжийн цаазаар авах ял" гэж нэрлэдэг. Энэ нь корпорацийг татан буулгах эсвэл бүрмөсөн зогсоох хууль ёсны журам юм.

Хуулийн этгээдийн гэмт хэргийг цагаан захтны гэмт хэрэг гэсэн ойлголт түгээмэл байдаг байна. Учир нь корпорацийн ашиг сонирхлыг төлөөлж, төлөөлж чадах хүмүүсийн дийлэнх нь цагаан захтан, мэргэжлийн хүмүүс байдаг. Хуулийн этгээдийн гэмт хэргийг зохион байгуулалттай гэмт хэрэг гэж үздэг, учир нь гэмт хэрэгтнүүд корпорацийг гэмт хэрэг үйлдэх зорилгоор, эсвэл гэмт хэргээс олсон орлогыг нь угаах зорилгоор тээврийн хэрэгсэл болгон байгуулж болно. Дэлхийн нийт гэмт хэргийн нийт бүтээгдэхүүн дэлхийн худалдааны 20 хувьтай тэнцэж байх ба³¹ корпорацийн гэмт хэрэг, олон контекстээс харахад гэмт хэрэг үйлдэх боломж нь корпораци ба төрийн хоорондын харилцаанаас үүсдэг.

Хуулийн этгээдийн гэмт хэргийн үзэл баримтлал

Хуулийн этгээдийн буюу Корпорацийн гэмт хэргийн үзэл баримтлалын гарал үүслийг Америкийн криминологич Эдвин Саутерландтай холбодог. Америкийн Социологийн холбоонд тэрээр 1939 онд хандан нийгмийн шинжлэх ухаанд цагаан захтны гэмт хэргийн тухай ойлголтыг анх танилцуулж байсан нь энэ ойлголтыг нийтэд түгээсэн гэж үзэх боломжтой. Тэрбээр цагаан захтны гэмт хэргийг "ажил мэргэжлээрээ нийгмийн хүндлэл хүлээсэн, өндөр статустай хүний хийсэн гэмт хэрэг" гэж тодорхойлсон. Энэхүү үзэл баримтлал нь гэмт хэргийн мөн чанарын онолын үзэл бодлыг эрс өөрчлөх чиглэлийг илэрхийлсэн юм. Хожим нь Саутерланд бараг л зөвхөн корпорацийн гэмт хэрэгт төвлөрч, судалгаа шинжилгээ хийсэн байна. Тэрээр 1949 онд “Цагаан захтны гэмт хэрэг” нэртэй номыг бичиж нийтийн хүртээл болгосон байдаг. Тэрээр шүүх, комиссын албан ёсны бүртгэлийг ашиглан 40 жилийн хугацаанд шалгагдсан 70 корпорац нь дор хаяж нэг хууль тогтоомж зөрчсөн, эсвэл хуурамч зар сурталчилгаа, патентын гэх мэт сөрөг шийдвэр гаргасан болохыг олж мэдсэн. Ялангуяа дайны үеийн худалдааны зөрчил, үнийг тогтоох, залилан мэхлэх, эсхүл буруу бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, худалдах, ихэнх хуулийн этгээд нь рецидивист (давталт гаргагчид) шинжтэй, тус бүрдээ дунджаар найман гэмт хэргийн шинжтэй шийдвэр гаргасан байдаг. Саутерланд хэлэхдээ сонины гарчгийг "Гудамжинд гарч буй гэмт хэрэг" сэдэв эзэлдэг бөгөөд "Хуулийн этгээдийн гэмт хэрэг" анзаарагдахгүй хэвээр байсаар байна гэжээ. Цагаан захтны гэмт хэрэг нь гудамжны гэмт хэргээс хамаагүй их хохирлыг нийгэмд учруулж байсан ч ихэнх хэргүүд нь эрүүгийн хуульд хамрагдалгүй иргэний болон захиргааны зөрчил гэж тооцогддог байв³² гэжээ.

Корпорацууд ба гэмт хэрэг

Ихэнх криминологчид цагаан захтны гэмт хэргийг хуулийн этгээдийн болон гэмт хэргийн (хууль ёсны мэргэжлээрээ ажиллах явцад үйлдсэн гэмт хэрэг, өөрсдийн ашиг тусын тулд) гэсэн хоёр үндсэн төрөлд хуваадаг. Ихэнх корпорацийн гэмт

³¹ (de Brie 2000)

³² <https://www.britannica.com/topic/corporate-crime#ref336083>

хэрэгтнүүд тэдний үйл ажиллагааг гэмт хэрэг гэж үздэггүй гэдэгт итгэдэг бөгөөд учир нь ихэвчлэн тэдний ажил мэргэжлийн орчинд байдаг зөрчилөөс ялгардаггүй. Хуулийн этгээд дахь гэмт хэрэгтнүүд нийгэмд хуулийн дагуу үйл ажиллагаа явуулж байгаа мэтээр ойлгогдож, гэмт хэрэгт холбогдоогүй байдаг. Тэдний зохисгүй үйлдлийг ихэвчлэн ижил ажил мэргэжлийн орчинд л гэмт хэрэг хэмээн албан бусаар баталдаг.

Саутерландын судалгаа анхдагч байсан хэдий ч Америкийн криминологич Маршалл Клинард, Питер Иегер нарын “Хууль бус корпорацын зан байдал”³³ анхны томоохон, цогц судалгааг хийх хүртэл цагаан захтны үйлддэг гэмт хэргийн талаарх сэдвийг нийгэм бага анхаарч байсан байна. Энэхүү судалгаанд АНУ-ын хамгийн том бөөний болон жижиглэнгийн худалдаа, үйлчилгээний байгууллагуудын эсрэг холбооны 25 агентлагаас гаргасан, дуусгавар болгосон засаг захиргааны, иргэний болон эрүүгийн үйлдлийг системтэй мөрдөн шалгах ажилд хамруулсан. Саутерланд гучин хэдэн жилийн өмнө нээсэн ижил төстэй хэв маягийн ихэнх нь хэвээр хадгалагдаж байсан. Томоохон корпорацуудын 60 орчим хувь нь нийгмийн эсрэг дор хаяж нэг хууль эрх зүйн зөрчлийн арга хэмжээ авсан бол хамгийн зальтай компаниуд буюу корпорацуудын 8 хувь нь ихэнх гэмт хэргийг (нийт гэмт хэргийн 52 хувь) үйлдсэн байна. Бүх зөрчлийн тал хувийг нефть, эм үйлдвэрлэл, автомашины үйлдвэрлэл эзэлж байжээ. Хуулийн этгээдийн зөрчил гаргасан хүмүүст хүлээлгэх шийтгэл хэвээр байв.

АНУ дахь корпорацын гэмт хэрэг

АНУ-д бизнесийн тодорхой үйл ажиллагааг 19-р зууны эхэн үеэс хууль бус гэж үздэг болсон. Жишээ нь: Хуурамч зар сурталчилгаа, худалдааг хязгаарлах, банкны луйвар, аюултай бүтээгдэхүүн буруу үйлдвэрлэх, хуурамч үнэт цаасны борлуулалт, патентын зөрчил, хүрээлэн буй орчны бохирдол зэрэг юм. АНУ-ын холбооны засгийн газраас баталсан олон зохицуулалтын хуулиудын эхнийх нь 1890 оны Шерман Монополийн эсрэг хууль байсан бөгөөд энэхүү хууль нь үнийг тогтоох, монополь байгуулахаас урьдчилан сэргийлэх зорилготой байв. Аж ахуйн нэгжийн зөрчлийг мөрдөн шалгах ажлыг гол төлөв холбооны болон муж улсын зохицуулах агентлагууд явуулдаг. Ийм агентлагуудын зарим жишээ бол Холбооны Худалдааны хороо (FTC), Байгаль орчныг хамгаалах газар (EPA), Холбооны төв комисс (FCC), Хүнс, мансууруулах бодисын захиргаа (FDA), Улс хоорондын худалдааны комисс (ICC) зэргийг дурдаж болно. Комисс (NRC), Үнэт цаас, биржийн комисс (SEC), Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн удирдлага (OSHA) зэрэг агентлагууд өөрсдийн хуулийг хэрэгжүүлэхэд ашигладаг хэд хэдэн хориг арга хэмжээг авдаг байна. Үүнд: анхааруулга, сануулга, тушаал, эрх хасах, мөнгөн торгууль, эрүүгийн шийтгэл орно.

Америкт төвтэй үндэстэн дамнасан корпорацитай холбоотой олон улсын дуулиантай холбоотойгоор АНУ-ын Конгресс бизнесийн гэрээ байгуулахдаа хээл хахуул өгөхийг хориглосон “Гадаадын авлигын тухай хууль”³⁴ батласан. 1996 онд АНУ болон бусад 26 орон авлига хээл хахуулийг хориглохоор тохиролцжээ. Төрийн албан хаагчдын ийм хээл хахуул нь олон улсын худалдааг муутгаж, шударга

³³ 1975–1976 (1979)

³⁴ (1977)

худалдааг алдагдуулж, төрийн албан тушаалтнуудын авлигын гэмт хэргийг өөгшүүлдэг.

Хуулийн этгээдийн гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд тулгамдаж буй асуудал

Корпорацууд холбооны хүнд суртлын дарамт, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн талаар гомдоллож болох ч гэм буруутай компаниуд засгийн газартай заргалдах мэдлэг чадвар, боловсон хүчин, цаг хугацаа зарцуулах боломжтой байдаг. Хуулийн этгээдийн зөрчлийг шалгах агентлагууд хүчирхэг корпорацуудын эсрэг хууль хэрэгжүүлэх нь үр дүнгүй байна гэж шүүмжлэлийг их өрнүүлдэг. Ихэнхдээ хууль зөрчигчдөд хүлээлгэх шийтгэл нь түүний хууль бус үйлдлийг зогсоох, учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх үүрэг гүйцэтгэхэд хэтэрхий бага байдаг. Цагаан захтнуудад ял оноох нь бага бөгөөд тэд шоронд хоригдох нь ховор байдаг. Томоохон хуулийн этгээдүүд өөрсдийн салбаруудын захирал болон хуулийн хэлтсийн даргаар урьд нь хуулийн этгээдүүдийг шалгах, зохицуулах агентлагуудад ажиллаж байгаад тэтгэвэрт гарсан мэргэжилтнүүдийг ажилд авах сонирхолтой байдаг байна. Нэмж дурдахад засгийн газраас хуулийн этгээдийн байгууллагын гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд хуваарилдаг мөнгөний хэмжээ нь гудамжны гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд зориулагдсан мөнгөнөөс хамаагүй бага байдаг³⁵.

АНУ-ын Дээд шүүхийн 1886 оны шийдвэрээр Санта-Клара тойрогт, Номхон далайн өмнөд төмөр замын 118 АНУ 394 (1886) корпорацийг "этгээд /person/" гэж хууль ёсоор тодорхойлж болно гэж АНУ-ын янз бүрийн шүүхүүдэд мэдэгдсэн байдаг. АНУ-ын Үндсэн хуульд оруулсан арван дөрөв дэх нэмэлт өөрчлөлтөд энэ талаар дурьдсан байна.

Английн хуулинд үүнийг Salomon v Salomon & Co [1897] AC 22-ийн шийдвэрээр тохирчээ. Австралийн хуулиар 2001 оны корпорацуудын тухай хуулийн дагуу (Cth) корпорац нь хууль ёсоор "хуулийн этгээд /legal person/" гэсэн байдаг³⁶.

АНУ-ын хууль одоогоор корпорацын эрүүгийн хариуцлага хүлээх чадавхийг хүлээн зөвшөөрдөг. Францын хуулиар одоогоор компанийн эрүүгийн хариуцлага хүлээх чадавхийг хүлээн зөвшөөрдөг. Германы хууль нь корпорацын эрүүгийн хариуцлага хүлээх чадавхийг хүлээн зөвшөөрдөггүй. Герман улс нь корпорацуудад зөрчлийн шийтгэл оногдуулдаг³⁷. Компанийн буруутай үйл ажиллагааг зохицуулах олон улсын гэрээг ингэснээр зөвшөөрөх хандлагатай байдаг боловч корпорац эрүүгийн хариуцлага хүлээхгүй гэсэн зарчим үйлчилдэг байна.

Хууль сахиулах бодлого.

Корпорацын гэмт хэрэг зарим оронд төр засгийн хэмжээнд анхаардаг болсон. Жишээлбэл: Их Британид төмөр замын сүлжээ болон далайд гарсан осол аваарыг олон нийтэд корпорацын хүн амины хэрэг гэж нэрлэн хэрэглэгддэг бөгөөд бизнесийн аж ахуйн нэгжүүдэд учирдаг технологийн аюулын талаар илүү их хэлэлцүүлэг зохион байгуулдаг байна³⁸.

АНУ-д 2002 онд батлагдсан “Sarbanes-Oxley” хууль нь Enron, Worldcom, Freddie Mac, Lehman Brothers гэх мэт олон нийтийн дунд дуулиан шуугиан болсон

³⁵ [Frank E. Haqan](#)

³⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Corporate_crime

³⁷ (Ordnungswidrigkeiten)

³⁸ (see Wells: 2001)

бизнесийн үйл ажиллагаа, түүний дотор корпорацын хариуцлага, санхүүгийн ил тод байдал, луйвартай тэмцэх чиглэлээр шинэчлэгдсэн³⁹. Компанийн гүйцэтгэх захирал болон компанийн санхүүгийн захирал (CFO) нь санхүүгийн тайланг үнэн зөв, холбогдох хууль тогтоомжид нийцэж байгаа эсэхийг биечлэн баталгаажуулах шаардлагатай бөгөөд үүнийг санаатайгаар буруу үйлдсэнийх нь төлөө эрүүгийн хариуцлага оногдуулж, мөнгөн торгууль 5000,000 доллар хүртэл, 20 жил хүртэл хорих ял оноох болсон байна⁴⁰.

Өмнөд Уэльсийн Хуулийн Шинэчлэлийн Хороо ийм гэмт хэргийн үйл ажиллагааны талаархи дараах тайлбарыг хийсэн байна. Үүнд:

Хуулийн этгээдийн гэмт хэрэг нь иргэдийн сайн сайхан байдалд ихээхэн аюул заналхийлж байна. Манай нийгэмд олон төрлийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг корпорацууд байдаг бөгөөд тэдний үйл ажиллагааны нөлөөлөл нь хувь хүний үйл ажиллагаанаас илүү өргөн хүрээний хүмүүст нөлөөлдөг болохыг харгалзан үзвэл корпорацын учруулсан эдийн засгийн болон бие махбодид үзүүлэх хор хохирол нь маш их юм⁴¹.

Үүнтэй адил санааг Расселл Мохибер ба Роберт Вайсман (1999) нар дэвшүүлжээ. Тухайлбал: Нэг түвшинд корпорацууд шинэ технологи, эдийн засгийн цар хүрээг хөгжүүлдэг. Эдгээр нь шинэ бүтээгдэхүүн, массын үйлдвэрлэлийн илүү үр дүнтэй аргыг нэвтрүүлэх замаар массын хэрэглэгчдийн эдийн засгийн ашиг сонирхолд нийцэх боломжтой юм. Өөр түвшинд, өнөөдөр улс төрийн хяналт байхгүй бол корпорацууд нь иргэний нийгмийн үндэс суурийг болон тэдгээрийн оршин сууж буй хүмүүсийн амьдралыг устгахад үйлчилдэг...

Ашигласан материал:

"The Laws That Govern the Securities Industry". Retrieved 5 December 2016.

"Sarbanes-Oxley Act of 2002" (PDF). 107th Congress. Retrieved 5 December 2016. (Law Reform Commission of New South Wales: 2001)

Models of corporate criminal liability in comparative law. Washington university global studies law review vol.4

V.S.Khanna, Corporate Criminal Liability: What Purpose does it Serve, Har.L.Rev. 109 (1996)

Celia Wells, Corporations and Criminal Responsibility, page 85(Oxford University press 2nd ed. 2005)

ЦАХИМ ЭХ СУРВАЛЖ:

<https://www.britannica.com/topic/corporate-crime#ref336083>

https://en.wikipedia.org/wiki/Corporate_crime

³⁹ "The Laws That Govern the Securities Industry". Retrieved 5 December 2016.

⁴⁰ "Sarbanes-Oxley Act of 2002" (PDF). 107th Congress. Retrieved 5 December 2016.

⁴¹ Шинэ Өмнөд Уэльсийн Хуулийн шинэчлэлийн хороо: 2001 (Law Reform Commission of New South Wales: 2001)

ЦАГДААГИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОНОЛ ПРАКТИКИЙН АСУУДАЛ**ЦАГДААГИЙН ХЭСГИЙН БАЙЦААГЧИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ
ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТАД ХИЙСЭН ШИНЖИЛГЭЭ**

Докторант, цагдаагийн
дэд хурандаа Б.Баянмөнх
*Дотоод хэргийн их сургууль,
Монгол Улс Цахим шуудан:*
bayanmunkh@uia.gov.mn

Товчлол. Цагдаагийн алба хаагчийн гүйцэтгэх үүрэг, үйл ажиллагааны чиглэл, хамрах хүрээ, тодорхой ажиллагааны арга, хэлбэр, арга зүйг хууль тогтоомж, түүнд нийцүүлэн гаргасан эрх зүйн актаар зохицуулагдаж байдаг. Энэхүү өгүүлэлд цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтын талаар товч авч үзсэн болно.

Түлхүүр үг: хэсгийн байцаагч, хууль, заавар, албан тушаалын тодорхойлолт,

Үндсэн хэсэг. Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь цагдаагийн байгууллагын хуулиар хүлээсэн чиг үүргийг хэрэгжүүлж, нийтээр дагаж мөрдөх хууль тогтоомжийг сахиулах олон талт үйл ажиллагааг хариуцсан нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд зохион байгуулах үүрэгтэй цагдаагийн алба хаагч юм.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн албан тушаалын энэхүү олон талт чиг үүргийн онцлогтой уялдан түүний үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтын хүрээг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Цагдаагийн албаны тухай хууль болон тэдгээрт нийцсэн бусад хууль, дүрэм, журам, заавраар тодорхойлж байна.

Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн анхан шатны нэгж болох хорооны нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, нийтээр дагаж мөрдөх хууль тогтоомжийн сахиулах чиг үүрэгтэй хороо хариуцсан хэсгийн байцаагчийн албан тушаалыг 1975 онд бий болгосноос хойш 1993 он хүртэлх хугацаанд БНМАУ-ын АИХ-ын Тэргүүлэгчид болон Сайд нарын Зөвлөлөөс баталсан Цагдан сэргийлэх байгууллагын тухай дүрмүүдээр үйл ажиллагааг нь зохицуулж иржээ.

1993 оны 12 дугаар сарын 13-ны өдөр Монгол Улсын Их Хурлаас Цагдаагийн байгууллагын тухай хуулийг баталж, 1994 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээр цагдаагийн байгууллага, алба хаагч хуулийн хүрээнд үйл ажиллагаа явуулах нөхцөл анх удаа бүрдсэн байна.

Цагдаагийн байгууллагын тухай хуульд заасан үүргийн хүрээнд хэсгийн байцаагч нь хариуцсан хорооны нутаг дэвсгэрт гарсан гэмт хэрэг, зөрчлийн шалтгаан, нөхцлийг тогтоож арилгах ажлын хүрээнд иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад мэдэгдэл өгч, түүний хэрэгжилтийг хангаж ажиллах, гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэхээр бэлтгэж, завдаж байгаа болон үйлдэж байгаа тухай мэдээллийг

авмагц таслан зогсоох, учирч болох хор хохирлыг гаргуулахгүй, нэмэгдүүлэхгүй байх шуурхай арга хэмжээ авах, нутгийн захиргааны болон төрийн бус байгууллагатай хамтран гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохион байгуулж, мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангах, хорих ял эдлээд суллагдсан хүнд захиргааны хяналт тавих, гудамж талбай, олон нийтийн газар нийтээр дагаж мөрдөх дүрэм, журмыг сахиулах эргүүл хийх, хариуцсан нутаг дэвсгэрийн объектын судалгаа хийх, хуулиар харъяалуулсан захиргааны зөрчлийг шалгаж шийдвэрлэх зэрэг олон талт үйл ажиллагаа явуулж байлаа.

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг баталж, хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлсэн 2013 он хүртэл хугацаанд цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааг Цагдаагийн байгууллагын тухай хуулиас гадна бусад 17 хууль, Засгийн газрын тогтоолоор батлагдсан 2 дүрэм, 1 хөтөлбөр, тогтоол 1, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын тушаалаар батлагдсан 2 журам, 4 дүрэм, ЦЕГ-ын даргын тушаалаар батлагдсан 8 заавар, 1 дүрэм, 13 журмаар зохицуулж байжээ.

ЦЕГ-ын даргын 2003 оны 6 дугаар сарын 3-ны өдрийн 229 дүгээр тушаалын нэгдүгээр хавсралтаар “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ыг баталсан нь олон хууль, эрх зүйн актаар зохицуулагдаж байсан тухайн албан тушаалын эрх хэмжээ, алба хаагчийн субьектив эрх, хууль зүйн үүргийг нэгтгэн эрэмбэлж, тусгайлан зааварчилсан чухал ач холбогдолтой шийдвэр байсан бөгөөд өнөөг хүртэл мөрдөн ажиллаж байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны чиглэл, эрх зүйн байдлыг тодорхойлж буй өнөөгийн эрх зүйн зохицуулалтын хүрээг хууль зүйн хүчин чадлын хувьд дараах байдлаар ангилан авч үзлээ. Үүнд:

- Монгол Улсын Үндсэн хуулийн зохицуулалт;
- Цагдаагийн албаны тухай болон бусад хуулийн зохицуулалт;
- Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Улсын Их Хурал, Засгийн газрын тогтоолоор баталсан дүрэм, журам, бодлогын баримт;
- Монгол Улсын сайд, агентлагийн даргын тушаалаар баталсан дүрэм, журам, заавар;
- Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын тогтоол, Засаг даргын захирамжаар баталсан журам, захиргааны актын хүрээнд тус тус авч үзье.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн зохицуулалт: Монгол Улсын Үндсэн хууль бол монголын ард түмний эрхэм зорилго, нийтлэг хүсэл зоригийн илэрхийлэл болсон гол тулгуур хууль болохын хувьд Монгол Улсын нийгэм, улс төр, эдийн засаг, соёлын харилцааны эрх зүйн үндсийг тодорхойлсон. Үндсэн хуулийн удиртгал хэсэгт тунхагласан Монголын ард түмний эрхэм зорилго нь Монгол Улсын эрх зүйн тогтолцооны үндсэн зорилгыг илэрхийлж, нийгмийн харилцааг зохицуулах зориулалтыг тодорхойлж байдаг. Үндсэн хуулийн 11 дүгээр зүйлд “...үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журмыг хангах нь төрийн үүрэг мөн.”, 19 дүгээр зүйлд “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.” гэж заасан

нь төрөөс иргэнийхээ өмнө хүлээсэн үүргийн илэрхийлэл төдийгүй цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг тодорхойлсон Үндсэн хуулийн зохицуулалт мөн. Мөн Үндсэн хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.2-т төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчмыг “Ардчилсан ёс, шударга ёс, эрх чөлөө, тэгш байдал, үндэсний эв нэгдлийг хангах, хууль дээдлэх...”⁴² гэж хуульчилсан явдал нь цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд баримтлах үзэл баримтлалын үндсэн чиглэл юм.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагч төрөөс иргэнийхээ өмнө хүлээсэн цагдаагийн байгууллагад хамаарах үүргийг биелүүлж, төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчмыг чанд сахин хэрэгжүүлэх явдал нь түүний эрх зүйн байдал, хууль зүйн үүргийн онцлогийг илэрхийлнэ.

Түүнчлэн Үндсэн хуулийн хоёрдугаар бүлгийн 14.1, 14.2, 16.12, 16.13, 16.14, 16.6, 16.17, 16.18, 19.3 дэх заалтуудыг үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсэн эх сурвалжаа болгож байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн дээрхи бүх заалтууд нь цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны үндсэн эх сурвалж болох төдийгүй оролцож буй бүхий л ажил арга хэмжээнд мөрдөх эрх зүйн үндэс болж байна.

Үндсэн хуулийн 14.1, 14.2 дахь заалтууд нь хэсгийн байцаагчийн албан үүргийн хувиар харилцаж байгаа бүхий л субъектүүдтэй харилцаа үүсгэх үед баримтлах зарчим юм байна. Харин 16.2, 16.12, 16.4 заалтууд нь иргэний зөрчигдсөн эрхээ сэргээн хангахтай холбоотой үйл ажиллагаанд баримтлах бол 16.13, 16.16, 16.18, 18.5 дахь заалтыг гэмт хэрэг, зөрчил үйлдсэн иргэнийг шалгах явцад зарим эрхийг хязгаарлах, үйл ажиллагаа явуулах эрхэд тодорхой хэмжээний хязгаарлалт тогтоох үед, 25.2.1, 25.2.2 дахь заалтуудыг олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагааны үед тус тус баримталж ажилладаг тул хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсэн эх сурвалжид орж байна.

Иргэнээс гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, эсхүл гэмт хэрэг, зөрчлийн улмаас зөрчигдсөн эрхээ сэргээн хангуулахтай холбоотойгоор Үндсэн хуулийн дараах заалтуудыг эрх зүйн эх сурвалж болгодог. Тухайлбал, 16.12. “Төрийн байгууллага, албан тушаалтанд өргөдөл, гомдлоо гаргаж шийдвэрлүүлэх эрхтэй”, 16.13. “Халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхтэй”, 16.14. “Монгол Улсын хууль, олон улсын гэрээнд заасан эрх, эрх чөлөө нь зөрчигдсөн гэж үзвэл уул эрхээ хамгаалуулахаар шүүхэд гомдол гаргах, бусдын хууль бусаар учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх, өөрийн болон гэр бүлийн гишүүд, эцэг эх, үр хүүхдийнхээ эсрэг мэдүүлэг өгөхгүй байх, өөрийгөө өмгөөлөх, хууль зүйн туслалцаа авах, нотлох баримтыг шалгуулах, шударга шүүхээр шүүлгэх, хэргээ шүүх ажиллагаанд биеэр оролцох, шүүхийн шийдвэрийг давж заалдах, уучлал хүсэх эрхтэй”, 16.16. “Итгэл үнэмшилтэй байх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, үг хэлэх, хэвлэн нийтлэх, тайван жагсаал, цуглаан хийх эрх чөлөөтэй. Жагсаал, цуглаан хийх журмыг хуулиар тогтооно”, 16.17. “Төр, түүний байгууллагаас хууль ёсоор тусгайлан хамгаалбал зохих нууцад хамаарахгүй

⁴² Төрийн мэдээлэл. 1992. №1. Монгол Улсын Үндсэн хууль

асуудлаар мэдээлэл хайх, хүлээн авах эрхтэй”, 16.18. “Улсынхаа нутаг дэвсгэрт чөлөөтэй зорчих, түр буюу байнга оршин суух газраа сонгох, гадаадад явах, оршин суух, эх орондоо буцаж ирэх эрхтэй”⁴³ гэсэн заалтууд юм.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн хоёрдугаар бүлгийн арван зургадугаар зүйлд заасан Монгол Улсын иргэний үндсэн эрх, эрх чөлөөг хүн амын аюулгүй байдлыг хангах, нийгмийн хэв журмыг хамгаалахын тулд Үндсэн хуулийн 18.5-д заасныг баримтлан зохих хязгаарлалтыг хийж байгаа нь хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны нэг чухал зохицуулалт, нөгөө талаараа нийтийн эрх ашгийг хамгаалах эрх зүйн нэг үндсэн эх сурвалж болж байна.

Дээрхи бүгдийг нэгтгэн авч үзвэл цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг Монгол Улсын Үндсэн хуулиар баталгаажуулж, шудрага, хууль ёсны болон хүний эрхийн нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн хэм хэмжээнд нийцсэн зохицуулалтаар явагдаж байна гэсэн гэсэн дүгнэлтийг хийж болохоор байна.

Цагдаагийн албаны тухай болон бусад хуулийн зохицуулалт: Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 5.1. “Цагдаагийн алба, алба хаагч нь үйл ажиллагаандаа Монгол Улсын Үндсэн хуульд зааснаас гадна хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх, ил тод, нээлттэй байх, нууцыг чанд хадгалах, олон нийтийн итгэл хүлээж, дэмжлэг авах, үйл ажиллагаа нь тасралтгүй байх, улс төрөөс ангид байх, нэгдмэл төвлөрсөн удирдлагатай байх....”⁴⁴ гэсэн зарчмыг удирдлага болгон үйл ажиллагаагаа явуулна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтыг Цагдаагийн албаны тухай хууль болон бусад хууль тогтоомж гэж ангилан авч үзээд хуульд заасан гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, захиргааны хяналтын чиг үүрэг гэсэн дөрвөн хэсэгт бүлэглэн авч үзлээ. Үүнд:

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн зохицуулалт:

Гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргийн хүрээнд: Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 10 дугаар зүйл /Гэмт хэрэгтэй тэмцэх/-ийн 10.1.1-10.1.3, 10.1.7, 10.1.10, 38 дугаар зүйл /Эрэн сурвалжлах ажиллагаа/-ийн 38.1, 38.3, 38.4, 39 дүгээр зүйл /Мэдээллийг төлбөртэй авах/-ийн 39.1, 61 дүгээр зүйл /Үйл ажиллагаандаа тоо бүртгэл хөтлөх, мэдээллийн сүлжээ, сан үүсгэж ашиглах/-ийн 61.1, 61.8⁴⁵ зэрэг нийт дөрвөн зүйлийн 11 заалт нь хэсгийн байцаагчаас гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны эрх зүйн нэг эх сурвалж болж байна. Дээрхи зүйл заалтууд нь цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлээр явуулах дараах харилцааг зохицуулж байна. Үүнд: гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, гэмт хэрэг гарсан шалтгаан, нөхцөлийг тогтоох, арилгуулах, гэмт хэрэг үйлдэхээр бэлтгэж, завдаж байгаа тухай мэдээллийг хүлээж авах, таслан зогсоох, учирч болох хор хохирлыг гаргуулахгүй, нэмэгдүүлэхгүй байх арга хэмжээ авах,

⁴³ Төрийн мэдээлэл. 1992. №1. Монгол Улсын Үндсэн хууль.

⁴⁴ Төрийн мэдээлэл. 2017. №8. Цагдаагийн албаны тухай хууль

⁴⁵ Төрийн мэдээлэл. 2017. №8. Цагдаагийн албаны тухай хууль

гэмт хэргийн газрыг хамгаалах, нотлох баримт цуглуулах, гэмт этгээдийг олж тогтоох, эрэн сурвалжлах, баривчлах, хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт, шүүхээс оргон зайлсан сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгч, гэмт хэрэг үйлдсэнд сэрдэгдсэн хүнийг эрэн сурвалжлах, баривчлах, гэмт хэрэг, зөрчил, тэдгээрт шийтгүүлсэн этгээдийн нэгдсэн тоо бүртгэл хөглөхтэй холбоотой харилцаанууд хамаарч байна.

Нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргийн хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас Цагдаагийн албаны тухай хуульд заасан нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой харилцаа нь Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.1, 11.1.2, 11.1.4-11.1.8, 46 дугаар зүйлийн 46.1-46.7, 63 дугаар зүйлийн 63.11, 64 дүгээр зүйлийн 64.3, 64.4, 65 дугаар зүйлийн 65.1, 65.2, 65.5⁴⁶ зэрэг нийт таван зүйл, 20 заалтуудаар зохицуулагдаж байна.

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн дээр зүйл, заалтуудаар цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргийн хүрээнд зөрчлийн талаархи гомдол, мэдээллийг хүлээн авах, хуулиар харьяалуулсан зөрчлийг шалгаж шийдвэрлэх, байгууллага, алба хаагчийг мэдээллээр хангах, гудамж, талбай болон нийтийн эзэмшлийн бусад газарт эргүүл хийх, техник хэрэгсэл ашиглан хяналт тавих, насанд хүрээгүй хүнийг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохион байгуулах, гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах, гэмт хэрэг, зөрчлийн шалтгаан, нөхцөлийг арилгуулах, тэдгээрийг гарахаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор иргэн, хуулийн этгээдэд шаардлага, сэрэмжлүүлэг өгөх, биелэлтийг нь хангуулах, хамтран ажиллах, олон нийтийн цагдааг мэргэжил, арга зүйгээр хангахтай холбоотой харилцааг зохицуулж байна.

Олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүргийн хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1.1-12.1.3, 12.1.6, 12.1.7-д заасан чиг үүргүүд нь хэсгийн байцаагчаас олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиглэлийн үйл ажиллагаа явуулах, оролцох эрх зүйн үндсийг тодорхойлж байна. Харин олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах тодорхой ажил, арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх, хамтран оролцох үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт нь Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 40.1, 40.2, 41 дүгээр зүйлийн 41.3, 43 дугаар зүйлийн 43.1, 44 дүгээр зүйлийн 44.1-44.3, 45 дугаар зүйлийн 45.1, 45.2⁴⁷ зэрэг 5 зүйлийн 8 заалтаар тодорхойлогдож байна.

Дээрхи зохицуулалтаар цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас хариуцсан нутаг дэвсгэр дээр бүлэг хүмүүсийг тараах, согтууруулах ундаа худалдах, түүгээр үйлчлэхийг хориглох, жагсаал, цуглааныг албадан тараах, нийтийн эмх замбараагүй байдлыг таслан зогсоох, гамшгийн үед хорио цээрийн дэглэм сахиулахтай холбоотой үйл ажиллагаануудад оролцох эрх зүйн үндэс тодорхойлогдож байна.

Захиргааны хяналт тавих үүргийн хүрээнд: Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 13-р зүйлийн 13.1.4, 13.1.5, 13.1.6⁴⁸ зэрэг нийт нэг зүйлийн гурван зүйл

⁴⁶ Төрийн мэдээлэл. 2017. №8. Цагдаагийн албаны тухай хууль.

⁴⁷ Төрийн мэдээлэл. 2017. №8. Цагдаагийн албаны тухай хууль.

⁴⁸ Төрийн мэдээлэл. 2017. №8. Цагдаагийн албаны тухай хууль.

заалтуудаар цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас захиргааны хяналт тавих үйл ажиллагааны эрх зүйн эх сурвалж болж байна.

Хэсгийн байцаагчаас явуулах бусад харилцааны эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь нутгийн захиргааны болон өөрөө удирдах байргууллагатай харилцахдаа Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 16 дугаар зүйл /Засгийн газар болон нутгийн өөрөө удирдах байгууллага, Засаг даргаас цагдаагийн байгууллагатай харилцах/-ийн 16.4, 16.5, иргэний зөвлөлтэй харилцахдаа 62 дугаар зүйл /Иргэний зөвлөл/-ийн 62.5, 62.6.3-62.6.6, олон нийтийн цагдаатай харилцах, мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангахдаа 63 дугаар зүйл /Олон нийтийн цагдаа/-ийн 63.5 – 63.7, иргэн, хуулийн этгээдтэй хамтран ажиллах, тэдний дэмжлэг туслалцааг авахдаа 64.1-64.5, 65.2, 65.4, 65.5, албаны шуурхай байдлыг хангахдаа 59.1.1-59.1.5 зэрэг нийт таван зүйл, 22 заалтуудыг тус тус эрх зүйн эх сурвалжаа болгож байна.

Бусад хуулийн зохицуулалт:

Гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргийн хүрээнд: Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.2.1, 9.2.2, 9.2.4, 10 дугаар зүйлийн 10.2.1, 10.2.2, 10.2.6, 10.2.7, 16 дугаар зүйлийн 16.1.3, 18 дугаар зүйлийн 18.2.8, 23 дугаар зүйлийн 23.2.1, 29 дүгээр зүйлийн 29.1.2, 29.1.3, 29.1.4, 29.1.8, 30 дугаар зүйлийн 30.2, 31 дүгээр зүйлийн 31.1-31.9, 33 дугаар зүйлийн 33.1.1-33.1.7, 35 дугаар зүйлийн 35.1-35.3, 36 дугаар зүйлийн 36.1, 36.2.4, 36.2.5⁴⁹ зэрэг нийт 11 зүйлийн 32 заалтууд нь хэсгийн байцаагчаас гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажлын чиглэл, зарим арга, хэлбэр, харилцааг зохицуулсан үйл ажиллагааны эрх зүйн эх сурвалж болж байна. Зохицуулсан харилцааны агуулгыг багцлан авч үзвэл:

- тодорхой этгээд гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэхээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор түүний зан үйл, ёс суртахуунд нөлөөлөх, гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэж болзошгүй шалтгаан, нөхцөлийг арилгахад чиглэсэн арга хэмжээ авах;
- хүн, хуулийн этгээдийг гэмт халдлагаас хамгаалах, эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор нөлөөллийн соён гэгээрүүлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх;
- гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөлтэй хамтран ажиллах, иргэн, хуулийн этгээдийг өмчийн хэлбэр харгалзахгүй татан оролцуулах;
- гэмт хэрэг, зөрчлийн шалтгаан, нөхцөлийг илрүүлэх, дүн шинжилгээ хийх, түүнийг арилгах, гэмт хэрэг, зөрчлийн талаар тоо бүртгэл хөтлөх, цахим мэдээллийн сан бүрдүүлж ашиглах, мэдээллийг төлбөртэй авах;
- иргэн, хуулийн этгээдээс гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр гаргасан санал, санаачилгыг дэмжих, тэдний хүлээх үүрэгтэй холбоотой харилцааг зохицуулж байна.

⁴⁹ Төрийн мэдээлэл. 2019. №42. Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль

Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.2, 23 дугаар зүйлийн 23.1.1⁵⁰ зэрэг хоёр зүйлийн хоёр заалтуудаар цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас гэмт хэрэг, зөрчлийн гэрч, хохирогчийн амь нас, эрүүл мэндийг гэмт халдлагаас хамгаалах зорилгоор биечилсэн хамгаалалтад авах үйл ажиллагааны эрх зүйн үндэс тодорхойлогдож байна.

Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.1⁵¹ дэх заалт нь мал бүхий өрх амьдардаг хороодын хэсгийн байцаагч нараас мал хулгайлах гэмт хэргийн тухай мэдээллийг иргэдээс төлбөртэй авахтай холбоотой харилцааг зохицуулж байгаа нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүрэгт хамаарч байна.

Дээрхи гурван хуулийн 17 зүйлийн 46 заалт нь гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны чиглэл, хамрах хүрээ болон зарим тодорхой ажил, арга хэмжээний арга зүйн үндсийг тодорхойлж өгсөн эрх зүйн зохицуулалт болж байна. Эдгээр хуулиудын зүйл, заалтууд нь гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг тодорхойлж байгаа бөгөөд практикт зөрчилдөөн үүсгэх эсхүл хэрэгжих боломжгүй зүйл, заалт байхгүй байна гэж үзэж байна.

Нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргийн хүрээнд: Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.2.7. “тодорхой төрлийн гэмт хэрэг, зөрчил ихээр үйлдэгддэг, эсхүл үйлдэгдэж болзошгүй газар нутаг, үйл ажиллагаа, харилцаанд чиглэсэн цогц арга хэмжээг авах”, 8.2.8. “гэмт хэрэг, зөрчил ихээр үйлдэгддэг болон үйлдэгдэж болзошгүй газар нутагт урьдчилан сэргийлэх эргүүлийн үйл ажиллагааг тогтмол хийх”⁵² гэсэн хоёр зүйлийн хоёр заалтууд нь Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлд заасан нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүрэг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой зүйл, заалтуудтай агуулгын хувьд нийцэж, хэсгийн байцаагчаас хэв журам сахиулах, гэмт хэрэг, зөрчил гарахаас урьдчилан сэргийлэх эргүүл, хяналт шалгалт явуулах эрх зүйн үндсийг бүрдүүлж байна.

Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.1, 20.2.2-20.2.6, 23 дугаар зүйлийн 23.1- 23.7, 25 дугаар зүйлийн 25.1-25.7, 30 дугаар зүйлийн 30.1, 30.3-30.10, 31 дүгээр зүйлийн 31.1, 31.2, 33 дугаар зүйлийн 33.6, 44 дүгээр зүйлийн 44.4⁵³ зэрэг нийт 7 зүйлийн 32 заалтаар цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй холбоотой үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт тодорхойлогдож байна.

Гэрээт харуул хамгаалалтын тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1, 21.2, 22.1⁵⁴ зэрэг нэг зүйлийн гурван заалтууд цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас харуул хамгаалалтын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, үйл ажиллагааг нь зогсоох, хариуцлага

⁵⁰ Төрийн мэдээлэл. 2013. №30. Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хууль

⁵¹ Төрийн мэдээлэл. 2004. №23. Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх тухай хууль

⁵² Төрийн мэдээлэл. 2019. №42. Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль

⁵³ Төрийн мэдээлэл. 2017. №5. Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль

⁵⁴ Төрийн мэдээлэл. 2000. №4. Гэрээт харуул хамгаалалтын тухай хууль.

хүлээлгэхтэй холбоотой ажил, арга хэмжээний эрх зүйн зохицуулалтын эх сурвалж болж байна.

Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.1.12, 29 дүгээр зүйлийн 29.1.6. в, 30 дугаар зүйлийн 30.1.6, 39 дүгээр зүйлийн 39.1⁵⁵ зэрэг дөрвөн зүйлийн дөрвөн заалтаар Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас баг, хороо, сум, дүүргийн Засаг даргатай хамтран харьяалах захиргааны журмын биелэлтэд хяналт тавих, гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх ажлыг холбогдох байгууллагатай хамтран зохион байгуулах, энэ ажилд иргэдийг татан оролцуулах, санал, санаачилгыг нь дэмжих үйл ажиллагаа зохицуулагдаж байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь нийтээр дагаж мөрдүүлэхээр тогтоосон дараахи нийтийн хэв журмын зөрчлийг шалган шийдвэрлэж байна. Тухайлбал, Зөрчлийн тухай хуулийн 5.1 дүгээр зүйлийн 1, 2 дахь хэсэг, 5.3 дугаар зүйл, 5.4 дүгээр зүйлийн 1, 2, 3 дахь хэсэг, 5.5, 5.6, 5.7, 5.8 дугаар зүйл, 5.9 дүгээр зүйл, 5.16, 5.19 дүгээр зүйл, 6.3 дугаар зүйлийн 1, 2, 4 дэх хэсэг, 6.5 дугаар зүйлийн 1, 4, 5, 11, 12, 13, 15, 16 дахь хэсэг, 6.18 дугаар зүйлийн 4, 7 дахь хэсэг, 6.20 дугаар зүйлийн 7 дахь хэсэг, 6.22, 8.8, 10.4, 10.26, 13.5, 15.1 дүгээр зүйл, 15.2 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг, 15.10, 15.11, 15.20 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг, 15.21 дүгээр зүйл⁵⁶ зэрэг нийт 24 зүйлийн 61 хэсэгт заасан зөрчлийг цагдаагийн хэсгийн байцаагч хянан шалгаж, шийдвэрлэж байна.

Энэ нь цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас нийтийн хэв журам хамгаалах чиглэлээр гаргасан олон хууль тогтоомж, эрх зүйн актын хэрэгжилтэнд хяналт тавьж, зөрчигдсөн тохиолдолд хариуцлага хүлээлгэж байгааг харж болохоор байна. Нөгөө талаараа хэсгийн байцаагчийн шалган шийдвэрлэж байгаа дээрхи зөрчлийн харьяалах хязгаарыг тогтоож өгөхгүй бол гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажил, арга хэмжээ зохион байгуулж явуулах, хэв журам сахиулах эргүүл хийх цаг бага гарч, хариуцсан нутаг дэвсгэртээ нийтийн хэв журам сахиулах үйл ажиллагаа явуулах боломжийг бууруулах нэг хүчин зүйл болж байна. Үүнийг цаашид анхаарч, хэсгийн байцаагчийн харьяалан шалгах зөрчлийг нарийвчлан тогтоож, зааварт нарийвчлан тусгаж өгөх шаардлага тулгарч байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас хариуцсан нутаг дэвсгэртээ нийтээр дагаж мөрдүүлэхээр тогтоосон хууль тогтоомж, захиргааны хэм хэмжээний актыг зөрчсөн зөрчлийг шалган шийдвэрлэхэд олон ажил, арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэн гарсан үр дүндээ үндэслэн шийдвэрээ гаргадаг. Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.8 дугаар зүйлийн 6.8, 5.1 дүгээр зүйлийн 5.1.1-5.1.5, 5.2 дугаар зүйлийн 1.1, 1.2, 5.3 дугаар зүйлийн 5.3.1, 5.3.2, 5.4 дүгээр зүйлийн 5.4.1, 5.5 дугаар зүйлийн 5.5.1, 6.1 дүгээр зүйлийн 6.1.1-6.1.3, 6.2 дугаар зүйлийн 6.2.1-6.2.7, 6.4 дүгээр зүйлийн 6.4.1-6.4.4, 6.5 дугаар зүйлийн 6.5.1, 6.6 дугаар зүйлийн 6.6.1-6.6.9, 6.7 дугаар зүйлийн 6.7.1, 6.10 дугаар зүйлийн 6.10.1-6.10.2, 6.11

⁵⁵ Төрийн мэдээлэл. 2007. №2. Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хууль:

⁵⁶ Төрийн мэдээлэл. 2017. №24. Зөрчлийн тухай хууль

дүгээр зүйлийн 6.11.1-6.11.3, 6.12 дугаар зүйлийн 6.12.1-6.12.3, 7.1 дүгээр зүйлийн 7.1.1-7.1.3, 7.3 дугаар зүйлийн 7.3.1-7.3.3, 7.4 дүгээр зүйлийн 7.4.1-7.1.5, 7.5 дугаар зүйлийн 7.5.1, 9.1 дүгээр зүйлийн 9.1.1-9.1.9⁵⁷ зэрэг нийт 20 зүйл, 66 хэсэгт заасан заалтуудыг эрх зүйн эх сурвалжаа болгон зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаагаа явуулж байна.

Цагдаагийн байгууллагад Зөрчлийн тухай хуульд заасан нийт 52 зүйлийн 108 хэсэгт заагдсан зөрчил шалган шийдвэрлэхээр харьяалуулсанаас хэсгийн байцаагч нь 24 зүйлийн 61 хэсэгт⁵⁸ заасан зөрчлийг шалган шийдвэрлэх ажиллагаа явуулж байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь Согтууруулах ундаа хэтрүүлэн хэрэглэсэн этгээдийг албадан эрүүлжүүлэх тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1-д заасныг үндэслэн хариуцсан нутаг дэвсгэрт согтууруулах ундаа хэтрүүлэн хэрэглэн хэв журмын зөрчил гаргасан иргэдийг нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагын саатуулах байранд хүлээлгэн өгч байна.

Хэсгийн байцаагч нь өөрийн хариуцсан нутаг дэвсгэр дээр байнга согтуурдаг, мансуурч олон нийтийн амгалан тайван байдлыг байнга алдагдуулдаг иргэдийг Согтуурах, мансуурах донтой хүнийг захиргааны журмаар албадан эмчлэх тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1, 4.2, 5 дугаар зүйлийн 5.1, 6 дугаар зүйлийн 6.1-6.3, 7 дугаар зүйлийн 7.1, 8 дугаар зүйлийн 8.1, 8.3, 9 дүгээр зүйлийн 9.7⁵⁹ зэрэг 5 зүйл 14 заалтад заасан дараахи ажил, арга хэмжээг үе шаттайгаар явуулж, албадан эмчилгээнд хамруулж байна. Үүнд, албадан эмчлүүлэх хүсэлт гаргах, дүгнэлт гаргуулах, лавлагаа авах, шүүхэд хүсэлт гаргах, шүүхийн шийдвэр гаргуулах, эмнэлгийн байгууллагад хүргэж өгөх зэрэг ажиллагаанууд орж байна.

Олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүргийн хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас нийтийг хамарсан арга хэмжээний аюулгүй байдлыг хангах, хууль бус жагсаал цуглааныг албадан тараах, гал түймрийн аюул гарсан, гамшгийн аюул тохиолдсон, онц байдал тогтоосон үеийн үйл ажиллагаанд оролцох эрх зүйн үндэс нь Гамшгаас хамгаалах тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.1, 30 дугаар зүйлийн 30.1.7, 34 дүгээр зүйлийн 34.1.2⁶⁰, Галын аюулгүй байдлын тухай хуулийн 9.4,⁶¹ Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.1-13.3, 14 дүгээр зүйлийн 14.3⁶², Онц байдлын тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 1.6, 16 дугаар зүйлийн 3.2⁶³ зэрэг нийт дөрвөн хуулийн найман зүйл, 10 заалтаар зохицуулагдаж байна.

⁵⁷ Төрийн мэдээлэл. 2017. №24. Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль.

⁵⁸ Зөрчлийн тухай хуулийн 5.1-2, 5.3-1, 5.5-1, 5.7-1, 5.2.1-2, 5.4-3, 5.6-11, 5.8-1, 5.9-1, 5.13-1, 5.16-1, 5.19-1, 6.3-2, 6.5-5, 6.18-1, 6.20-1, 6.22-1, 8.8-1, 10.4-2, 10.26-2, 15.2-1, 16.9-2, 15.18.2-1 нийт 45 хэсэг болно.

⁵⁹ Төрийн мэдээлэл. 2018. №46. Согтуурах, мансуурах донтой хүнийг захиргааны журмаар албадан эмчлэх тухай хууль

⁶⁰ Төрийн мэдээлэл. 2017. №7. Гамшгаас хамгаалах тухай хууль

⁶¹ Төрийн мэдээлэл. 2015. №28. Галын аюулгүй байдлын тухай хууль

⁶² Төрийн мэдээлэл. 1994. №9. Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хууль.

⁶³ Төрийн мэдээлэл. 1996. №2. Онц байдлын тухай хууль.

Захиргааны хяналт тавих үүргийн хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь Архидан согтуурахтай тэмцэх тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.3.2, 15 дугаар зүйлийн 15.1⁶⁴, Галт зэвсгийн тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1, 23.4, 24 дүгээр зүйлийн 24.1, 26 дугаар зүйлийн 26.5⁶⁵, Садар самуун явдалтай тэмцэх тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1⁶⁶, Тамхины хяналтын тухай хуулийн 11 дугаар зүйлийн 11.1⁶⁷, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 162 дугаар зүйлийн 162.6, 180 дугаар зүйлийн 180.3, 189 дүгээр зүйлийн 189.6, 190 дүгээр зүйлийн 190.4⁶⁸ зэрэг нийт таван хуулийн 11 зүйл, 12 заалтыг эрх зүйн эх сурвалж болгон захиргааны хяналт тавих үүргээ хэрэгжүүлж байна.

- **Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Улсын Их Хурал, Засгийн газрын тогтоолоор баталсан дүрэм, журам, бодлогын баримт;**

УИХ, ЗГ-аас баталсан дор дурдсан хөтөлбөрүүдийн гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх чиглэлд хамаарах зүйл заалтууд нь бодлогын шинжтэй зохицуулалт болохын зэрэгцээ хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн үндэс болон баримтлах зарчим болж байна. Үүнд:

- Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр⁶⁹ УИХ-ын 2016 оны 45 дугаар тогтоолоор батлагдсан Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 5.4 /Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, нийгмийн дэг журмыг хангах чиглэлээр/-ийн 5.4.1, 5.4.5, 5.4.6, 5.4.8 дахь заалтууд нь хэсгийн байцаагчаас явуулах гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд баримтлах зарчмыг тодорхойлж өгсөн эрх зүйн эх сурвалж болж байна. Дээрхи эрх зүйн зохицуулалтууд нь хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагаа ил тод, нээлттэй явагдах, иргэдэд чирэгдэлгүй, ялгаваргүй, тэгш, шударгаар үйлчлэх, цахим мэдээллийн системээр дамжуулан иргэдэд түргэн шуурхай, иргэдэд чирэгдэлгүй ажиллах, гэмт хэрэг, зөрчлийн гаралтыг бууруулах, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа явуулах эрх зүйн эх сурвалж, нөгөө талаараа үйл ажиллагаандаа баримтлах зарчим гэж болж байна.

Энэхүү хөтөлбөрийн 5.3.5. “Гэр бүл, хүүхэдтэй холбоотой болон хүрээлэн байгаа орчин, газрын асуудалтай холбоотой хэрэг, маргааныг тухайн чиглэлээр мэргэшсэн шүүгч, прокурор, хууль сахиулах байгууллагын алба хаагч шийдвэрлэх механизмыг бүрдүүлнэ”⁷⁰ гэсэн заалт нь практикт төдийлөн хэрэгжиж чадахгүй байгаа зохицуулалт болж байна. Учир нь гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй холбоотой хэрэг, зөрчлийг мэргэшсэн алба хаагч бус харин тухайн зөрчил, хэрэг, маргаан гарсан нутаг дэвсгэрийн хэсгийн байцаагч хариуцан шалгаж байгаа нь энэхүү хөтөлбөрийн зарим заалт хангалтгүй хэрэгжиж байна гэж үзэх үндэслэлийг бий болгож байна.

⁶⁴ Төрийн мэдээлэл. 2000. №6. Архидан согтуурахтай тэмцэх тухай хууль.

⁶⁵ Төрийн мэдээлэл. 2015. №31 Галт зэвсгийн тухай хууль

⁶⁶ Төрийн мэдээлэл. 1998. №3. Садар самуун явдалтай тэмцэх тухай хууль.

⁶⁷ Төрийн мэдээлэл. 2005. №27. Тамхины хяналтын тухай хууль.

⁶⁸ Төрийн мэдээлэл. 2017. №24. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль

⁶⁹ <https://www.legalinfo.mn/annex/details/7409?lawid=12120>. УИХ-ын 2016 оны 45 дугаар тогтоол.

⁷⁰ <https://www.legalinfo.mn/annex/details/7409?lawid=12120>. УИХ-ын 2016 оны 45 дугаар тогтоол.

- “Цагдаагийн байгууллагын хөгжлийн хөтөлбөр”⁷¹

Засгийн газрын 2014 оны 79 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Цагдаагийн байгууллагын хөгжлийн хөтөлбөр” нь цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны цаашдын хөгжлийн чиг хандлагыг тодорхойлсон баримт бичиг болж байна. Энэхүү хөтөлбөрийн 5.1-д заасан сайн удирдлага зохион байгуулалт зорилтын 5.1.4, 5.1.5, 5.1.7 дахь заалтууд нь гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны чиглэл, удирдлага зохион байгуулалттай холбоотой харилцааг зохицуулсан эрх зүйн эх сурвалж болж байна. Дээрхи гурван заалтуудын агуулгыг авч багцлан үзвэл цагдаагийн үйл ажиллагааг олон нийтийн дэмжлэгтэй нягт уялдуулан оролцоонд түшиглэн хэрэгжүүлэх, эрх мэдэл, хариуцлагыг оновчтой хуваарилах замаар нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагыг бие даан хөгжүүлэх, тогтоосон жишгийн дагуу ажил, үйлчилгээ үзүүлэх, гадаад орны цагдаагийн сайн туршлагыг үйл ажиллагаандаа нэвтрүүлэх гэсэн агуулгыг хамаарч байна.

Дээрхи зохицуулалтуудаас 5.1.4-д заасан олон нийтийн оролцоонд түшиглэсэн үйл ажиллагаа зохих хэмжээнд явагдаж байгаа, харин 5.1.5-д заасан “Засгийн газраас тогтоосон жишгийн дагуу ажил, үйлчилгээ үзүүлэх” заалт хангалтгүй хэрэгжиж байна. Энэ нь Засгийн газрын 2011 оны 153-р тогтоолоор батлагдсан “Цагдаагийн байгууллагын зарим ажил, үйлчилгээ, хангалтын жишиг норматив” өнөөдөр хэрэгжихгүй байгаа нь энэхүү хөгжлийн хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр дүнг бууруулах нэг хүчин зүйл болж байна.

Хөтөлбөрийн 5.2. Мэргэшсэн үйл ажиллагаа зорилтын хүрээнд: 5.2.1. “цагдаагийн албаны хууль сахиулах үйл ажиллагааг стандарт, арга зүй, аргачлалын дагуу явуулах”, 5.2.4. “гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах ажиллагааны стратеги, тактик арга зүйг шинжлэх ухааны үндэслэлтэйгээр хөгжүүлж, үйл ажиллагаанд ашиглах”, 5.2.5. “цагдаагийн үйл ажиллагаанд шаардлагатай мэдээлэл цуглуулах, шалгах, үнэлэн шинжлэх, ашиглах, шилжүүлэх, хүлээн авах, хуваарилах, үр дүнг тооцох, лавлагаа өгөх үйл ажиллагааг технологийн хөгжилд тулгуурлан саадгүй, шуурхай зохион байгуулах” гэсэн заалтууд нь хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны арга зүйг тусгасан эрх зүйн зохицуулалиад хамаарч байна.

Хөтөлбөрийн 5.2.2-д цагдаагийн байгууллага, алба хаагчийн үйл ажиллагааны стратеги, арга зүйн үзэл баримтлалыг тодорхойлж, үйл ажиллагаандаа ашиглахаар заасан боловч өнөөг хүртэл Цагдаагийн албаны тухай хууль болон холбогдох дүрэм, журам, зааварт энэ талаар тусгаагүй нь эрх зүйн зөрчилдөөнтэй байдлыг үүсгэж байна. Энэхүү хөгжлийн хөтөлбөрт цагдаагийн байгууллага, алба хаагчийн үйл ажиллагаанд баримталбал зохих арга барилын үзэл баримтлалыг тусгаж өгсөн байх ёстой боловч тусгаагүй нь хөтөлбөрийн үр дүнг бууруулах нэг хүчин зүйл болсон байна.

- Хууль зүйн яамны үйл ажиллагааны стратеги, бүтцийн өөрчлөлтийн хөтөлбөр⁷²

⁷¹ <https://www.legalinfo.mn/annex/details/6264?lawid=9842>. ЗГ-ын 2014 оны 79 дүгээр тогтоол.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2012 оны 9 дүгээр сарын 29-ны өдрийн 63 дугаар тогтоолоор батлагдсан энэхүү хөтөлбөрийн 2.5.4.6. “гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, гэрч, хохирогчийг хамгаалах, хүний эрхийг хангах бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах” гэсэн заалт нь хэсгийн байцаагчаас явуулах гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд бодлогын шинжтэй үүрэг чиглэл өгөх, зарим шаардлагатай ажил, арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх эрх зүйн нэг эх сурвалж болж байна.

- Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хууль бус эргэлттэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөр⁷³

Энэ хөтөлбөрийн 3.3.2. “иргэдийг мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөт бодисын хор уршиг, үр дагаврын талаарх мэдээллээр хангах, ухуулан таниулах ажлыг олон нийт, төрийн бус болон хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулах” гэсэн заалт нь хэсгийн байцаагчаас явуулах гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны эрх зүйн нэг эх сурвалж юм.

Дээрхи УИХ, ЗГ-ын баталсан дөрвөн хөтөлбөрийн 14 зүйл заалтууд нь гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас явуулах үйл ажиллагааны чиглэл, арга зүйг тодорхойлсон эрх зүйн зохицуулалтын нэг хэсэг болж байна.

Монгол Улсын сайд, агентлагийн даргын тушаалаар баталсан дүрэм, журам, заавар;

Гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргийн хүрээнд. цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас явуулах тодорхой чиглэсэн үйл ажиллагаануудыг ЦЕГ-ын даргын тушаалаар баталсан үйл ажиллагааны журмууд зохицуулж байна. Тухайлбал, ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12-р сарын 28-ны өдрийн А/262 тоот тушаалаар батлагдсан код 205, 223, 227, 228, 229, 240, А/263 тоот тушаалаар батлагдсан код 301, 307, 308, 12-р сарын 20-ны өдрийн А/249 тоот тушаалаар батлагдсан код 702, 703⁷⁴ зэрэг нийт 11 үйл ажиллагааны журмуудаар цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх чиг үүрэг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой харилцааг зохицуулагдаж байна.

Дээрхи журмуудын холбогдох зүйл заалтууд нь цагдаагийн хэсгий байцаагчаас гэмт хэрэг, зөрчлийн газрыг хамгаалах, гэмт хэрэг, зөрчил үйлдсэн хүнийг баривчлах, төрийн байгууллагад хүргэх, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, гэмт хэргийн тухай мэдээллийг төлбөртэй авах, эрэн сурвалжлах, төрийн болон төрийн бус байгууллагатай хамтран ажиллах, гэрэл зураг, дуу авиа, дүрс бичлэг хийж, ашиглах, гэмт хэрэг, түүнийг үйлдсэн этгээд, алдагдсан эд зүйлийг эрж олоход ач холбогдол бүхий мэдээллийг илтгэх хуудсаар өгөх, хялбаршуулсан хэрэг бүртгэлт явуулах, зөрчлийн тоо бүртгэл хөтлөх, судалгаа, хяналтын тоо бүртгэл хөтлөхтэй холбоотой харилцааг зохицуулж байна.

⁷² <https://www.legalinfo.mn/law/details/8768>. Засгийн газрын 2012 оны 63 дугаар тогтоол.

⁷³ <https://www.legalinfo.mn/annex/details/7692?lawid=12557>. Засгийн газрын 2017 оны 77 дугаар тогтоол.

⁷⁴ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. УБ. 2018. 342-344, 397-404, 413-422, 422-446, 472-474, 491, 509-510, 821-838 дахь тал

Энэ нь цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажил, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхтэй холбоотойгоор үүссэн харилцааг дээр дурдагдсан үйл ажиллагааны журмууд бүрэн зохицуулж байна гэж үзлээ.

ЦЕГ-ын даргын 2003 оны 229 дүгээр тушаалаар батлагдсан “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ийн 6.А. Гэмт хэрэгтэй тэмцэх, илрүүлэх 6.1-6.6, 6.В. Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх 6.20, 7.Хэсгийн байцаагчийн ажлын шуурхай байдлыг хангах 7.1.3⁷⁵ зэрэг нийт 8 хэсэгт заасан зүйл заалтууд нь цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх үйл ажиллагааны чиглэл, тодорхой үүсэх харилцааг зохицуулсан эрх зүйн эх сурвалж болж байна. Уг заавраар гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлээр зохицуулж буй харилцааны агуулгыг авч үзвэл, гэмт хэргийн тухай мэдээллийг хүлээн авч таслан зогсоох, учирч болох хор аюулыг гаргуулахгүй, нэмэгдүүлэхгүй байх, хэргийн газрыг хамгаалалтад авах арга хэмжээ авах, холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд мэдэгдэх, гэмт хэргийг илрүүлэхэд ач холбогдол бүхий мэдээлэлтэй илтгэх хуудас бичих, сэжигтэн этгээд, эд зүйлийг эрэн сурвалжлах, баривчлах, хуулиар харьяалуулсан хэрэг, зөрчилд хэрэг бүртгэх ажиллагаа явуулахтай холбоотой харилцааг зохицуулжээ.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн “Албан тушаалын тодорхойлолт”-ын 1.1, 1.2, 1.6 зэрэг нийт 3 заалтууд гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлийн үйл ажиллагаанд хамаарч байна.

Гэмт хэрэгтэй тэмцэх цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагаа нь 4 хуулийн 18 зүйлийн 55 хэсэг болон 11 журам, 1 зааврын 8 заалт, албан тушаалын тодорхойлолтонд заасан 2 зорилтын 4 заалтаар зохицуулагдаж байна.

Нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргийн хүрээнд. Энэхүү чиг үүргийн хүрээнд цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас явуулах тодорхой ажиллагаануудыг ЦЕГ-ын даргын баталсан үйл ажиллагааны журмаар зохицуулж байна. Тухайлбал: гэмт хэрэг, зөрчлийн талаархи гомдол мэдээлэл хүлээн авахтай холбоотой харилцааг ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12-р сарын 28-ны өдрийн А/262 тоот тушаалаар батлагдсан код 202, 203, 204⁷⁶, 232⁷⁷ зэрэг дөрвөн журмаар, хэв журмын зөрчлийг шалгах, хүүхдийн эрхийг хангах, гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэхтэй холбоотой ажил, арга хэмжээ нь ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12-р сарын 28-ны өдрийн А/263 тоот тушаалаар батлагдсан код 316⁷⁸, 321⁷⁹, 326⁸⁰ 408⁸¹ зэрэг дөрөв, нийт найман журмуудаар зохицуулж байна.

Харин хэсгийн байцаагчаас эргүүлийн үүрэг гүйцэтгэх, албадан эмчилгээнд явуулах, албадан саатуулах, эрүүлжүүлэх, нийтийн болон хэв журмын урамшилтай

⁷⁵ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд холбогдох эрх зүйн баримт бичгийн эмхтгэл. УБ. 2008. 427 дахь тал

⁷⁶ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. Эмхэтгэл. УБ. 2018. 323-342 дахь тал

⁷⁷ Мөн бүтээл. 486-488 дахь тал

⁷⁸ Мөн бүтээл. 527-530 дахь тал

⁷⁹ Мөн бүтээл. 538-540 дэх тал

⁸⁰ Мөн бүтээл. 546-553 дахь тал

⁸¹ Мөн бүтээл. 584-585 дахь тал

эргүүл, жижүүрийг мэргэжлийн удирдлагаар хангах, хамтран ажиллахтай холбоотой үйл ажиллагаа нь ЦЕГ-ын даргын 2019 оны 9-р сарын 04-ний А/196 тушаалаар батлагдсан “Цагдаагийн эргүүл, харуулын дүрэм”⁸², ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12-р сарын 28-ны өдрийн А/263 тоот тушаалаар батлагдсан код 401, 402⁸³, 404⁸⁴, 621, 622⁸⁵, 629⁸⁶ зэрэг зургаан журмаар зохицуулагдаж байна.

“Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ын 6.Б /Нийгмийн хэв журам хамгаалах чиглэлээр/-ийн 6.7, 6.8, 6.11, 6.18, 6.В /Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр/-ийн 6.21-6.23, 6.27, 6.Г /Цагдаа-олон нийтийн хамтын ажиллагааны чиглэлээр/-ийн 6.28-6.33⁸⁷ зэрэг нийт гурван зүйл, 13 хэсэгт заасан заалтаар нийтийн хэв журам хамгаалах үүрэг гүйцэтгэх цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагаа зохицуулагдаж байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас нийтийн хэв журам хамгаалах чиглэлээр “Албан тушаалын тодорхойлолт”-ын 1.3-1.6, 1.9-1.14, 2.1.а, б, в, г, д зэрэг 11 хэсэг, 5 заалтуудад заагдсан ажил үүргийг хэрэгжүүлж байна.

Олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүргийн хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах тодорхой ажил, арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх, хамгаалалт, хорио цээрийн дэглэм сахиулах үйл ажиллагаанд дангаар болон хамтран оролцох арга, хэлбэр, арга зүйг ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12-р сарын 28-ны өдрийн А/262 тоот тушаалаар батлагдсан код 211⁸⁸, А/265 тоот тушаалаар батлагдсан код 500⁸⁹, 502 - 506⁹⁰, 508⁹¹ зэрэг журмуудаар зохицуулж байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ын 6.Б /Нийгмийн хэв журам хамгаалах чиглэлээр/-ийн 6.9, 6.10⁹²-д заасан үүрэг нь олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүрэгт хамаарч байна.

Харин “Албан тушаалын тодорхойлолт”-ын 1.8-д олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаа явуулахтай холбоотой үүргийг багцлан оруулсан нь Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 12-р зүйлд заасан олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн чиг үүрэгтэй нийцэж байна.

Олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаанд цагдаагийн хэсгийн байцаагч оролцохдоо Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 59-р зүйл⁹³, Хэсгийн байцаагчийн ажлын зааврын 7.1.5⁹⁴-д заасан эрхийг эдэлнэ.

⁸² <https://police.gov.mn/a/4627>

⁸³ Мөн бүтээл. 571-578 дахь тал

⁸⁴ Мөн бүтээл. 580-581 дэх тал

⁸⁵ Мөн бүтээл. 785-787 дахь тал

⁸⁶ Мөн бүтээл. 800-806 дахь тал

⁸⁷ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд холбогдох эрх зүйн баримт бичгийн эмхтгэл. УБ. 2008. 427-428 дахь тал

⁸⁸ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. Эмхэтгэл. УБ. 2018..373-375 дахь тал

⁸⁹ Мөн бүтээл. 595-629 дэх тал

⁹⁰ Мөн бүтээл. 641-650 дахь тал

⁹¹ Мөн бүтээл. 654-656 дахь тал

⁹² Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд холбогдох эрх зүйн баримт бичгийн эмхтгэл. УБ. 2008. 427 дахь тал

⁹³ Төрийн мэдээлэл. 2017. №8. Цагдаагийн албаны тухай хууль.

Захиргааны хяналт тавих чиг үүргийн хүрээнд: Захиргааны хяналтын үүргийн талаар “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ын 6.Б /Нийгмийн хэв журам хамгаалах чиглэлээр/-ийн 6.19, 6.24, 6.25, 6.26, “Албан тушаалын тодорхойлолт”-ын 1.5 дэх заалтуудаар хэсгийн байцаагч захиргааны хяналт тавих үйл ажиллагаа зохицуулагдаж байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас Цагдаагийн албаны тухай хуульд заасан захиргааны хяналтын үүрэг гүйцэтгэхтэй холбоотой тодорхой ажиллагаануудыг ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12-р сарын 28-ны өдрийн А/266 тоот тушаалаар батлагдсан код 600⁹⁵, 604, 605⁹⁶, 608⁹⁷, 615⁹⁸ зэрэг журмуудаар албадан нүүлгэх тухай Засаг даргын шийдвэрийг биелүүлэх, гэрээт харуул хамгаалалт, хувийн хамгаалалтын үйл ажиллагаа болон зарим хууль тогтоомжийн биелэлтэд хяналт тавих, сэтгэцийн өвчтэй хүнийг эрж олоход туслахтай холбоотой харилцааг зохицуулж байна.

Захиргааны хяналтын үүргийн чиглэлээрхи дээрхи эрх зүйн зохицуулалтанд дүн шинжилгээ хийж үзвэл хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагаа нь 4 хуулийн 4 зүйлийн 7 хэсэг, үйл ажиллагааны 5 журам, хэсгийн байцаагчийн ажлын зааврын 5 заалт, албан тушаалын тодорхойлолтонд тусгасан 1 заалтаар зохицуулагдаж байна.

Хэсгийн байцаагчаас явуулах бусад харилцааны эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдрийн А/262 тушаалаар батлагдсан “Хулгайлагдсан болон сураггүй алга болсон хүнийг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр зарлах журам” /код 230/-ийн 230.3.3-аар Авлигатай тэмцэх газар, Тагнуулын ерөнхий газар, Шүүхийн шинжилгээний төв, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар, Гадаадын иргэн, харьяатын газар болон эмнэлгийн байгууллагатай харилцах, “Хэвлэл мэдээллийн байгууллагатай харилцах журам” /код 242/-аар олон нийтийн мэдээллийн байгууллагатай харилцах, “Олон нийтийн цагдааг ажиллуулах журам” /код 243/-аар олон нийтийн цагдаатай харилцах, А/265 тушаалаар батлагдсан “Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагатай хамтран ажиллах журам /код 507/-аар төрийн тусгай хамгаалалтын газартай харилцах, А/266 тушаалаар батлагдсан “Мэргэжлийн хяналтын байгууллагатай хамтран ажиллах журам” /код 613/-аар мэргэжлийн хяналтын байгууллагатай хамтран ажиллах эрх зүйн эх сурвалж тодорхойлогдож байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас нутаг дэвсгэрийн Засаг дарга, Иргэдийн болон Нийтийн хурал, хурлын Тэргүүлэгчидтэй хамтран ажиллахдаа “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ын 2 дугаар зүйл /Удирдлага, зохион байгуулалт/-ийн 2.2, 2.5, 10 дугаар зүйл /Хэсгийн байцаагч, сум, баг, хорооны Засаг даргын хамтын ажиллагаа/-ийн 10.1-10.8 зэрэг хоёр зүйлийн арван хэсэгт заасан заалтыг эрх зүйн эх сурвалж болгож байна.

⁹⁴ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд холбогдох эрх зүйн баримт бичгийн эмхтгэл. УБ. 2008. 427 дахь тал

⁹⁵ Мөн бүтээл. 711-730 дахь тал

⁹⁶ Мөн бүтээл. 738-743 дахь тал

⁹⁷ Мөн бүтээл. 745-748 дахь тал

⁹⁸ Мөн бүтээл. 758-759 дэх тал

- Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын тогтоол, Засаг даргын захирамжаар баталсан захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон актын хүрээнд

Нийслэлийн нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, гарч болзошгүй эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх ажилтай холбоотой нутгийн захиргааны болон өөрөө удирдах байгууллага, албан тушаалтнаас гаргасан тогтоол, захирамжуудыг цагдаагийн албаны тухай хуульд заасан чиг үүргийн хүрээнд ангилан сүүлийн таван жилээр нь авч үзвэл:

Гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргийн хүрээнд: Нийслэлийн ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн 2015 оны 07 сарын 03-ны өдрийн 126 дугаар тогтоолоор “Хөршийн хяналтыг хэрэгжүүлэх журам”⁹⁹, 2015 оны 10 сарын 16-ны 177 дугаар тогтоолоор “Сургуулийн эргүүлийн ажиллах журам”¹⁰⁰ -ыг тус тус баталсан байна. Тогтоолуудын агуулгыг багцлан авч үзвэл иргэн, оршин суугчид эвлэлдэн нэгдэж, амьдарч буй орчиндоо амар тайван, эрүүл, аюулгүй орчныг бүрдүүлэх, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр төрийн болон төрийн бус байгууллагатай хамтран ажиллах, Ерөнхий боловсролын сургууль, түүний орчинд сурагчид гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, өртөх, хэв журам зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх ажилд эцэг эхийг татан оролцуулах замаар эргүүл зохион байгуулахтай холбогдон үүссэн харилцааг зохицуулах зорилготой гаргасан журмууд байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь өөрийн хариуцсан нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж байгаа хөршийн хяналтын бүлгүүд болон Ерөнхий боловсролын сургуулиудын орчинд ажиллаж буй сургуулийн эргүүлийн үйл ажиллагаанд хяналт тавьж, мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангаж ажиллах эрх зүйн үндсийг дээрхи журмууд олгож байна.

Нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргийн хүрээнд: Нийслэлийн ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн 2020 оны 04 сарын 14-ны өдрийн 57 дугаар “Олон нийтийн цагдаагийн чиг үүргийг хэрэгжүүлэх хорооны хэсгийн ахлагчийн ажиллах түр журам батлах тухай” тогтоолыг гаргасан байна. Энхүү тогтоолыг гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, нийтийн хэв журам хамгаалах болон шинэ төрлийн коронавирус халдвараас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор гаргасан бөгөөд хэсгийн ахлагч нар нь олон нийтийн цагдаагийн ажилтны чиг үүргийг хэрэгжүүлж байгаагаас үүдэлтэйгээр хэсгийн байцаагч нь мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангах, хамтарч ажиллахтай холбоотой харилцааг зохицуулж байна.

Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын захирагчийн нийтийн хэв журам сахиулахтай холбоотойгоор гаргасан 23 захирамж байх бөгөөд агуулгыг нь багцлан авч үзвэл газар чөлөөлөх, газрын зөрчил арилгах ажиллагааны явцад хэв журам сахиулахтай холбоотой долоо, хичээлийн шинэ жил эхлэхтэй холбоотой тав, шинэ жил, сар шинийн баярын үед хэв журам сахиулахтай холбоотой дөрөв, тэнэмэл, орон гэргүй иргэдийг нийгэмшүүлэхтэй холбоотой гурав, “эрсдэлгүй”, “шилдэг хороо” шалгаруулахтай холбоотой хоёр, “автомашингүй өдөр” арга хэмжээ

⁹⁹ Нийслэлийн нутаг дэвсгэрт захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон актын эмхтгэл. УБ.2018. 261-266 дах тал.

¹⁰⁰ Мөн бүтээл. 267-269 дэх тал

зохион байгуулах, малтай иргэдийг нүүлгэн шилжүүлэхтэй холбоотой тус бүр нэг захирамж гарсан байна.

Цаг хугацааны хувьд 2015 онд гурав, 2016 онд хоёр, 2017 онд нэг, 2018 онд ес, 2019 онд зургаа, 2020 онд хоёр захирамжыг тус тус гаргажээ.

Дээрхи захирамжуудад дүн шинжилгээ хийж үзвэл нийслэлийн бүх хэсгийн байцаагч нарын үйл ажиллагаатай шууд холбоотой арван дөрөв, хорооны онцлог байдлаас улбаатай ес байх бөгөөд бүгд нэг удаагийн шинжтэй захиргааны хэм хэмжээ агуулсан акт байна. */хавсрал №1/*

Олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүргийн хүрээнд: Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын захирагчийн олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хангахтай холбоотой 17 захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон захирамж гаргажээ. Захирамжуудын агуулгыг нь багцлан авч үзвэл иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах зорилгоор аж ахуйн нэгжид үйл ажиллагааны хязгаарлалт тогтоосон дөрөв, хүн, малын гоц халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэхтэй холбоотой долоо, үер, усны ослын аюулаас урьдчилан сэргийлэхтэй холбоотой гурав, гамшгаас урьдчилан сэргийлэх сургалт, дадлагатай холбоотой хоёр, жагсаал, цуглаан албадан тараахтай холбогдон үүсэх харилцааг зохицуулсан байна.

Цаг хугацааны хувьд 2015 онд нэг, 2016, 2017 онд тус бүр гурав, 2018 онд нэг, 2019 онд дөрөв, 2020 онд таван захирамж тус тус гаргажээ.

Дээрхи захирамжуудад дүн шинжилгээ хийж үзвэл нийслэлийн бүх хэсгийн байцаагч нарын үйл ажиллагаатай шууд холбоотой ес, зарим хорооны онцлог байдлаас улбаатай найман захирамж байх бөгөөд бүгд нэг удаагийн шинжтэй захиргааны хэм хэмжээ агуулсан акт байна. */хавсрал №1/*

Өөрөөр хэлбэл мал бүхий иргэд амьдардаг төвөөс алсдагдсан болон нийслэлийн төвийн бүсэд орших хороод хариуцсан хэсгийн байцаагч нарт хамааралтай захирамжууд цөөнгүй байна.

Захиргааны хяналтын үүргийн хүрээнд: Нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2019 оны 06 сарын 06-ны өдрийн 25/20 дугаар тогтоолоор “Нийслэлийн нутаг дэвсгэрт худалдаа, үйлчилгээ эрхлэх нийтлэг журам”¹⁰¹ батлагдсан байна. Энэхүү журмын зорилго нь түргэн үйлчилгээний цэгүүдийн бизнес эрхлэгч иргэдийн эрх ашгийг хангах, аюулгүй байдал, стандартын шаардлага хангасан бараа бүтээгдэхүүнээр иргэдэд үйлчлэх боломжийг бүрдүүлэхэд чиглэгдсэн бөгөөд хэсгийн байцаагч нар нь өөрсдийн хариуцсан нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж байгаа түргэн үйлчилгээний цэгүүдэд хяналт тавих эрх зүйн харилцааны үндэс болж байна.

Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын захирагчийн аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагааг хязгаарлах, түүний хэрэгжилтэнд захиргааны хяналт тогтоохтой холбоотой 11 захирамж гаргасан байна. Захирамжийн агуулгыг багцлан авч үзвэл, худалдаа, үзвэр, үйлчилгээний аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагааг түр хугацаагаар зогсоохтой холбоотой гурав, түүхий нүүрсний хэрэглээ

¹⁰¹ <https://www.zasag.mn/news/view/22842>

болон сайжруулсан түлшний борлуулалттай холбоотой хоёр, хараа хяналтгүй хүүхдийн талаар авах арга хэмжээний талаар гурав, хууль бус мод бэлтгэлээс урьдчилан сэргийлэх, тэмцэхтэй холбоотой нэг захирамж гаргасан байна.

Цаг хугацааны хувьд авч үзвэл 2015 онд гурав, 2017, 2018 онд тус бүр нэг, 2019 онд гурав, 2020 онд хоёр захирамж тус тус гаргажээ. Үйлчилж буй хүчин чадлын хувьд нийслэлийн нийт хэсгийн байцаагч нарт хамааралтай найм, хорооны онцлог байдлаас үүдэлтэйгээр зарим хэсгийн байцаагч нарт хамааралтай гурван захирамж байна. Өөрөөр хэлбэл түүхий нүүрс болон хууль бус мод бэлтгэлтэй холбоотой захирамжууд нь зөвхөн алслагдсан болон гэр хороололтой хороодын хэсгийн байцаагч нарт хамаарч байна. Захирамжуудын үйлчилж буй эрх зүйн чадамж талаас нь авч үзвэл тав нь нэг удаагийн шинжтэй, зургаа нь тодорхой хугацаанд үйлчлэхээр байна.

Хэсгийн байцаагчаас хуульд тогтоомжид заасан үүргээ хэрэгжүүлэх, тодорхой ажиллагаа явуулах хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь Цагдаагийн албаны тухай хууль болон “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”, “Албан тушаалын тодорхойлолт”-оор хүлээсэн үүргээ хэрэгжүүлэхдээ Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 23-33, 35-37, 46, 47, 49, 52, 54, 55, 58¹⁰² -р зүйлд заасан тодорхой ажиллагаануудыг явуулдаг.

Хуулийн дээрхи зүйлд заасан заалтуудаар цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас иргэн, хуулийн этгээдэд шаардлага тавих, тайлбар авах, баримт бичиг шалгах, иргэнийг түр саатуулах, орон байр, бусад газарт нэвтрэн орох, үзлэг хийх, эд зүйл, баримт бичиг түр хураан авах, согтуурсан, мансуурсан байдлыг шалгах, тээврийн хэрэгслийг зогсоож шалгах, хөдөлгөөнийг хязгаарлах, түр саатуулах, зорчих хөдөлгөөнийг хязгаарлах, зам чөлөөлөх, хөдөлгөөний чиглэлийг түр өөрчлөх, хаах, биечилсэн судалгаа хийх, гэр бүлийн хүчирхийллийг таслан зогсоох, албадлагын арга хэмжээ хэрэглэх, биеийн хүч, нэг бүрийн болон олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл, галт зэвсэг хэрэглэхтэй холбоотой харилцааг зохицуулж байна.

Дээр дурдсан тодорхой ажиллагаануудыг ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12-р сарын 28-ны өдрийн А/262 тоот тушаалаар батлагдсан Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны код 213-225, 240, 245 журамд заасан арга, хэлбэрээр явуулахаар журамласан байна.

Дүгнэлт. Хууль тогтоомжоор хүлээсэн үүргийн хүрээнд хэсгийн байцаагчаас явуулах тодорхой ажиллагаа нь Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 18 зүйл, үйл ажиллагааны 15 журам, ажлын зааврын 5 заалтаар зохицуулагдаж байна.

Цагдаагийн албаны тухай хуульд заасан 4 чиг үүргийн хүрээнд хэсгийн байцаагчаас явуулж буй үйл ажиллааны дээрхи бүх эрх зүйн зохицуулалтанд дүн шинжилгээ хийж үзвэл 21 хуулийн 87 зүйл, 137 хэсэг, 38 журам, хэсгийн ажлын зааврын 30 заалт, албаны тушаалын тодорхойлолтын 2 зорилтын 20 заалтаар зохицуулагдаж байна.

¹⁰² Төрийн мэдээлэл. 2017. №8. Цагдаагийн албаны тухай хууль

Нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргийн хүрээнд цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааг тодорхойлсон дээрхи бүх эрх зүйн зохицуулалтанд дүн шинжилгээ хийж үзвэл хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагаа нь 10 хуулийн 55 зүйлийн 135 хэсэг, 3 дүрэм, 14 журам, хэсгийн байцаагчийн ажлын зааврын 14 заалт, албаны тушаалын тодорхойлолтын 14 заалтаар зохицуулагдаж байна.

Гэвч хэсгийн байцаагчаас явуулах нийтийн хэв журам хамгаалахтай холбоотой үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт нь хуучин Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль”-д үндэслэн боловсруулсан “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ын зарим зүйл заалтуудтай нийцэхгүй, ажлын байрны чиг үүргийг тодорхойлсон “Албан тушаалын тодорхойлолт”-тод байхгүй чиг үүргийг тусгасан зэргийг үндэслэн эрх зүйн орчин бүрдсэн гэж үзэхэд учир дутагдалтай гэж үзэж байна.

Санал. Дээрхи дүгнэлтийг үндэслэн дараахь саналыг дэвшүүлж байна.

1. Цагдаагийн албаны тухай хуульд нийцүүлэн “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ыг шинэчлэн боловсруулах;
2. Хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны чиглэл, хамрах хүрээг нарийвчлан тодорхойлж, зааварт тусгаж өгөх;
3. “Албан тушаалын тодорхойлолт”-д тусгасан гүйцэтгэх үүргийн давхардлыг арилгаж, шинэчлэн боловсруулах;

ПОЛНОМОЧИЯ ОМБУДСМЕНА КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ В ОБЛАСТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Саидов Фархад Зирофович

Адъюнкт кафедры государственно-правовых дисциплин Академии

Управления МВД России г. Москва, капитан милиции

E-mail: aa_navsegda@mail.ru

Аннотация: в статье рассматривается деятельность Омбудсмена Кыргызской Республики по обеспечению прав и свобод человека и гражданина. Его полномочия в области совершенствования национального законодательства согласно требованиям Конституции Кыргызской Республики, общепризнанным принципам и международным договорам, которые были ратифицированы парламентом страны. Наделить Омбудсмена Кыргызской Республики правом законодательной инициативы в области прав и свобод человека и гражданина.

Ключевые слова: омбудсмен, права и свободы человека и гражданина, законодательная инициатива, парламент.

Кыргызская Республика в настоящее время признает, что права человека являются высшей ценностью государства и стремится построить правовое государство в основе которого заложена концепция права человека.

Важной задачей государства является приведение национального законодательства в соответствие с Конституцией Кыргызской Республики, законами и международными договорами по правам человека, которые были ратифицированы Жогорку Кенешем Кыргызской Республики (парламентом). Конституция Кыргызской Республики признает, что человеческое достоинство неприкосновенно, права и свободы человека принадлежат ему от рождения, защищаются законом от посягательств со стороны кого бы то ни было. Жизнь человека и его здоровье, личная неприкосновенность и безопасность, право собственности являются ценностями государства¹⁰³.

Обеспечение соблюдения прав и свобод человека и гражданина - это главная обязанность публичной власти. Нарушение прав человека и основных свобод могут быть не только личной трагедией, но и могут создать условия для социальных, политических беспорядков и порождают насилие, конфликты в обществе. Кыргызская Республика являясь членом мирового сообщества, принимает на себя обязательства по защите прав человека в соответствии с международными стандартами, закрепленными в международных договорах.

¹⁰³ Конституция Кыргызской Республики от 27 июня 2010 года

Фундаментом создания института омбудсмена в Кыргызской Республики послужил Указ Президента Кыргызской Республики «Об учреждении Комиссии по правам человека при Президенте Кыргызской Республики» в 1997 году. В 1998 году Комиссия начала свою деятельность. До 2002 года Комиссия по правам человека выполняла задачи и функции специализированного органа по защите прав и свобод человека и гражданина, согласно «Парижским принципам».

Следующим этапом по введению должности Омбудсмена Кыргызской Республики стала национальная программа «Права человека», утвержденной Указом Президента Кыргызской Республики от 2 января 2002 года, где, было предусмотрено принятие Закона Кыргызской Республики «Об Омбудсмене (Акыйкатчы)» для усиления эффективности системы несудебной защиты прав и свобод человека и гражданина. Исходя из вышеуказанного 21 ноября 2002 года прошли первые выборы Омбудсмена Кыргызской Республики в результате которого был избран первый Омбудсмен Кыргызской Республики, который обеспечивает права и свободы человека и гражданина.

Согласно Закону Кыргызской Республики «Об Омбудсмене (Акыйкатчы) Кыргызской Республики» парламентский контроль за соблюдением конституционных прав и свобод человека и гражданина на территории Кыргызской Республики и в пределах ее юрисдикции на постоянной основе осуществляет Омбудсмен (Акыйкатчы) Кыргызской Республики¹⁰⁴. В Законе Кыргызской Республики «Об Омбудсмене (Акыйкатчы) Кыргызской Республики» с 2007 года Омбудсмен имеет право оказывать содействие совершенствованию законодательства:

- 1) получать планы законопроектной деятельности Жогорку Кенеша и Правительства и внесенные в Жогорку Кенеш проекты законов;
- 2) участвовать в рабочих группах по подготовке проектов законов;
- 3) давать заключения на направленные соответствующими органами законопроекты;
- 4) обращаться с предложениями к субъектам права законодательной инициативы об изменении или дополнении действующего законодательства Кыргызской Республики;
- 5) вносить предложения о заключении, денонсации или приостановлении действия международных договоров.

В настоящее время правом оказывать содействие в совершенствовании законодательства пользуется очень активно в 2018 году он направил 15 предложений субъектам законодательной инициативы и 20 заключений на законопроекты. Но при этом необходимо отметить, что Омбудсмену приходится проделать большой путь, чтобы быть услышанным, затем убедить субъекта законодательной инициативы в правильности своих доводов. Таким образом, процесс участия Омбудсмена в

¹⁰⁴ Закон Кыргызской Республики «Об Омбудсмене (Акыйкатчы) Кыргызской Республики» от 31 июля 2002 года №136 статья 1

совершенствовании национального законодательства в настоящее время носит сложный характер. В действительности, деятельность Омбудсмена Кыргызской Республики в совершенствовании законодательства в области прав человека без посредников может приносить свою плодотворность, потому что именно ведомства омбудсмена осуществляет регулярный анализ жалоб граждан, а также мониторинг соблюдения прав человека должностными лицами органов публичной власти, органов местного самоуправления, предприятий, организаций и учреждений независимо от форм собственности.

Осуществляет взаимодействие с должностными лицами органов публичной власти, органов местного самоуправления, предприятий, организаций и учреждений независимо от форм собственности принимая совместные оперативные решения на проблемы общества. Наделив Омбудсмена Кыргызской Республики правом законодательной инициативы в области прав человека и гражданина будет приносить свои плоды. Предоставив Омбудсмену право законодательной инициативы в области прав человека и гражданина в настоящее время является требованием современного мира. Согласно Конституции Кыргызской Республики статье 79 право законодательной инициативы принадлежит:

- 1) 10 тысячам избирателей (народная инициатива);
- 2) депутату Жогорку Кенеша Кыргызской Республики (парламент);
- 3) Правительству Кыргызской Республики.

Исходя из вышеуказанного, чтобы наделить Омбудсмена Кыргызской Республики правом законодательной инициативы в области прав человека и гражданина необходимо изменить и дополнить Основной закон страны и Закон Кыргызской Республики «Об Омбудсмене (Акыйкатчы) Кыргызской Республики», предусмотрев норму, что Омбудсмен имеет право законодательной инициативы в области прав и свобод человека и гражданина.

Правом законодательной инициативы сегодня обладают Уполномоченные по правам человека в субъектах Российской Федерации. Например, Уполномоченный по правам человека Санкт-Петербурга, Республики Татарстан, Ингушетии, Алтайского и Пермского края, Иркутской, Архангельской, Самарской и Московской областей, которые успешно реализовывают свои права по законодательной инициативе в области прав человека и гражданина.

Оказывать содействие совершенствованию законодательства в области прав человека и гражданина Омбудсмен имеет право обратиться в Конституционную палату Верховного суда Кыргызской Республики. Согласно функциональным обязанностям Омбудсмена, он имеет право оценивать содержание нормативно-правовых актов на предмет их соответствия положениям Конституции Кыргызской Республики, общепризнанным принципам и международным договорам по правам человека, ратифицированным парламентом. Омбудсмен Кыргызской Республики если примет решение, что нормы закона противоречат Конституции, общепризнанным принципам и международным договорам в области прав человека, он имеет право обратиться в Конституционную палату Верховного суда Кыргызской

Республики с ходатайством о признании таких положений неконституционными и прекращении их действия¹⁰⁵.

Тем не менее несмотря на сложности перед ведомством омбудсмена, он показывает свою эффективность в 2018 году письменных и устных обращений составило 11 260. Большинство обращений граждан это жалобы на правоохранительные и судебные органы. Исходя из вышеуказанного в настоящее время государством проводятся судебная реформа по обеспечению прав человека на справедливое и достойное правосудие на основе верховенства права в соответствии с международными нормами. В результате реформы были приняты Административно-процессуальный кодекс¹⁰⁶, Гражданско-процессуальный кодекс¹⁰⁷, Уголовно-процессуальный кодекс¹⁰⁸, Уголовный кодекс¹⁰⁹, Уголовно-исполнительный кодекс¹¹⁰, Кодекс о проступках¹¹¹, Кодекс о нарушениях¹¹², Закон Кыргызской Республики «О статусе судебных исполнителей и об исполнительном производстве»¹¹³, Закон Кыргызской Республики «Об основах амнистии и порядке ее применения»¹¹⁴, которые вступили в силу с 1 января 2019 года. Принятие новых законодательств в настоящее время не разрешает проблем которые существуют в практической деятельности, теперь для ведомства омбудсмена необходимо проводить тщательный анализ каждой нормы закона, чтобы приводить в порядок с нормами Конституции, общепризнанным принципам и международным стандартам в области прав человека и гражданина, а если наделить Омбудсмена Кыргызской Республики правом законодательной инициативы увеличит эффективность деятельности ведомства омбудсмена.

Таким образом, Омбудсмен Кыргызской Республики - это конституционный орган, независимый от органов государственной власти, органов местного самоуправления, во время выполнения своих функциональных обязанностей по обеспечению прав и свобод человека и гражданина. Согласно Конституции Кыргызской Республики и Закону Кыргызской Республики «Об Омбудсмене (Акыйкатчы)» осуществляет парламентский контроль за соблюдением прав и свобод

¹⁰⁵ Закон Кыргызской Республики «Об Омбудсмене (Акыйкатчы) Кыргызской Республики» от 31 июля 2002 года №136 статья 8, п.3

¹⁰⁶ Кодекс Кыргызской Республики от 25 января 2017 года №13 «Административно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики»

¹⁰⁷ Кодекс Кыргызской Республики от 25 января 2017 года №14 «Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики»

¹⁰⁸ Кодекс Кыргызской Республики от 2 февраля 2017 года №20 «Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики»

¹⁰⁹ Кодекс Кыргызской Республики от 2 февраля 2017 года №19 «Уголовный кодекс Кыргызской Республики»

¹¹⁰ Кодекс Кыргызской Республики от 31 января 2017 года №17 «Уголовно-исполнительный кодекс Кыргызской Республики»

¹¹¹ Кодекс Кыргызской Республики от 1 февраля 2017 года №18 «О проступках»

¹¹² Кодекс Кыргызской Республики от 13 апреля 2017 года №58 «О нарушениях»

¹¹³ Закон Кыргызской Республики «О статусе судебных исполнителей и об исполнительном производстве» от 28 января 2017 года №15

¹¹⁴ Закон Кыргызской Республики «Об основах амнистии и порядке ее применения» от 20 января 2017 года №7

человека и гражданина, является основным элементом правозащитной системы государства, оказывает содействие по обеспечению национального законодательства в области прав человека, в соответствии международным стандартам, тем самым оказывая парламенту, правительству, судебным органам поддержку в применении норм, касаемо прав и свобод человека и гражданина. На современном этапе развития на ведомство омбудсмена возложена большая ответственность по обеспечению прав и свобод человека и гражданина. Действительно, надо признать, что наделив Омбудсмена полномочием законодательной инициативы в области прав человека и гражданина повлечет обязанность Жогорку Кенеша Кыргызской Республики (парламента) непосредственно рассматривать предложения Омбудсмена по изменению и дополнению положений законов, которые действительно противоречат Конституции, другим нормативным актам и международным договорам в области прав человека.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Конституция Кыргызской Республики от 27 июня 2010 года
2. Кодекс Кыргызской Республики от 25 января 2017 года №13 «Административно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики»
3. Кодекс Кыргызской Республики от 25 января 2017 года №14 «Гражданский процессуальный кодекс Кыргызской Республики»
4. Кодекс Кыргызской Республики от 2 февраля 2017 года №20 «Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики»
5. Кодекс Кыргызской Республики от 2 февраля 2017 года №19 «Уголовный кодекс Кыргызской Республики»
6. Кодекс Кыргызской Республики от 31 января 2017 года №17 «Уголовно-исполнительный кодекс Кыргызской Республики»
7. Кодекс Кыргызской Республики от 1 февраля 2017 года №18 «О проступках»
8. Кодекс Кыргызской Республики от 13 апреля 2017 года №58 «О нарушениях»
9. Закон Кыргызской Республики «О статусе судебных исполнителей и об исполнительном производстве» от 28 января 2017 года №15
10. Закон Кыргызской Республики «Об основах амнистии и порядке ее применения» от 20 января 2017 года №7
11. Закон Кыргызской Республики «Об Омбудсмене (Акыйкатчы) Кыргызской Республики» от 31 июля 2002 года №136

ГЭР БҮЛ БА ӨСВӨР НАСНЫ ХҮҮХДИЙН ГЭМТ ХЭРЭГ, ЗӨРЧИЛ

*ДХИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн
Цагдаагийн эрх зүйн тэнхимийн
багш, цагдаагийн дэслэгч Д.Цэрэнлхам.*

Товч агуулга: Насанд хүрээгүй хүнийг гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх талаар, мөн гэмт хэрэг үйлдэхэд эцэг, эхийн үүрэг оролцоо, гэр бүлийн орчин хэрхэн нөлөөлдөг талаар судалж, уг өгүүлэлээр Монгол Улсад хэрэгжүүлж болох урьдчилан сэргийлэх сайн туршлагын талаар санал дэвшүүлсэн болно.

Түлхүүр үг: Гэр бүл, хүүхэд, гэмт хэрэг, зөрчил, гэмт хэргийн шалтгаан, нөхцөл, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ.

Нэгдсэн Үндэсний байгууллагын Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцид “18 насанд хүрээгүй хүн бүрийг хүүхэд гэнэ¹¹⁵” гэж тодорхойлсон байдаг. Сүүлийн үед хүүхдийн эрхийг хамгаалах, хүүхдэд учирч болзошгүй эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр төр засаг, цагдаа, олон улсын байгууллага, төрийн бус байгууллагуудаас тодорхой ажлуудыг санаачлан хийж байгаа боловч хүүхэд гэмт хэрэг үйлдэж гэмт хэрэгтэн болсоор байна.

Монгол Улс 1,3 сая орчим хүүхэдтэй бөгөөд улсын хэмжээнд насанд хүрээгүй хүмүүсээс үйлдсэн гэмт хэргийн тоон үзүүлэлтийг авч үзэхэд 2015-2019 он буюу сүүлийн 5 жилийн хугацаанд 5845 хүүхэд 13 төрлийн гэмт хэрэг үйлдсэн байна¹¹⁶.

Тодруулбал 14-16 хүртлэх насны этгээд Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан нийгэмд аюултай гэмт хэрэг болох “Хүнийг санаатай алах”, “Бусдын бие махбодид хүнд гэмтэл санаатай учруулах, “Хүчиндэх”, “Бусдын эд хөрөнгийг хулгайлах”, “Бусдын эд хөрөнгийг булаах”, “Бусдын эд хөрөнгийг дээрэмдэх”, “Бусдын эд хөрөнгийг санаатайгаар устгах, гэмтээх”, “Хүндрүүлэх нөхцөл байдалтайгаар танхайрах” гэмт хэрэг үйлдсэн бол эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ¹¹⁷ гэж заасан байдаг.

Гэхдээ эндээс үзвэл зөвхөн гэмт хэрэг ч бус мөн гэмт үйлдэлд тооцогдохгүй бусад олон үйлдлүүд хамаарах юм. Жишээлбэл орон гэрээсээ зугатах, сургуулиа хаях, хууль ёсны асран хамгаалагч болон эцэг эхийн хууль, ёс суртахууны хүрээнд тавьсан шаардлагыг үл биелүүлэх зэрэг үйлдлүүд орно.

Улс, орнуудад насны хязгаарыг янз бүрээр хуульчилсан ч олонхийн наснаас доогуур байгаа учраас “Насанд хүрээгүй хүн” гэсэн үг хэллэгийг хэрэглэж, хуулийн дагуу хүүхэд буюу нийгмийн цөөнх гэсэн бүлэгт хамааруулна.

¹¹⁵ Хүүхдийн эрхийн тухай конвенци., 1989 он.

¹¹⁶ Police.gov.mn. ЦЕГ-ын Гэмт хэрэг, зөрчлийн 2015-2019 оны статистик, тоон мэдээ

¹¹⁷ Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн тайлбар., 2013 он, 78 дахь тал

Гэхдээ “хүүхэд” эсвэл “насанд хүрээгүй хүн” гэх хууль, эрх зүйн тогтолцоонд хэрэглэж буй үг хэллэгийг хүний биологийн болон сэтгэл зүйтэй холбоотой өсөлт хөгжилт, биеийн ерөнхий бойжилт бүрэн явагдах, эсвэл нийгэмд эзлэх байр суурь нь төлөвшсөн зэрэгтэй шууд холбон авч үзэж болохгүй юм.

Насанд хүрээгүй хүмүүс согтууруулах ундаа уух, тамхи татах зуршил, өсвөр насны хүүхдүүдийн бүлэглэл, тэдний үйлдсэн хүчирхийлэл, Өсвөр насны хүүхдийн үйлдсэн бусад олон төрлийн гэмт хэрэг, зөрчил одоог хүртэл нийгмийн анхаарлыг татсан хэвээр байна.

Гэмт хэрэг, зөрчил үйлдсэн, холбогдсон насанд хүрээгүй хүмүүсийн хувийн байдлыг судлахад дийлэнх нь урьд өмнө нь өөрөө гэмт хэргийн улмаас хохирч байсан нь ихээхэн сонирхол татаж байгаа бөгөөд нийтлэг байдлаар нь үзвэл эцэг, эхийн хайр халамж дутах, ядуурал, ажилгүйдэл, тэнүүчлэл, бусдын сөрөг нөлөө, гэр бүлийн хүчирхийлэл зэрэг нь энэ төрлийн гэмт хэргийн үндсэн шалтгаан нөхцөл болдог.

Энэ дундаас эцэг, эхийн үүрэг оролцоо, гэр бүлийн орчин энэ төрлийн гэмт хэргийн гол шалтгаан болж байна гэж тодорхойлж болно.

Сэтгэл сэвтүүлсэн нэг үйл явдлын улмаас ганцхан өдрийн дотор гэр бүл салаад явчихгүй нь ойлгомжтой. Ихэнх тохиолдолд хувь хүний зүй зохистой бус зан чанар, чадвар, чадамж, санхүүгийн хямрал, ханийн итгэл эвдсэн үйлдэл болон бусад шалтгааны улмаас буюу дараалж хуримтлагдсан хэд, хэдэн үйл явдал, нөхцөл байдлын үр дүнд гэр бүл салах шийдвэр гардаг. Тэдгээр учрал, зөрчилдөөн өрнөх бүрт эцэг, эхийн хооронд маргаан, хэрүүл, дайсагнал давтан гарч, гэр орондоо байгаа хүүхдүүд бүхнийг харж, сонсч, сэтгэл нь сэвтэж байдаг. Ийм орчинд байгаа хүүхдийн зан авир, төлөвшилд өөрчлөлт орж улмаар гэмт хэрэгтэн болох нөхцөл бүрдэж байдаг.

Цаашлаад ийм зөрчилдөөний улмаас нийгмийн харилцааны сөрөг бүрэлдэхүүн хэсэг гэж үздэг нийгмээс хөндийрөх уур амьсгал гэр бүлийн гишүүдийн дунд бий болохыг үгүйсгэхгүй.

Хүүхэд хүмүүжлийн эхний хичээлээ гэр бүлээсээ авдаг. Гэр бүлийнх нь амьдрал, хүмүүсийн байр байдал, хоорондын харилцаа нь хүүхдэд ямар нэгэн эргэлзээгүйгээр шууд дагах мөрдлөг, амьдралын суурь зарчим болдог.¹¹⁸

Гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэж байгаа хүүхдийн шалтгааныг гэр бүлийн орчноос тодруулбал:

Эцэг, эх, асран хамгаалагчаас шалтгаалах:	Хүүхдээс шалтгаалах:
 Гэр бүлийн хүрээнд үйлдэгдэж буй	 Хүүхдийн ухамсар, хүмүүжлийн доголдолтой байдал;

¹¹⁸ Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх хууль сахиулах болон шүүх эрх мэдлийн байгууллагын ажилтны гарын авлага., 2017 он.

✚ хүчирхийлэл; ✚ Эцэг, эхчүүдийн хэрүүл маргаан, таагүй харилцаа; ✚ Гэр бүл салалт; ✚ Эцэг, эхийн хараа хяналт сул, халамж анхаарал төдийлөн тавьдаггүй байдал; ✚ Гэр бүлийн орчин дахь эцэг, эхийн архидалт; ✚ Хүүхдийн нас, бие бялдар, хөгжлийн онцлогийг мэддэггүй, анзаардаггүй; ✚ Хүүхэдтэй зөв харьцах, тэднийг хүмүүжүүлэх арга барил дутмаг.	✚ Амар хялбар аргаар мөнгө олох сэтгэлгээтэй болсон; ✚ Амьдралын үнэ цэнийг мөнгөтэй холбон үзэх үзэл бодол бий болсон ✚ Сэтгэл зүйн хатуужил, эр зоригийн хүмүүжил, бие даасан байдал төлөвшөөгүй; ✚ Хүүхдийн өөрийнх нь эмзэг байдал, ганцаардал; ✚ Найз нөхдийн сөрөг нөлөө, бусдыгаа уруу татах; ✚ Хүүхдийн сониуч гэнэн зан, дэмүү сэлгүүцэх, атаман байхыг хүсдэг байдал; ✚ Насанд хүрэгчдийн гар, хөл болох, гэмт хэрэг үйлдэхэд нь оролцох, хамтрах.
---	--

Орчин үеийн нийгэмд нийт гэрлэгсдийн тэн хагас нь салж, гэр бүлийн бүтэц хойд эцэг, эх эсвэл ганц бие эцэг, эх болж өөрчлөгдөж байгаа нь харамсалтай. Холилдсон гэр бүлүүд хоёр хүүхэд эсвэл олон эцэг эхчүүдийн нэгдлээс бүрдэх боллоо. Түүнчлэн маш олон хүүхэд хэт залуу эсвэл гэрлээгүй эцэг, эхчүүдийн гэрт мэндэлж байгааг та бид өдөр тутамдаа мэдээ, мэдээллээс харж байна.

Мөн аз жаргалгүй уур амьсгал давамгайлсан гэр оронд эцэг, эх ба хүүхдийн хооронд хүндрэлтэй нөхцөл байдал үүснэ. Энэ нь ёс суртахууны доголдлын ерөнхий онол ба нийгмийн барилдлагын онолтой холбогдож байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл хүүхдийг хэт их албадсанаар хүүхэд хэдэр, дайсагнасан, цадиггүй араншинтай болж эцэстээ гэмт хэргийн замд ороход хүргэдэг.¹¹⁹

Хүүхэд гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэхэд хүргэдэг гэр бүл доторх харилцааны гол онцлог бол гэр бүлийн гишүүдийн харилцан бие биедээ үзүүлж буй нөлөөлөл гэж зарим судлаачид үздэг. Магадгүй эцэг эхчүүдийн зүгээс хүүхдээ хянахдаа-маргаантай, мөн үр нөлөө муу сахилга батын аргуудыг хэрэглэж болно. Заримдаа, магадгүй ихэнх тохиолдолд эцэг буюу эх, эсвэл эцэг эх хоёулаа хүүхдийн хүсэл сонирхол, шаардлагыг биелүүлдэг, энэ нь хүүхэд эсэргүүцэх, сөрөх байдлаар хандах зуршил, дадалтай болоход сургаж байгаагаас өөрцгүй, цаашлаад хязгаарлах, хориглох хэв шинжтэй аливаа шаардлага тавихад хүүхэд эсэргүүцлээ хадгалах сэтгэхүйг зан араншиндаа шингээдэг.

Ингээд хүүхэд зан байдлын олдмол араншингаа гэр орноос гадуур орчинд гаргаж, муу үр дагавартай үйлдэл хийж болно. Түүний зан байдлыг хүлээж авахгүй үе тэнгийн хүүхдүүдэд дургүй болж эхлэх агаад улмаар өөрийн зан байдалд тохирсон нэгнийг сонгодог. Харин сонгогдсон тэр хүүхэд өөртэй нь адилхан сахилга батгүй, дайсагнасан, сөрсөн хандлагатай нэгэн байдаг.

¹¹⁹ Орегоны Нийгмийн Судлалын Төв буюу OSLC-ийн эрдэмтдийн судалгаанаас.

Эцэг, эх хүүхдийнхээ харилцааны хүндрэлд буруугаар оролцох нь хүүхэд, залуусын зан чанарт эсэргүүцэж, сөргөлдсөн шинжийг суулгаж; юу хийхийг нь зааж, зааварласан тохиолдолд шууд дайсагнах, тэмцэлдэх, үл ойшоох хандлагатай болдог. Эцэг, эхийн үр нөлөөгүй, зүй зохисгүй харилцаа бол нөхцөл байдлыг улам дордуулах төдийгүй хүүхдийг эсэргүүцсэн, зөрчилдсөн хариу үйлдэл хийхэд сургадаг. Үүнээс гадна үр нөлөө муутай эцэг эхийн үйлдэл ямар ч хүүхдийг гэмт хэрэг, зөрчилд өртөмхий болоход хүргэнэ. Цаг хугацааны талаас авч үзвэл хүүхдийг бага балчир байсан ч, өсвөр насанд байлаа ч, мөн бага залуу насанд ч эцэг эхийн буруу хандлага муу нөлөө үзүүлдэг юм. Эцэг эхийн зааварчилгаа, шаардлагыг биелүүлдэг, хууль ёс, дүрэм журмаа дагадаг хүүхдүүд хүртэл эцэг эхийн хараа, хяналт сулрах, хэт ширүүн харьцах, бусад хэв маягаар үр нөлөө муутай хандах явдалд эмгэгшиж, зан чанарын өөрчлөлттэй болох магадлал их. Гэр бүлийн хүчин зүйлсийг урт хугацааны туршид судлахад эцэг эхийн хараа, хяналт ба сахилга батын үр нөлөө муутай харьцаа зэрэг хувьсамтгай олон нөлөөллийн улмаас өсвөр насны хүүхдийн ёс суртахуун доголдож, цаашдаа гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэх замд ордог болох нь тогтоогдсоор байгаа юм.

Харин Америкийн нэгдсэн улсад Гэр бүлийн доторх харилцаа, холбоо ба гэмт хэрэг, зөрчлийн талаарх анхны судалгааг судлаас Глук 1950 онд хийжээ. Тэрээр гэр бүлийн 5 харилцаа байдаг¹²⁰ гэж үзсэн бөгөөд Үүнд:

1. Эцгийн сахилга бат;
2. Эхийн хараа хяналт;
3. Хүүхэддээ санаа тавьдаг эцгийн сэтгэл;
4. Хүүхэддээ санаа тавьдаг эхийн сэтгэл;
5. Гэр бүлийн эв нэгдэл.

Сахилга бат нь тууштай, зохистой шинжтэй, тийм ч хатуу, чанга биш (бие махбодийн шийтгэл шаардлагагүй, гэхдээ хараалын үг хэллэг, зүй бус харьцаагаар илэрнэ); харин хараа хяналт бол “хэр хэмжээндээ тохирсон” ба “голч, шударга”, ойр дотно, халуун дулаан, сэтгэл татмаар байх шинжтэй бол гэр бүлийн эв нэгдэл нь гэмт хэрэг, зөрчилтэй шалтгаант холбоо бараг байхгүй болгох нөхцөл байдалд тооцогддог.

Судлаач Найе-ийн судалгаанд гэр бүлийн биет бүтэц гэхээс илүүтэй гэр бүл доторх харилцаа, холбоо нь гэмт хэрэг, зөрчлийг тайлбарлахад илүү чухал хэмээн дүгнэжээ. Эцэг, эх ба хүүхдүүд болон гэр бүлийн гишүүдийн дундах сэтгэл санааны таатай холбоо, баяр баясгалантай харилцаа, ойр дотно байдал нь гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд шууд нөлөөлнө. Харин эцэг эсвэл эх үгүй гэр бүлийн тухайд ийм холбогдол бараг үгүй гэхэд болно.

Орон гэрт үүссэн асуудал цаашлаад олон нийтийн хүрээнд ороход сургуульд сурах, ангийн орчинд байхад хүндрэлтэй нөхцөл байдлыг үүсгэнэ. Учир нь багш нар болон үе тэнгийн бусад сурагчид зүй зохистой харьцаа, харилцаа, хариуцлагатай байдлыг зайлшгүй шаардах нь гарцаагүй. Одоо хүүхэд багш нар

¹²⁰ Судлаач Саймонс 2004., 51.

болон үе тэнгийн хүүхдүүдтэй муу харилцаатай болсноор сургууль дээрээ нилээд хэцүү асуудалтай нүүр тулж, сурлагад нь ч муугаар нөлөөлнө. Ингээд асуудал овоорох тусам хүүхдийн хувьд нөхцөл байдал дордож, сургууль, гэр орондоо тогтох боломжгүй болсноор гэмт хэрэг, зөрчлийн замд өөрийн эрхгүй орно.

Насанд хүрээгүй хүн гэмт хэрэгт холбогдоод байгаагийн шалтгаан нөхцлийг тодруулах судалгаа¹²¹-г гэмт хэрэгт холбогдсон 40 хүүхэд, тэдний ар гэр, асран хамгаалагчид болох 40 хүн, нийт 80 хүмүүст хийсэн судалгааны дүнгээс харахад гэмт хэрэгт холбогдоод байгаа хүүхдүүдийн дийлэнх хувь нь 16-18 насны хүүхдүүд байсан.

Судалгаанд хүүхдүүдийн асран хамгаалагчдаас аав нарыг хамруулахыг зорьсон боловч судалгаанд оролцсон хүмүүсийн 72.5% нь эмэгтэйчүүд байсан бөгөөд үүний 57.5% нь төрсөн ээжүүд нь байна. Үүнээс харахад өрх толгойлсон эхчүүдийн хүүхдүүд гэмт хэрэгт холбогдож байгаа нь илүү их харагдаж байна. Мөн хүүхдүүдийн зүгээс эцэг, эхийнхээ ойр дотно харилцааны байдлыг үнэлсэн үнэлгээнээс харахад эцэг, эхчүүд хүүхдээ хэт хамгаалдаг буюу дээд түвшин нь 85% байна. Тухайлбал: “Танай хүүхэд энэ хэргийг санаачилсан уу?” гэсэн асуултад 77% нь үгүй гэж хариулт өгсөн.

Харин асрамж, халамжийн түвшин нь дунд буюу дундаас доош байгаа нь эцэг, эхийн халамж муу байгаагаас хүүхдүүд гэмт хэрэгт холбогдох нэг шалтгаан гэж үзэж болохоор юм.

Бие махбодийн шийтгэл ба өсвөр насны хүүхдийн гэмт хэрэг, зөрчил: Эцэг, эх ба хүүхдүүд болон гэр бүлийн гишүүдийн дундах сэтгэл санааны таатай байдал, баяр баясгалантай харилцаа, ойр дотно байдал нь гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд шууд нөлөөлдөг.

Манай ард түмний хувьд “Таван салаа боов”-ны амтыг үзээгүй, мэдрээгүй хүн тун ховор байх. Ямартаа л шинэ Зөрчлийн тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээр хүүхэддээ гар хүрэх нь битгий хэл чангахан дуугарч болохгүй боллоо хэмээн шүүмжлэх хүн олон байсан. Энэ байдал зөвхөн манай улсад төдийгүй өөр улс, оронд байдаг нэгэн хүмүүжлийн арга юм.

Тухайлбал: Хүүхдээ таван настай байхад нь бөгсөн дээр нь алгадах зэргээр биед нь гар хүрсэн гэж АНУ-ын эцэг, эхчүүдийн 90 хувь нь хариулсан байдаг¹²².

“Бие махбодид нь мэдрүүлж шийтгэх нь зөрүүд, сөрөг чиг хандлагатай хүүхдийг хянах үр нөлөөтэй арга мөн үү?” гэх асуултыг та хаа сайгүй сонссон бизээ. Энэ сэдвээр ярилцах үед хүүхэд хүч хэрэглэсэн гэмт хэрэг үйлдэх эсвэл гэмт хэрэгт холбогдох үйлдэл хийх том эрсдэл зэргийг хамруулан авч үзвэл сөрөг үр дагавартай гэхээс илүү бие махбодийн шийтгэлийн эерэг нөлөөг сайшаасан яриаг (саваагаа гамнавал хүүхдээ баллана) голдуу сонсоно. Гэвч түр ба байнгын алин боловч

¹²¹ Судлаач Д.Эрдэнэбаатар., 2018 он.

¹²² Juvenile delinquency 2016 он., 94 дэхь тал.

анхаарал халамж тавьдаг асран хамгаалагч, эцэг, эхчүүдийн зүгээс эерэг болон сөрөг талыг шууд хэлж, сонгон хэрэглэж чадахгүй буй заа.

Зарим нэг нь уурлаж, догширсон байдлаар хүүхдийн биед гар хүрэхгүй байхыг зөвлөдөг. Бие махбодид нь өвдөлт амсуулж шийтгэх, эсвэл бөгсөн дээр нь алгадах нь ерөнхийдөө хүчирхийллийн замаар сэтгэлийн дарамт эсвэл уйтгар, гунигаа давж гарахыг хүүхдэд зааж, сургадаг бөгөөд ач холбогдол байдаг эсэх талаар судлаачид нилээд маргалддаг.

Австри, Кипр, Дани, Финланд, Герман, Итали, Норвеги, ялангуяа Швед зэрэг улсуудад бие махбодид нь өвдөлт мэдрүүлэх замаар сахилга баттай байхад сургах хууль бус аргыг хэрэглэсээр иржээ¹²³. Хэдийгээр хүүхдийн зүй бус зан чанарыг богино хугацаанд хянахад тустай ч хүүхдийн биед гар хүрч шийтгэх нь хүч хэрэглэх хандлагатай болон гэмт хэрэг, зөрчилд өртөмтгий зан араншинтай болгох зэрэг урт хугацааны туршид сөрөг үр дагаварт хүргэдэг гэсэн нотолгоонуудыг Мюррей Страус болон түүний хамтрагчид гаргаж тавьсан юм.

Хүүхдийг гар эсвэл өгзөг дээр алгадах зэргээр зөөлөн гар хүрэх нь гараа атгаж, нудраглан цохих, эсвэл эд зүйлээр цохихоос илүү эерэг үр нөлөөтэй төдийгүй ирээдүйд гэмт хэрэг үйлдэх, хүч хэрэглэх дадал, зуршилтай болохоос урьдчилан сэргийлээд зогсохгүй зохисгүй зан авираа татахад тустай. Хүүхдийг хөнгөн зодож шийтгэхийн хажуугаар халуун дулаан харьцаа, эцэг эхийн хайр энэрэлийг мэдрүүлэх замаар хүмүүжүүлэх нь хүүхдийг сайн хүн болгох нэг хүчин зүйлс юм.

Гэр бүл дотор хүүхдэд зааж, сургах, хянаж залруулах үйл ажиллагааг бие махбодид нь хөнгөн өвдөлт мэдрүүлж сахилгажуулах үйл явцтай хослуулах нь ач холбогдолтой мэт санагдана. Ерөнхийдөө шийтгэлийн цаана хайр, халамжаа илэрхийлэх зорилго орших нь юу л бол, тиймээс зодож, бэртээхгүй, биеийг нь өвтгөхөөс зайлсхийж хүмүүжүүлэх нь зүйтэй болов уу. Сахилга баттай байлгахыг хүсэх хүлээлт, хандлагын цаана эцэг, эхийн жинхэнэ хайр, халамж, энэрэнгүй сэтгэл орших аваас хүүхдийн зан чанар, араншин эерэг хандлагатай байх, сэтгэцийн ямар нэгэн хүндрэл үүсэхгүй нөхцлийг бүрдүүлэхэд тустай бизээ.

Өсвөр үеийн хүүхдүүд амьдралдаа учирсан зовлон, зүдгүүрийг давж туулах арга замыг мэдэхгүйн улмаас зүгээр л эсэргүүцэх, дайсагнах, түрэмгий байдлаар хариу барих зэргээр аашилдаг, цаашлаад ийм хандлага зан авирт нь төлөвшиж, гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэхэд эмзэглэх сэтгэлгээ нь алдагдана. Мөн хүчирхийлэл, доромжлол үргэлжилсэн, байнгын шинжтэй гэр бүлд өссөн хүүхдүүд гэр бүлийн ядуурал, сэтгэцийн өвчинд нэрвэгдэх магадлал өндөр юм. Түүнчлэн гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдсон байдал нь тэдний хүчирхийлэлд өртсөн зовлонг хаацайлах шалтаг болдог. Гэтэл тэднийг хохирогч гэхээс илүү өөрийн үйл хөдлөл, зан чанарын өмнөөс хариуцлага хүлээх ёстой хүн гэж хардаг нь нөгөө талаас өрөөсгөл ойлголт байхаар харагддаг...

¹²³ Страус 1994, 179-81; Саймонс 2004, 60 дахь тал.

Гэр бүл ба гэмт хэрэг, зөрчлийн шалтгаант холбооны өөр нэгэн хэсэг бол айл хөрш, зэргэлдээх орчны тухай ухагдахуун юм. Гэр бүл хаана оршиж, амьдарч байгаагаас шалтгаалан өсвөр насны хүүхэд гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох эрсдэл бий болно.

Гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэгдэх эрсдэл ихтэй нутаг, дэвсгэрт амьдарч буй хүүхэд, залуус эрсдэл багатай орчинд амьдардаг хүүхдүүдийг бодвол гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох магадлал өндөр байдаг. Үүний шалтгаан нь мөн л өрхийн амьжиргааны түвшин, цаашлаад орчны нөлөөлөл, гэр бүлийн гишүүдийн боловсрол, соёл, хандлага гээд олон хүчин зүйлүүдээр илэрч байдаг.

Айл хөрш, зэргэлдээх орчны талаар судалгаа хийх бас нэгэн сэдэв хөндөгдөж буйг уншигч та бодох буй заа.

Дүгнэлт: Гэмт хэрэг, зөрчил үйлдсэн, холбогдсон насанд хүрээгүй хүмүүсийн хувийн байдлыг аваад үзэхэд дийлэнх нь урьд өмнө нь өөрөө гэмт хэргийн улмаас хохирч байсан нь ихээхэн сонирхол татаж байгаа төдийгүй насанд хүрээгүй хүмүүсийн дунд зохиох урьдчилан сэргийлэх ажлыг нийгмийн бусад салбарын үйл ажиллагаатай хослуулах хэрэгцээ байгааг харуулж байна.

Мөн түүнчлэн өсвөр насны хүүхдийн гэмт хэрэг, зөрчлийг хам сэдвийн хүрээнд судлах, энэ төрлийн гэмт хэрэг өсөлт бууралтанд гэр бүл чухал үүрэг гүйцэтгэнэ. Эцэг эсвэл эх нь салж, сарнисан гэр бүл нь гэмт хэрэг, зөрчил гарахад нөлөөлдөг талаар зарим нэг нотолгоо байгаа ч эдгээрийн хоорондох шалтгаант холбоо тийм ч хүчтэй, тогтмол шинжтэй биш ажээ.

Гэр бүл ба өсвөр насны хүүхдийн гэмт хэрэг, зөрчлийг холбон авч үзэх чухал зүйл бол эцэг эх ба хүүхдүүдийн харилцаа, мөн гэр бүлийн бүх гишүүдийн халуун дулаан уур амьсгал юм. Хайр халамж дутуу, туйлбаргүй, хэт хатуу зан авиртай, үлгэр дууриалгүй, хараа хяналт тавьдаггүй эцэг, эхчүүдийг ерөнхийд нь өсвөр насны гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэгдэхэд нөлөөлөх хүчин зүйлс гэж үзнэ. Шууд бус утгаар тайлбарлавал гэр бүл бол гэмт хэрэг багасах эсвэл ихсэхэд нөлөөлнө гэсэн үг.

Эцэг эх нь салж, сарнисан гэр бүл ба өсвөр насны хүүхдийн гэмт хэрэг, зөрчилд хийсэн дэлгэрэнгүй судалгаанаас үзвэл ийм төрлийн гэр бүлд байгаа хүүхэд гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэх магадлал өндөр ч нөгөө талаас бусад олон хүчин зүйлсийн улмаас гэмт хэрэгт холбогдсон гэх тоо баримт бага байдаг гэж харагдаж байна.

Санал:

1. Гэр бүлийн боловсролыг бүх нийтээр олгох;
2. Сум, дүүрэгт гэр бүлийг дэмжих, хөгжүүлэхэд чиглэсэн хөтөлбөр хэрэгжүүлэх;
3. Хүүхэд, эцэг, эх, асран хамгаалагчийг хамтад нь сургалтад хамруулж, эцэг, эх, хүүхдийн хамтын харилцааны талаар сургадаг байх.
4. Гэмт хэрэг үйлддэг, үйлдэж болзошгүй хүүхэдтэй ажиллахдаа мэргэшсэн нийгмийн ажилтан, сэтгэл зүйчийг ажиллуулах.

ВЬЕТНАМЫН УЛСЫН ЭРҮҮГИЙН ХУУЛЬ ДАХЬ НИЙТИЙН ХЭВ ЖУРАМ АЛДАГДУУЛАХ ГЭМТ ХЭРГИЙН БҮРЭЛДЭХҮҮН, ХҮЛЭЭЛГЭХ ХАРИУЦЛАГА

Д.Эрдэнбаатар*

Г.Лхагвамаа**

Дин Ван Ту***

Товч агуулга. Сүүлийн жилүүдэд Вьетнам Улсын хуульзүйн салбарын судлаач эрдэмтэд олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхол, нийтийн хэв журмын эсрэг гэмт хэрэг түүнд хүлээлгэх хариуцлагын үр нөлөөг сайжруулах асуудлын хүрээнд шийдвэрлэх арга замыг эрэлхийлж, эрүүгийн хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгоход анхаарал хандуулах болсон.

Иймд судлаачийн зүгээс нийтийн хэв журам алдагдуулах гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний шинж, хэлбэр, түүнд хүлээлгэх хариуцлагыг өнөөгийн Вьетнамын Улсын Эрүүгийн хуульд хэрхэн хуульчлагдсан байдалд үндэслэн хөндсөн болно.

Түлхүүр үгс. Вьетнам улс, эрүүгийн хууль, нийтийн журам алдагдуулах гэмт хэрэг, гэмт хэргийн бүрэлдэхүүн, хүлээлгэх хариуцлага.

Оршил. Вьетнам улс 96,208,984 хүн амтай¹²⁴, 331,211.6 км² газар нутагтай¹²⁵ Зүүн өмнөд Азийн нутагт оршдог. Хүн амын нягтаршил өндөр байгаагаас сүүлийн жилүүдэд нийгэм, эдийн засгийн байдал хурдацтай хөгжсөнөөр, олон нийтийн аюулгүй байдал, ашиг сонирхолд халдаж, нийтийн хэв журмыг алдагдуулах гэмт хэргийн гаралт хурдацтай өсөн нэмэгдэх болсон. /Хүснэгт №1-ээс харна уу/

Хүснэгт № 1. Олон нийтийн газар үйлдэгдсэн гэмт хэргийн гаралт /2015- 2020 оны эхний хагас жилийн байдлаар/

Олон нийтийн газар үйлдэгдсэн гэмт хэргийн гаралт							
Он	Нийт	Гэмт хэрэгтний тоо	Гэмт хэргийн төрөл				
			НХЖАБ ¹²⁶	Эдийн засаг	Хар тамхи	Хүрээлэн байгаа орчин	Бусад
2015	33298	46278	30167	462	919	124	1626
2016	35478	48169	32137	478	1038	101	1724

*ДХИС-ийн сургалт эрхэлсэн дэд захирал, доктор (Ph.D), цагдаагийн хурандаа

** ДХИС-ийн Удирдлагын академийн АБУСПБ-ийн дэд профессор, доктор (Ph.D), дэд хурандаа

*** ДХИС-ийн Ахисан шатны сургуулийн докторант

¹²⁴ <https://ambassade-vietnam.com/gioi-thieu-viet-nam/>

¹²⁵ <https://www.gso.gov.vn/default.aspx?tabid=512&idmid=5&ItemID=19446>

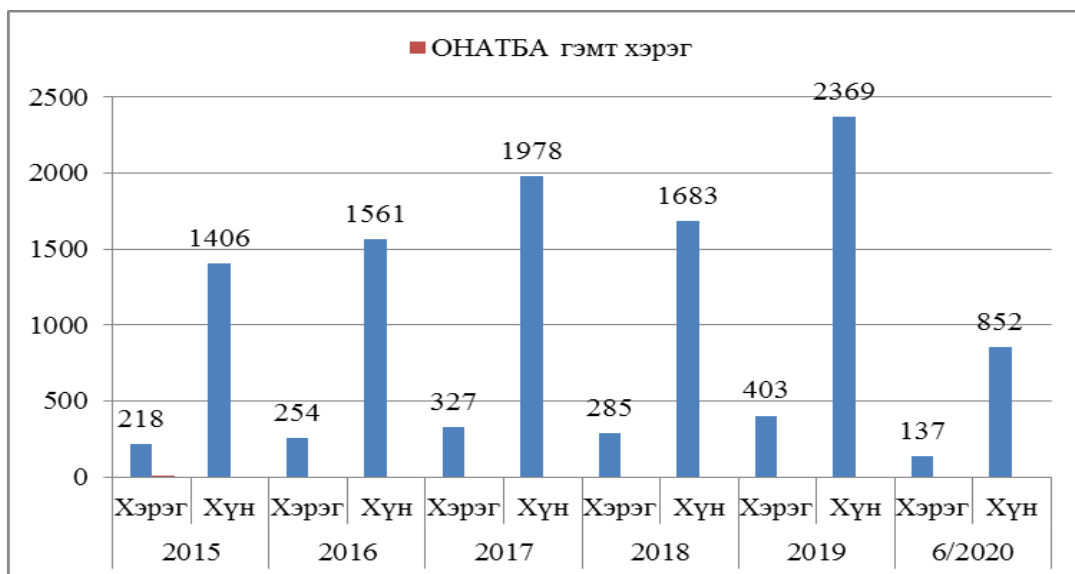
¹²⁶ НХЖАБ - Нийгмийн хэв журам, аюулгүй байдал

2017	36105	49472	33084	546	1134	125	1216
2018	36973	49861	34259	421	1027	106	1160
2019	37354	51290	34172	527	1253	178	1224
6/2020	18025	26771	16424	229	581	54	737
Нийт	197233	271841	180243	2663	5952	688	7687

Эх сурвалж: Олон нийтийн аюулгүй байдлын яамны тайлан /2015-2020/

Хүснэгт №2. Нийтийн хэв журам алдагдуулах гэмт хэргийн гаралт /2015- 2020 оны эхний хагас жилийн байдлаар/

Он	2015		2016		2017		2018		2019		6/2020	
НХЖА ¹²⁷	Хэрэг	Хүн ¹²⁸	Хэрэг	Хүн	Хэрэг	Хүн	Хэрэг	Хүн	Хэрэг	Хүн	Хэрэг	Хүн
гэмт хэрэг	218	1406	254	1561	327	1978	285	1683	403	2369	137	852

Эх сурвалж: Олон нийтийн аюулгүй байдлын яамны тайлан /2015-2020/

Хүснэгт №3. Олон нийтийн газарт үйлдэгдсэн захиргааны зөрчлийн гаралт /2015-2020 оны эхний хагас жилийн байдлаар/

Он	Олон нийтийн газар үйлдэгдсэн захиргааны зөрчлийн байдал					
	Нийт	Нийтийн хэв журам, аюулгүй байдал	Замын хөдөлгөөн	Хүрээлэн байгаа орчин	Соёл ба спорт ОНАХ	Бусад
2015	3427092	247366	3130196	10765	1358	37407
2016	3911682	264729	3584708	11892	1692	48661

¹²⁷ НХЖА – Нийтийн хэв журам алдагдуулах

¹²⁸ Хүн-гэмт хэрэгтэн

2017	3879026	266274	3543119	9957	2147	57529
2018	3568537	238618	3264302	10536	2425	52656
2019	4106475	259639	3791476	12659	2378	40323
6/2020	1964723	126437	1804385	5341	1259	27301
Нийт	2085753 5	1403063	19108066	61150	11259	273997

Эх сурвалж: Олон нийтийн аюулгүй байдлын яамны тайлан /2015-2020/

Нийтийн хэв журам алдагдуулах гэмт хэргийг 1985 оны Вьетнам Улсын анхны Эрүүгийн хуульд хуульчилж өгсөн. Түүнээс хойш 1999, 2015 оны шинэчлэн найруулсан Эрүүгийн хуулиудад ч энэхүү гэмт хэргийн бүрэлдэхүүн, хариуцлагын асуудал хэвээр тусгагдсаар ирсэн нь гэмт хэргийн гаралт өсөлтөд нөлөөлөх хүчин зүйл болж байгаагийн зэрэгцээ түүнд хүлээлгэх хариуцлын үр нөлөөг сайжруулах зэрэгцээ шаардлага байгааг харуулж байна.

2015 оны Вьетнамын эрүүгийн хуулийн 318 дугаар зүйлд “Нийтийн хэв журам алдагдуулах гэмт хэрэг”-ийн үндсэн болон хүндрүүлэх бүрэлдэхүүнийг дараах байдлаар тусгагдсан байна. Үүнд:

1. Олон нийтийн аюулгүй байдал, нийтийн хэв журам хамгаалалтад сөргөөр нөлөөлж, олон нийтийн амгалан тайван байдлыг алдагдуулсан, энэ үйлдэлд захиргааны шийтгэл оногдуулсан эсхүл энэ гэмт хэрэгт ял шийтгүүлж ялгүйд тооцох хугацаа дуусаагүй байх үедээ үйлдсэн бол 5,000,000-оос 50,000,000 ¹²⁹ хүртэл хэмжээний донгоор торгох, 2 жил хүртэл хугацаагаар дахин хүмүүжүүлэх эсхүл 3 сараас 2 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

2. Нийтийн хэв журмыг бүлэглэн зөрчиж, зэвсэг хэрэглэж, эд хөрөнгийг эвдэн сүйтгэж, замын хөдөлгөөнд ноцтой саад учруулж, олон нийтийн үйл ажиллагааг тасалдуулж, бусдыг өдөөн турхирч, нийтийн хэв журам хамгаалах үүрэг гүйцэтгэгч болон иргэнд халдсан бол 2 жилээс 7 жилийн хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.” гэж тус тус заажээ.

Нэг. Нийтийн хэв журам алдагдуулах гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний шинж

Нийтийн хэв журам алдагдуулах гэмт хэргийн хуульчлагдсан байдалд үндэслэн гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний шинжээр задалж авч үзвэл:

Нийтийн хэв журам алдагдуулах гэмт хэргийн объект.

Энэхүү гэмт хэргийн объект бол нийтийн хэв журам, олон нийтийн аюулгүй байдал; хүний амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгө, хууль ёсны ашиг сонирхол; байгууллагын хэвийн үйл ажиллагаа.

¹²⁹ https://vi.coinmill.com/MNT_VND.html#VND=1) 1 Вьетнам донг = 0,12 Монгол төгрөгтэй тэнцэнэ.

Нийтийн хэв журам алдагдуулах гэмт хэргийн объектив тал.

Худалдааны төв, сургууль, сүм хийд, цэцэрлэгт хүрээлэн, төмөр замын өртөө, автобусны буудал зэрэг хүн ам ихээр төвлөрсөн газар эмх замбараагүй байдал үүсгэх зорилгоор хүмүүсийг татан оролцуулсан; олон нийтийн газрын эд хөрөнгө, байгууламжийг эвдэн сүйтгэсэн; зэвсэг ашигласан; замын хөдөлгөөнд саад учруулсан эсхүл олон нийтийн үйл ажиллагаанд саад учруулсан; нийтийн хэв журам хамгаалах үүргийг гүйцэтгэж байгаа хүмүүст халдсан үйлдэл байна.

Нийтийн хэв журам алдагдуулсны улмаас үүсэх үр дагавар бол нийгэмд материаллаг болон материаллаг бус хор уршиг учруулсан байх явдал юм. Материаллаг үр дагавар нь бусдыг гэмтээсэн, эд хөрөнгө устгаж сүйтгэсэн, барилгын ажилд хохирол учруулсан. Материаллаг бус үр дагавар бол хүний чөлөөтэй зорчих болон замын хөдөлгөөн, олон нийтийн үйл ажиллагаанд саад учруулсан, хүмүүсийн сэтгэлзүйд нөлөөлсөн, иргэн, аж ахуй нэгж, байгууллагын хэвийн үйл ажиллагаанд саад учруулсан байдлаар илрэнэ.

Нийтийн хэв журам алдагдуулсан гэмт хэрэгтнийг ноцтой үр дагавар гаргасан эсвэл энэ үйлдэлдээ захиргааны шийтгэл оногдуулсан эсвэл энэ гэмт хэрэгт ял шийтгэгдсэн, ялтай байдал дуусаагүй байхад зөрчил гаргасан бол эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.

Нийтийн хэв журам алдагдуулах гэмт хэргийн субъект.

2015 оны Эрүүгийн хуулийн 12 дугаар зүйлд зааснаар хүнд, онц хүнд гэмт хэрэг, зарим тодорхой гэмт хэрэгт эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх насны доод хязгаар нь 14 түүнээс дээш настай байхаар заасан байдаг. Харин нийтийн хэв журам алдагдуулах гэмт хэрэг ангилалын хувьд хөнгөн, хүндэвтэр гэмт хэрэгт хамаарах тул энэхүү гэмт хэргийг үйлдсэн 16 түүнээс дээш настай этгээдэд ял оногдуулна. Иймд 14 насанд хүрээгүй этгээд нийтийн хэв журам, олон нийтийн аюулгүй байдал алдагдуулсан гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхгүй, харин захиргааны хариуцлага хүлээлгэнэ.

Нийтийн хэв журам алдагдуулах гэмт хэргийн субъектив тал.

Уг гэмт хэрэг гэм буруугийн санаатай хэлбэрээр үйлдэгдэх бөгөөд шууд болон шууд бус санаатай байж болно.

Хоёр. Нийтийн хэв журам алдагдуулах гэмт хэрэгт хүлээлгэх хариуцлага

Оногдуулах шийтгэл: 2015 оны Вьетнам Улсын Эрүүгийн хуулийн 318 дугаар зүйлийн 318.1 дэх хэсэгт зааснаар нийтийн хэв журам алдагдуулсан этгээдийг торгох, нийгмээс тусгаарлахгүйгээр дахин хүмүүжүүлэх, эсвэл 3 сараас 2 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял¹³⁰ шийтгэнэ гэж заасан нь хөнгөн гэмт хэрэгт хамаарахыг харуулдаг.

¹³⁰ Вьетнам Улсын эрүүгийн хуулийн 58 дугаар зүйл.

Мөн зүйлийн 2 дахь хэсэгт уг гэмт хэргийг:

- Бүлэглэн үйлдэж;
- зэвсэг хэрэглэж,
- эвдэн сүйтгэж;
- замын хөдөлгөөнд ноцтой саад учруулж,
- олон нийтийн үйл ажиллагааг тасалдуулж;
- бусдыг өдөөн турхирч;
- нийтийн хэв журам хамгаалах үүрэг гүйцэтгэгч болон иргэнд халдаж;
- давтан үйлдсэн бол хоёроос долоон жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ гэж заасан.

Хууль хэрэгжүүлэх явцад хуулиар уг гэмт хэрэгт оногдуулж байгаа ялын үр нөлөөг дээшлүүлж, эрүүгийн хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгоход анхаарах шаардлагатай байгаа нь харагддаг.

Эрүүгийн хуульд зааснаар энэ гэмт хэрэгт хүлээлгэх торгуулийн хэмжээ нь 5,000,000- 50,000,000 хүртэл донг байна. Түүнээс гадна 35 дугаар зүйлийн 35.3 дахь хэсэгт торгох ялыг гэмт хэргийн хор аюулын шинж чанар, түвшин, гэмт хэрэгтний эд хөрөнгийн байдал, үнийн хэлбэлзлийг шалгаж, 1.000.000 донгоос багагүй байхаар шийдвэрлэнэ.

Цагдан хорих бус дахин хүмүүжүүлэх ялыг тогтвортой ажил эрхэлдэг эсвэл тодорхой оршин суух хаягтай, хөнгөн, хүндэвтэр гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг нийгмээс тусгаарлах шаардлагагүй гэж үзвэл 6 сараас 3 жил хүртэл хугацаагаар оногдуулна¹³¹.

Хорих ял шийтгүүлсэн хүнийг тодорхой хугацаагаар цагдан хорих ангид ял эдлүүлэхийг хэлнэ. Хорих ялын доод хэмжээ 3 сар, дээд хэмжээ 20 жил байна.

Нэмж дурьдахад, эрүүгийн хуулийн зохицуулалтын дагуу гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийн нөхцөл байдлыг харгалзан шийтгэлийг хөнгөрүүлж, хүндрүүлж авч үзнэ.

Вьетнам Улсын Эрүүгийн хуульд заасан 51 дүгээр зүйлд заасан дараах тохиолдолд хэргийг хөнгөрүүлж болно. Үүнд: (1) гэмт хэрэгтэн гэмт үйлдлийнхээ хор уршгийг багасгасан болон гэмт үйлдлээ таслан зогсоосон; (2) гэмт хэрэгтэн сайн дураар засвар хийж, хохирлыг нөхөн төлсөн; (3) аргагүй хамгаалалтын хэмжээг хэтрүүлж гэмт хэрэг үйлдсэн; (4) Тохиолдлын шинжтэй нөхцөл байдлаас гэмт хэрэг үйлдсэн; (5) Гэмт хэрэгтнийг баривчлах явцад авах шаардлагатай арга хэмжээг хэтрүүлсэн; (6) Хохирогчдын хууль бус үйлдлээс гэмт хэрэг үйлдсэн; (7) Онцгой нөхцөл байдлын улмаас гэмт хэрэг үйлдсэн; (8) Гэмт хэрэг үйлдсэн боловч хохирол хараахан учруулгүй, эсхүл бага хохирол учруулсан; (9) анх удаа хөнгөн гэмт хэрэг

¹³¹ Вьетнам Улсын эрүүгийн хуулийн 36дугаар зүйлийн 36.1 дэх хэсэг.

үйлдсэн; (10) Бусдын заналхийлэл, хүчирхийллийн улмаас гэмт хэрэг үйлдсэн; (11) Өөрсдийн буруугүйгээс танин мэдэхүйн хязгаарлалтын улмаас гэмт хэрэг үйлдсэн; (12) Жирэмсэн үедээ гэмт хэрэг үйлдсэн; (13) 70 ба түүнээс дээш настай этгээдийн үйлдсэн гэмт хэрэг; (14) Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний үйлдсэн гэмт хэрэг; (15) Сэтгэцийн өвчтэй хүмүүсээс үйлдсэн гэмт хэрэг; (16) Гэмт хэрэгтэн гэм хэргээ илчилж ирсэн; (17) Үйлдсэн гэмт хэрэгтээ чин сэтгэлээсээ гэмшсэн; (18) Гэмт хэрэгтэн гэмт хэргийг илрүүлэх, мөрдөн байцаахад ажиллагаанд идэвхтэй туслалцаа үзүүлсэн; (19) үйлдсэн гэмт хэрэгтээ чин сэтгэлээсээ гэмшсэн; (20) Сурлага, хөдөлмөр ажил үйлсээрээ амжилт гаргасан (21) Дайнд оролцож гавьяа байгуулсан этгээдээс үйлдсэн гэмт хэрэг (22) Дайнд эх орныхоо төлөө амь насаа алдсан дайчны эцэг, эх, эхнэр, нөхөр, үр хүүхдийн үйлдсэн гэмт хэрэг зэрэг болно.

Вьетнам Улсын эрүүгийн хуулийн 52 дугаар зүйлд зааснаар дараах үндэслэлийг хэргийг хүндрүүлэх нөхцөл байдалд авч үзнэ. Үүнд: (1) Зохион байгуулалттай гэмт хэрэг; (2) Мэргэжлийн шинж чанартай гэмт хэрэг; 3) Гэмт хэрэг үйлдэхээр албан тушаал, эрх мэдлээ урвуулан ашигласан; (4) Танхайн сэдэлтэй гэмт хэрэг үйлдэх; (5) Жигшүүрт сэдэлтэй гэмт хэрэг үйлдэх; (6) 2 буюу түүнээс дээш удаа гэмт хэрэг үйлдсэн; (7) Онц аюултай гэмт хэрэгтэн гэмт хэрэг дахин үйлдсэн; (8) Гэмт хэргийн хохирогч нь 16-аас доош настай, жирэмсэн эмэгтэй бол, 70-аас дээш настай бол; (9) Өөрийгөө хамгаалах чадваргүй, хөгжлийн бэрхшээлтэй этгээдэд хохирол учруулсан гэмт үйлдэл; (10) Дайн, онцгой нөхцөл байдал, байгалийн гамшиг, тахлын нөхцөл байдал, бусад нийгмийн онц бэрхшээлийг ашиглан гэмт хэрэг үйлдсэн; (11) Нарийн, зальт арга, сэдлээр гэмт хэрэг үйлдсэн; (12) Гэмт хэрэг үйлдэхэд олон хүнд хор хөнөөл учруулах чадвартай хэрэгсэл ашигласан; (13) 18 нас хүрээгүй хүнийг гэмт хэрэгт өдөөн турхирсан; (14) Гэмт хэргээс зайлсхийсэн эсвэл нуун далдалхаар зальт, эсвэл хэрцгий арга ашигласан.¹³²

Эрүүгийн хуульд 18 нас хүрээгүй этгээдэд оногдуулах хорих ялын талаар тодорхой зохицуулалт байдаг. Энэ нь шүүх 18-аас доош насны гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд хорих ял оногдуулахдаа 18-аас дээш насны гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд оногдуулах ялаас богино хугацаагаар хорих ял оногдуулах эрхтэй байхаар заасан явдал юм.

Вьетнамын эрүүгийн хуульд нийтийн хэв журам алдагдуулах гэмт хэргийн заалтаас түүнтэй /давхар зүйлчлэгддэг/ холбогдох бусад гэмт хэргийг хуульчилсан байна. Тухайлбал, Эрүүгийн хуулийн 123 дугаар зүйл. (Хүнийг алах); 134 дүгээр зүйл. (Бусдын эрүүл мэндэд санаатайгаар гэмтэл, хохирол учруулах); 168 дугаар зүйл. (Эд хөрөнгө дээрэмдэх); 178 дугаар зүйл. (Эд хөрөнгийг устгах, санаатайгаар гэмтгэх) 261 дүгээр зүйл. (Авто замын хөдөлгөөнд саад учруулах); 266 дугаар зүйл (Хууль бус уралдаан); 295-р зүйл. (Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй, олон нийтийн газар аюулгүй байдлыг хангах журам зөрчих); 299 дүгээр зүйл.

¹³² Вьетнам Улсын эрүүгийн хуулийн 52 дугаар зүйл

(Терроризм); 303 дугаар зүйл (Үндэсний аюулгүй байдлын чухал барилга, байгууламж, хэрэгслийг устгах) зэрэг болно.

Энэ нь хууль сахиулах байгууллага, хууль хэрэглэх субъектээс нийтийн хэв журам алдагдуулах болон бусад гэмт хэргийг ялган зүйлчлэх, хоорондын хил хязгаарыг тогтоох эрх зүйн гол үндсийг бүрдүүлнэ.

Дүгнэлт. Эцэст нь дүгнэхэд нийтийн хэв журам алдагдуулах гэмт хэргийн бүрэлдэхүүн, хүлээлгэх хариуцлагыг Вьетнам Улсын эрүүгийн хууль тогтоомжийн хөгжлийн явцад хуульд ямар нэгэн нэмэлт, өөрчлөлт оруулалгүйгээр хэвээр тусгаж ирсэн. Энэ нь уг гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний онол, арга зүйн үндэс, хүлээлгэх хариуцлагын үр нөлөөг дээшлүүлэх хүрээнд эрүүгийн эрх зүйн харьцуулсан судалгаа шинжилгээний ажлыг өргөжүүлж, эрүүгийн хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох шаардлагыг бий болгож байна.

Эх сурвалжийн жагсаалт

1. Бүгд Найрамдах Социалист Вьетнам Улсын Их Хурал (1985), *Эрүүгийн тухай хууль*, Ханой.
2. Бүгд Найрамдах Социалист Вьетнам Улсын Их Хурал (1999), *Эрүүгийн тухай хууль*, Ханой.
3. Бүгд Найрамдах Социалист Вьетнам Улсын Их Хурал (2015), *Эрүүгийн тухай хууль*, Ханой.
4. Тран Ван Луйен (Tran Van Luyen) ба зохиогчид, *2015 оны Эрүүгийн хуулийг эрдэм шинжилгээний тайлбар*, Ардын аюулгүй байдлын хэвлэлийн газар, Ханой.
5. БНСВУ-ын Олон нийтийн аюулгүй байдлын яамны Захиргааны удирдлагын газрын тайлан. 2015, 2016, 2017, 2018, 2019. 2020.
6. <https://ambassade-vietnam.com/gioi-thieu-viet-nam/>
7. <https://www.gso.gov.vn/default.aspx?tabid=512&idmid=5&ItemID=19446>
8. https://vi.coinmill.com/MNT_VND.html#VND=1

ЭРҮҮГИЙН ПРОЦЕССИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОНОЛ ПРАКТИКИЙН АСУУДАЛ

打击毒品相关犯罪的法律政策调整

ХАР ТАМХИНЫ ГЭМТ ЯВДАЛТАЙ ТЭМЦЭХ
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

蒙古国内务大学警察学院, 侦查系, 博士 苏赫

Цагдаагийн сургуулийн Мөрдөх арга зүйн
тэнхимийн ахлах багш, доктор (Ph.D),
цагдаагийн ахмад Б.Алтансүх

提要: 关于蒙古国打击毒品犯罪的司法数据, 法律政策调整包括刑法, 并提供了结论和建议。

Товч агуулга: Энэхүү илтгэлээр хар тамхины гэмт хэрэгтэй тэмцэх үйл ажиллагааны Монгол Улсын эрх зүйн зохицуулалт, түүний дотор эрүүгийн эрх зүйн хэм хэмжээг тусгайлан авч үзэж, дүгнэлт, санал дэвшүүлсэн болно

关键词: 毒品、法律法规、刑法

Түлхүүр үгс: Хар тамхи, эрх зүйн зохицуулалт, эрүүгийн эрх зүйн хэм хэмжээ

1. 蒙古国打击毒品司法数据

从全蒙古国刑事案件数据统计来看, 2006-2018 年 12 月麻醉药品及精神药品非法使用相关犯罪案件统计数据为 652 件, 调查涉案人数 1789 人。¹³³ 该类犯罪的作案形式不断改变, 例如: 通过国际邮件运输, 甚至藏在电器、日常用品以及食品里面, 或托他人携带过关等方法进行。而且贩卖时通过将毒品在指定地点埋藏, 通过他人的账户以预付形式进行收款。蒙古国于 1990 年加入 1961 “麻醉药品公约”、1999 年加入 1971 年 “精神药品公约”、2001 年加入联合国 1981 年 “禁止贩运麻醉药品及精神药品公约”, 2008 年加入联合国 “打击跨国有组织犯罪公约”。¹³⁴ 承担了与国际共同打击麻醉药品及精神药品非法贩运的重大责任。

为此, 2002 年蒙古国新制定麻醉药品及精神药品贩运管制法, 并且同年修订国家刑法。2000-2005 年, 批准并开始实施 “打击麻醉药品及精神药品国家政策”。于 2017 年政府第 77 条决议批准了 “打击麻醉药品及精神药品国家政策”, 并开始实施。

2. 蒙古国法律政策调整

¹³³ [蒙古] 苏赫: 《2006-2018年蒙古国麻醉药品及精神药品相关犯罪统计》, 《研究报告》, 2018年, 第23页

¹³⁴ [蒙古] 蒙古国政府第77条决议批准的: 《2017-2021年打击麻醉药品及精神药品非法贩运项目》, 2017年, 第31页。

下面将简单介绍蒙古国刑事法律政策对该类犯罪的判决如何执行，如何与国际法律、政策相结合。如下：

1986-2002 年的 17 年间实施的刑法，规定若违反“非营销目的获得、制造、储存、运输、发送或者生产、获得、储存、登记、运输该类药品”，判处至 3 年有期徒刑或至 1 年 6 月劳改。若违反“以营销目的获得、制造、储存、运输、供应该类药品”的规定，判处至 8 年，曾涉及参与组织性犯罪、特重型罪犯、非法生产、获得、储存、供应、登记、运输麻醉药品或其他的药品的重复犯罪，或利用、教谕未成年人贩卖该类药品、诱导未成年人参与犯罪，则视为重罪，判 10-25 年有期徒刑。本法律条款规定的诱导未满 18 岁未成年人参与该类犯罪视为重罪，该法律条款为了刑事法的范围内保护未成年人免受麻醉药品及精神药品的毒害。

2002 年修订的刑法规定，除了对增加麻醉药品及精神药品相关犯罪、非法制造、获得、储存、运输、贩卖判刑外，调整范围扩张至该类药品使用、对非法贩卖、种植、收获、过关等行为，并按最低工资标准的一百到一百五十倍罚款，三个月以上六个月以下拘役、至二十五年有期徒刑的判刑。

2017 年新修订的刑法规定对以非营销目的制造、储存、供应该类药品，以营销目的获得、制造、储存、运输、贩卖该类药品或定期作案、组织性作案，提供非法使用该类药品的产所、骗取药品、非法种植、过关的行为，规定没财产、剥夺权利、罚款 4 670 000-400 000 000 蒙图、限制出行权至一年以上五年以下、一年以上十二年以下有期徒刑。¹³⁵

从 1986 年至 2017 年 1 月，打击麻醉药品及精神药品国家政策规定了保护 18 岁以上人群的法律规定，该条款中将使用该类药品视为私人问题，因此判罪较轻，而诱导他人的行为则加重了刑罚，判至 8 年有期徒刑。例如：刑法第 192 条解释的国家高级法院的 2008 年 6 月 25 日第 29 条决议规定，向他人收费或免费转让麻醉药品及精神药品将视为贩卖该类药品。而修订版刑法规定中“给他人”、“贩卖”两种词语，将免费诱导他人、向他人推荐该类药品不视为贩卖，判至 5 年有期徒刑，跟旧版法律条款相比较减少了 3 年。虽然减少刑罚不是错误，但是减少的期限需要以其他形式惩罚填充。换句话说，强制医疗行为的刑事责任应当在法律条款中规定。

根据蒙古国 2015 年“宽恕法”的规定宽恕罚款九十七万蒙图、4 个月拘留至 8 年有期徒刑的 13 个罪犯，根据 2017 年修订版刑法宽恕一年以上十五年以下有期徒刑 15 个囚犯、近一年九个月内与该类药品刑事案件有关的 28 个人被释放外，还有 27 个囚犯根据法院判决减少有期徒刑 2-5 年。该行为一方面使人权法律得到改善，另一方面将个人利益贩卖该类药品的人群与非盈利向他人推荐的人群

¹³⁵ [蒙古]蒙古国刑法典。

区分开来在判刑，有很大的好处，但是一些专家认为三年以下徒刑应当以其他形式填补，例如强制医疗填充。

从蒙古国情况来看，麻醉药品及精神药品非法贩运日益严重，对人民生命、健康、家庭、社会造成严重威胁，甚至对国家安全、经济、政治、社会制度造成负面影响，并且该类犯罪在近几年有上升趋势。

旧 2002 年刑法第二十二章 “危害公共卫生罪”中规定 ““非法制造、获取、储存、运输、寄送、销售及贩卖麻醉药品及精神药品”/第一百九十二条款规定/，“违反生产、制造麻醉药品或精神药物、制剂、物品的规则”/第一百九十三条款规定/，“非法获取麻醉药品或精神药物”/第一百九十四条款规定/，“播种、栽植、以及收割含有麻醉的植物”/第一百九十五条款规定/，“组织麻醉药品及精神药品的使用场所”/第一百九十六条款等五条规定/，关于麻醉药品及精神药品的法律条款。此外第一百八十八条款规定了 “蒙古国国境非法进口毒品、麻醉药品或有害药品”。可以说，这些法律条款有的不明确、不清楚。新修订版刑法第二十章 “反公共安全、利益冲突犯罪”分则规定了 “非法使用麻醉药品及精神药品”/第 20.7 条款规定/，“提供使用麻醉药品及精神药品产所”/第 20.8 条款规定/，“侵吞麻醉药品及精神药品”/第 20.9 条款规定/，“种植麻醉效果的植物”/第 20.10 条款/等 4 条规定了关于麻醉药品及精神药品的法律条款。通过该法律条款改善旧法律条款，并将蒙古国法律与国际公约条款相结合使其更加完善。例如，旧法律条款没有 “麻醉药品及精神药品以及其原植物及化学物品”的词语，而在新修订的法律条款明确规定了 “原植物及化学物品”这词，从而提升了判决的准确率。

2015 年刑法第 20 章 “反公共安全、利益冲突犯罪”分则规定:第 20.7 条款 “非法使用麻醉药品及精神药品”，第 20.8 条款规定了 “提供使用麻醉药品及精神药品产所”，第 20.9 条款规定了 “侵吞麻醉药品及精神药品”，第 20.10 条款规定了 “种植麻醉效果的植物”。等 4 条法律条款

表 3.1: 蒙古国刑法典《2017 年新修订版和 2002 年旧刑法法条比较》¹³⁶

2017 年新修订版刑法第 20 章 “反公共安全、利益冲突犯罪”	2002 年旧刑法第 22 章 “危害公共卫生罪”
20.7 条. 非法使用麻醉药品及精神药品。 1. 非销售目的非法制造、储存、向他人转让禁止的麻醉药品或精神药品、其原植物及化学物品，处一年以上五年以下囚禁在家或一年以上五年以下徒刑。 2. 麻醉药品和精神药品销售目的非法获取、制造、加工、储存、运输、寄送、贩卖，处二年	192 条款. 非法制造、获取、储存、运输、寄送、销售麻醉药品及精神药物、制剂、物品 192.1 非法制造、获取、储存麻醉药品或者精神药品及其制剂、物品、且不具有销售目的的，处数额为最低劳动报酬一百倍至一百五十倍罚金、三个月以上六个月以下拘役或者二年以下徒刑。

¹³⁶ 蒙古国刑法典《2017年新修订版和2002年旧刑法法条比较》

以上八年以下徒刑。 3. 该类犯罪： 3.1 定期做案 3.2 进口 3.3 犯罪集团实施本罪的处五年以上十二年以下徒刑。 4. 若法人作案，处将剥夺其营业权，罚二十万单位至四十万单位同等蒙图。 （一单位处罚金是一千蒙图）	192.2 以销售为目的非法制造、获得、储存、运输、寄送、销售麻醉药品或者精神药品及其原料、物品的，处五年以上八年以下徒刑。 192.3 实施本法第 192.2 款规定的犯罪并具有下列情形之一的，处十年以上十五年以下徒刑： 192.3.1 数量特别巨大的； 192.3.2 让未成年人参与的； 192.3.3 特别危险犯实施的； 192.3.4 多次实施的 192.3.5 有预谋的团伙或者组织的团伙、犯罪集团实施的。 194 条. 非法获取麻醉药品或者精神药品、制剂、物品 194.1 以盗窃、抢夺、抢劫、诈骗、侵占等途径非法获取麻醉药品或者精神药物，制剂，物品的，判处五年以下徒刑。 194.2 实施本罪并具有下列情形之一的，处五年以上十年以下徒刑： 194.2.1 数额巨大或者特别巨大的； 194.2.2 利用自己业务或者职务上的地位实施的； 194.2.3 曾因本类罪受过处罚的人施；的； 194.2.4 多次实施的； 194.2.5 结伙实施的。 200 条款. 非法制造、获得、储存、运输、寄送、销售烈性物质或者有毒物质。 200.1 违反制造、获得、储存、供应、登记、运输、寄送除麻醉药品以外的烈性物质或者有毒物质规则的，处数额为最低劳动报酬五十一倍至一百倍罚金或者二年以下徒刑。 200.2 以销售为目的非法制造、获取、储存、运输、寄送、销售除麻醉品以外的烈性物质或者有毒物质的，处三个月以上六个月以下拘役或者二年以上五年以下徒刑。 200.3 因实施本罪给他人造成重大或者特别重大损失的，处五年以上八年以下徒刑。
备注：该法律条款规定的作案、有意转让麻醉药品及精神药品或同等药品、积极参与发现麻醉药品及精神药品刑事案件或阻止案件的发生、向警察提供该类罪犯、发现犯罪所得利益	

者将免于刑事责任。调查过程中提炼麻醉药品及精神药品或同等药品将不视为有意转让。	
20.08 条款. 提供使用麻醉药品及精神药品场所。 1. 提供使用麻醉药品及精神药品, 处罚款四千六百七十单位至二万四千单位同等蒙图或判一年以上以下五年囚禁在家、或处一年以上五年以下徒刑。 2. 有组织的团伙, 犯罪集团实施本罪的, 处五年以上十年以下徒刑。 3. 法人作案, 处将剥夺其营业权, 罚二十万单位至四十万单位同等蒙图。	196 条 建立吸食麻醉药品或者精神药物的场所。 196.1 建立吸食麻醉药品或者精神药物的场所的, 处二年以上五年以下有期徒刑 196.2 有组织的团伙, 犯罪集团实施本罪的, 处五年以上十年以下徒刑。
20.9 条款. 侵吞麻醉药品或精神药品。 1. 利用专业及职权骗取麻醉药品及精神药品, 处限制其专业营业权二年至五年, 处罚款四千六百七十单位至二万四千单位同等蒙图或处一年以上五年以下囚禁在家、或处一年以上五年以下徒刑。	194 条. 非法获取麻醉药品或者精神药品、制剂、物品 194.1 以盗窃、抢夺、抢劫、诈骗、侵占等途径非法获取麻醉药品或者精神药物, 制剂, 物品的, 判处五年以下有期徒刑。 194.2 实施本罪并具有下列情形之一的, 处五年以上十年以下有期徒刑: 194.2.1 数额巨大或者特别巨大的; 194.2.2 利用自己业务或者职务上的地位实施的; 194.2.3 曾因本类罪受过处罚的人施; 的; 194.2.4 多次实施的; 194.2.5 结伙实施的。
20.10 条款. 非法种植麻醉效果植物。 1. 生产麻醉效果植物、麻醉药品或者精神药品、种植加工所需植物, 处一年以上五年以下囚禁在家、或处一年以上五年以下徒刑。 2. 有组织的团伙, 犯罪集团实施本罪的, 处五年以上十二年以下徒刑。 3. 若法人作案, 处将剥夺其营业权, 罚一万单位至二十万单位同等蒙图。	195 条 播种、栽植、收割含有麻醉物品的植物 195.1 播种、栽植、收割含有麻醉物品的植物的, 处二年以上五年以下徒刑。

根据刑法第 20.7 条款的规定, 以主案及重案形式规定该类犯罪类中最为普遍案作为非法使用麻醉药品或者精神药品, 作案工具定为麻醉药品及精神药品、其原植物及化学物品。并将非销售目的贩卖禁止的麻醉药品及精神药品、其原植物及化学物品不视为犯罪。减少该类犯罪主要罚款、拘役等, 将限制出行权、判处有期徒刑、增加有期徒刑 3 年作为加强的刑罚政策。该类犯罪加重行为部分当中新增了以销售目的加工麻醉药品及精神药品、其原植物及化学物品的行为。当中新增部分特殊加重行为。

2002 年刑法规定该行为为单独犯罪行为，若定期作案则将视为特重犯罪行为。废除了将该类犯罪判决变困难的、无法明确的 2002 年刑法条款规定的“特别巨大”规定。因为，无法明确“特别巨大”制造、获得、储存、运输、发送、贩卖麻醉药品及精神药品、其原植物及化学物品是应根据市场评估或是数量众多。并且废除了将诱导未成年人参与、特重罪犯、重复作案者、预先达成协议犯罪视为特重型犯罪的条款。关于残忍、不人道或有辱人格的非法药物待遇的法律和药物滥用法，有效地打击了非法回路中的药物贩运。法人的授权代表代表法人犯罪，代表法人作出决定，授权代表犯罪，或者犯罪期间或者不履行法律的，对于这种犯罪行为的应承担刑事责任。并且该类犯罪的律师认为：“该法律条款规定的作案、有意转让麻醉药品及精神药品或同等药品、积极参与发现麻醉药品及精神药品刑事案件或阻止案件的发生、向警察提供该类罪犯、发现犯罪所得利益者将免于刑事责任。调查过程中提炼麻醉药品及精神药品或同等药品将不视为有意转让。”本人认为这样能够促进案件的调查发现、提升案件的办理数量与质量、增加赔偿额度。

刑法第 20.9 条款规定的“侵占麻醉药品及精神药品”在麻醉药品及精神药品相关犯罪中占重要地位。在 2015 年修订版刑法中废除 2002 年旧版刑法中偷窃、获取、抢劫、诈骗、骗取等非法形式获取麻醉药品及精神药品的规定，只将利用职业义务以及影响骗取麻醉药品及精神药品行为视为犯罪，将因为以大量或特大量、重复、组织性、有前科者犯罪判处重刑的规定废除，而且修改了利用专业、职权侵占毒品的行为规定。修订旧版行政处罚法，于 2017 年 5 月 11 日通过蒙古国大呼拉尔批准改为违法行为处罚法。本法主要目标为对违反行政规范的行为，给予行为人或者法人以制裁，从而加强司法制度建设。如今，若使用麻醉药品及精神药品，则根据违法行为法第 6.4 条款判决拘留。

三、结论

蒙古国政府 2017 年第 77 条决议批准的国家打击麻醉品及精神药品非法贩运计划正在实施。2002 年批准的关于麻醉品及精神药品贩运管制法、关于实施此法律的措施 2003 年政府 196 号决议、国议会 2008 年由第 35 号决议批准的“政府工作计划”的第 4 章、2010 年“国家安全构想”的第 3.4.4.3 项，2010 年政府由 277 号决议批准的“为管制麻醉品、精神药品及其原料非法贩运而实施信息共享合作章程”，以及 2012 年 3 月 1 日在国家宫人民大厅举办的“毒品及麻醉品现状”主题讨论会批准的决议、建议、章程，政府在 2017 年 3 月 3 号由 77 号决议批准的“打击麻醉品及精神药品非法贩运”国家计划等法案¹³⁷，都对麻醉品及精神药品的相关关系进行了界定。

本人认为新版刑法中新增加非法使用、骗取麻醉药品及精神药品、提供非法使用场所、非法种植持有毒品的植物等犯罪行为相关规定，相对于 2002 年旧版刑法，是更为完善的法律法规。

¹³⁷ [蒙古]《蒙古刑法典修正案》，《政府信息》综合，2016年第07期，第32页。

参考文献

- [1] 《麻醉药品和精神药物贩运管制法》（2002 年）。
- [2] 蒙古国《刑法典》（2002）。
- [3] 蒙古国《刑法典》（2015）。
- [4] 《麻醉药品和精神药物贩运管制法》（2002 年）
- [5] 蒙古国政府第 77 条决议批准的：《2017-2021 年打击麻醉药品及精神药品非法贩运项目》，2017 年。
- [6] 苏赫：《2006-2018 年蒙古国麻醉药品及精神药品相关犯罪统计》，《研究报告》，2018 年。

REGTECH SOLUTION AGAINST MONEY LAUNDERING

Written by:

Z. Erdem

*Master of Laws, PhD student at the
Mongolian University of Internal Affairs*

Edited by:

P.Orkhon

*Head of Compliance Department,
Khan Bank, Master of Laws*

Summary: An article describes the introduction of advanced regulatory technology in Mongolian anti-money laundering and terrorism financing action, about the advantages of these regulatory technologies, and the experience of other countries.

Abstract: the article considers issue, experience of introducing advanced regulatory technology /RegTech/ in the anti-money laundering process. Also, have been developed proposals for the implementing of these technologies in the Mongolian market for risk management in the anti-money laundering processes.

Keywords: Regulatory technology /RegTech/, Fintech, money laundering, advanced technology

An article discusses the challenges of Mongolia in the fight against money laundering, ways to solve them, the experience of other countries, and possible Regtech solutions against money laundering, and hopes to improve the country's anti-money laundering system, which will have a positive impact on the country's economic development.

In recent years, technical and technological innovations in the financial sector of the world have played an important role. Terms such as payment cards, internet banking, bitcoin, and blockchain are used by financial professionals as well as ordinary people on a daily basis. Most of the financial instruments have shifted to digital form, from cash to e-money, e-wallets and e-loans.

The needs of customer in financial markets are also changing. Customers want to get all kinds of financial services from anywhere of the world quickly and easily.

Digital transformation of financial products in the above financial sector have already affected our country and have already started to develop.

Today, major commercial banks, mobile operators, and non-bank financial institutions have begun develop to the market their digital products, such as e-wallets and e-wallets. In addition, Mongolian first full digital banking is going to be established to enter the market. Probably very soon paper money will be framed in our home. According to data released by the Bank of Mongolia in 2017, the Mongolian economy has a turnover of approximately MNT 890 billion in cash, which is just over 6% of the all total money supply.

With the transition to digital business and financial products and services, there is a need to improve the control mechanism to combat money laundering and to introduce advanced technology.

Money laundering is a high-risk crime that can cause significant damage to the financial security of the participants in the financial relationship, society of the country. Therefore, the requirements and standards of combating money laundering in the world are tightened, the methods of money laundering are becoming more and more sophisticated and the number of crimes is increasing year by year.

According to the Mongolian Law on Combating Money Laundering and Terrorism Financing, a reporting entity is required to report to the Financial Information Unit a report on cash, foreign transactions in the amount of MNT 20 million or its equivalent and all other suspicious transactions.

However, it is a very difficult task for reporting entity to detect and report these kinds of transaction manually. Because millions of transactions are made daily through banks, financial institutions, real estate brokers and notaries, and artificial intelligence-based information technology, solutions are needed to detect suspicious transactions and promptly report them to law enforcement.

Accordingly, a solution called RegTech (RegTech) has been introduced internationally. In essence, it is a monitoring mechanism and solution that monitors the implementation of laws and regulatory requirements at the application level using information technology and artificial intelligence, detects suspicious transactions based on the provided data, and prepares reports.

The term RegTech was first created in 2007 in the United States. At the time, the US regulator blamed the financial crisis on its inability to adequately monitor the implementation of its rules and regulations. After this crisis, the regulator introduced many new regulations in a short period of time. To comply with all these regulations, financial institutions needed a large number of specialists and lawyers. However, many lawyers, IT companies and compliance organizations have developed RegTech solutions to reduce human costs. In September 2016, a US newspaper reported an article called, "RegTech is real!"

FinTech is a product developed using financial and information technology, while RegTech is a control solution for the organization's operations.

RegTech can be used not only by any regulatory body, but also by regulatory authorities, such as the police and intelligence services. The technology solution for the regulator is internationally known as SupTech. Anti-money laundering controls are in themselves costly, with high fines. As of 2017, more than \$ 300 billion had been spent on violations of international anti-money laundering laws. Banks and financial institutions are subject to fines of up to \$ 1 billion. This number is increasing year by year, and the cost of the anti-money laundering system itself is increasing day by day.

According to the Mongolian Law on infringement, in case of violation of the Law on Combating Money Laundering and Terrorist Financing, in addition to confiscating the amount of assets to combat the value of the transaction, the offender is fined from 1 million to 200 million MNT. Therefore, banks and financial institutions need to monitor their activities and to make comply their operation with the law.

As a researcher, I believe that the main solution to prevent and reduce these risks is to introduce RegTech and set the control rules correctly.

The main purpose of RegTech is to use artificial intelligence and software to perform actions that humans cannot do in compliance with laws, regulations, and regulatory requirements. The following types of RegTech solutions are available to combat money laundering internationally. These include:

1. For Know your customer purposes:

A solution to quickly and accurately retrieve customer identification information from a unified network in accordance with the requirements of the law.

2. Data analyze and report preparation:

The Anti-Money Laundering and Anti-Terrorist Financing Act provides for a variety of oversight activities by regulators. The solution is to monitor these transactions using RegTech and submit the report to the regulator as soon as possible

3. For information security purposes:

Today, thousands of hackers attack financial institutions' networks every day. Then RegTech can protect against these thousands of attacks.

4. Transaction monitoring:

Banks and financial institutions transfer millions of financial transactions every day. These transactions can be monitored 24 hours a day or are very labor intensive. It can be monitored 24 hours a day with RegTech solution.

While reporting entity use RegTech regulators use SupTech to monitor the above. For example, by storing information about suspicious transactions in a unified database as soon as a transaction is made, it is possible for a regulatory official to access the database and obtain the necessary information quickly. This is not only important for the rapid detection and suppression of money laundering, but also has the advantage of improving the coordination of law enforcement agencies. This type of RegTech solution is more developed in the United States and the United Kingdom.

These are some of the RegTech providers:

- “Truillo” develops and sells RegTech solutions to identify 4 billion customers in more than 40 countries.
- “Adibe Financial” provides data processing solutions using cloud technology for banks, brokers, hedge funds and investment funds.
- *“NEX Regulatory Reporting” provides a wide range of reporting solutions in accordance with EU requirements.*

This technology has already started to develop in Mongolia. Monpep Data LLC provides software solutions for identifying high-risk customer under the Mongolian Anti-Money Laundering and Anti-Terrorist Financing Law.

REGTECH INTRODUCED INTERNATIONAL EXPERIENCE

1. Australia

In 2014, Austria introduced the ABACUS platform. Through this system, Austrian banks and financial institutions report cash and suspicious transactions to their regulators through a single software solution. It also eliminates the need for a lot of materials from customers every time a transaction is made, and uses a unified state registration system to identify customers.

2. South Korea

The Republic of Korea is updating its “Risk Assessment System” for the 2019 International Financial Sanctions Organization's Mutual Assessment. Within the framework of this work, the person responsible for developing and informing the nationwide information technology solution with the transaction monitoring system and the rules for detecting suspicious transactions is obliged to use these software.

3. United Kingdom

In 2015, the UK intensified its market by introducing RegTech Sand Box innovation. The technology, which can be translated as a sandbox, has been used to test new Fintech products, and only if they have been successfully tested can they be marketed.

4. Mongolia

Some banks in Mongolia have been implementing RegTech solutions since 2014. It monitors millions of daily transactions with the help of software, specializes in the transactions of high-risk customers, detects suspicious transactions and reports to the relevant regulatory authorities. However, it is important to note that these programs, which are used by commercial banks, lack a unified solution and control rules.

CONCLUSION

As a researcher, I believe that there is a basis for the development of RegTech in Mongolia. Today, law enforcement agencies such as the police, intelligence, and the Anti-Corruption Agency, as well as regulatory agencies such as the Bank of Mongolia, the Financial Regulatory Commission, and the Financial Intelligence Unit, as well as banks and financial institutions, talk about cooperation in combating money laundering and terrorist financing. However, in addition to the above organizations, we have the opportunity to establish a joint monitoring mechanism to combat money laundering and terrorist financing with RegTech, an organization that specializes in compliance and information technology.

Today, as Mongolia enters the age of information technology, everyone is talking about FinTec. For example, according to the 2017 telecommunications report, there are 3,786,000 smartphone users in Mongolia, of which 2,347,000 use smartphones. As products and services evolve, control mechanisms always need to follow. The above indicators show that the technical and technological infrastructure of Mongolia is sufficiently developed. Therefore, in order to develop RegTech:

First, it is necessary to have a unified policy to develop RegTech at the national level and to improve the legal environment in this regard. It is unclear how high-risk money laundering sectors, including real estate brokers, jewelry traders, notaries, lawyers, and accountants, will be subject to legal oversight. Therefore, it is considered to be an effective way to introduce RegTech solutions from the very beginning in these high-risk sectors and to create a legal environment to exercise control through this system.

Second, cooperation between the government and RegTech solution developers is essential. It is important for the government to support citizens and organizations working in this field and to jointly develop IT solutions.

Third, according to Mongolia's National Risk Assessment Report on Combating Money Laundering and Terrorist Financing, a total of 863 suspicious transaction reports were submitted to the Financial Intelligence Unit between 2010 and 2015. Of these, 850 were from commercial banks and the remaining 13 were

from other organizations. Therefore, the effective implementation of RegTech solutions nationwide and the establishment of a control system will be effective in combating and preventing money laundering.

In conclusion, the 21st century is a time of technical and technological search. The introduction of effective technical and technological solutions will not only combat money laundering and terrorist financing, but also meet the requirements of international organizations and reduce the risk to the country's foreign relations, economy, international trade, cooperation and investment. As a researcher, I am convinced that the most effective solution for preventive control is RegTech.

ӨСВӨР НАСНЫ ЭТГЭЭДИЙН ХОЛБОГДСОН ХЭРЭГТ МӨРДӨН ШАЛГАХ АЖИЛЛАГАА ЯВУУЛАХ ОНЦЛОГ

*Цагдаагийн сургуулийн Мөрдөх
арга зүйн тэнхимийн ахлах багш,
цагдаагийн хошууч Б.Эрдэнэбат*

Товчлол. Энэхүү өгүүлэлд өсвөр насны этгээд холбогдсон гэмт хэрэгт мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах онцлогийг судлан, нотлох баримтыг бэхжүүлэх, мэдүүлэг авах ажиллагааг үр дүнтэй явуулах аргын талаар товч авч үзсэн болно.

Түлхүүр үг: Хүүхэд, өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагч, мөрдөн шалгах ажиллагаа, мэдүүлэг авах ажиллагаа, сэтгэл зүй.

Үндсэн хэсэг. Монгол Улсад үйлдэгдэж байгаа гэмт хэрэг жил тутам өсөн нэмэгдэхийн хэрээр өсвөр насны хүүхдийн үйлдсэн гэмт хэрэг тогтмол өсөж байгааг сүүлийн 5 жил үйлдэгдсэн гэмт хэргийн судалгаа харуулж байна.

Улсын хэмжээнд 2015 оноос 2019 онд бүртгэгдсэн гэмт хэргийн судалгаа¹³⁸-нд өсвөр насны холбогдогчийн тоо 2016 оноос тогтмол өссөн, нийт холбогдогчийн тоог, өсвөр насны холбогдогчийн тоотой харьцуулахад 2016 оноос тогтмол буюу 5 жилийн дотор 2.3 хувиар өссөн дүнтэй, нийт гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдүүдийн 7.9% нь 14-18 насны өсвөр насны хүүхэд байна.

Уг судалгаанд нийт өсвөр насны холбогдогчийн тоо нь 2015 онтой харьцуулахад буурсан мэт харагдаж байвч, гэмт хэрэг үйлдсэн нийт холбогдогчтой харьцуулахад тогтмол өсөж байгаа нь анхаарал татсан асуудал болж байна.

Улсын хэмжээнд 2015 оноос 2019 онд бүртгэгдсэн гэмт хэргийн холбогдогчийн судалгааг өсвөр насны хүүхдийн үйлдсэн гэмт хэрэгтэй харьцуулсан судалгаа.

Он	Үйлдэгдсэн гэмт хэрэг	Гэмт хэрэгт холбогдогч	Өсвөр насны холбогдогчийн тоо			Өсөлт бууралт, хувиар /Гэмт хэргийн холбогдогчтой харьцуулсан байдлаар/
			15 хүртэлх насны	18 хүртэлх насны	Нийт	

¹³⁸ Police.gov.mn. ЦЕГ-ын 2015-2019 оны гэмт хэрэг, зөрчлийн статистик тоо мэдээнээс хэсэгчилэн авав.

2015	27757	24857	419	983	1402	5.6%
2016	27167	23805	317	848	1165	4.9%
2017	32259	18131	318	748	1066	5.9%
2018	36220	16389	426	530	956	5.8%
2019	31254	17110	595	761	1356	7.9%

Өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагчид холбогдох хэрэгт мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулахдаа ЭХХШТХ-д заасан ердийн журмыг баримтлахаас гадна, уг хуулийн 18 дугаар бүлэгт заасан “Өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгчид холбогдох хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны тусгай жарам”-ыг хуульчилсан байдаг.

Гэмт хэрэг үйлдсэн өсвөр насны этгээдийн сэтгэл хөдлөл, оюун ухаан, сэтгэхүйн шинж, насны онцлог байдлаараа тусгай журам, үндэслэлд хамаардаг мөрдөн шалгах нэгэн онцлог ажиллагаа юм. Тиймд гэмт этгээдийн нас, сэтгэцийн болон амьдралын дадал, арга туршлагын хувьд нийгэмд бүрэн төлөвшилт олоогүй, эрх зүйн бүрэн чадамжгүй байдлыг нь харгалзан үзэж түүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолыг нь хамгаалах нэмэлт баталгаа бий болгох, хууль дээдлэх, нийгмийн хэв журмыг хүндэтгэх үзэлд сургах, дахин гэмт хэрэг, эрх зүйн зөрчилд холбогдохоос урьдчилан сэргийлэх, хүмүүжүүлэх, үлгэр жишээ зан төлөв олгох шаардлагатай байдаг.

Өөрөөр хэлбэл насанд хүрээгүй, өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгч¹³⁹ нь өөрийн үйлдлийг ухамсарлах, хариуцах, мөрдөн шалгах ажиллагаанд заасан эрх, үүргийг бие даан хэрэгжүүлэх, өөрийгөө өмгөөлөх тал дээр дутмаг, гэмт хэрэгт холбогдсон хүүхдийн эрхийг хамгаалах бодит шаардлага практикт тулгамдсан асуудал байдагтай холбоотой.

Гадаадын судлаачид, тэр дундаа ОХУ-ын судлаачид насанд хүрээгүй этгээдийн үйлдсэн хэрэгт:

1. Гэмт хэрэг үйлдсэн хүүхдийн насыг, жил, сар, хоногоор нь тооцон тогтоох,
2. Амьдралын хэв маяг, түүнийг өсгөж хүмүүжүүлсэн нөхцөл байдал, сэтгэцийн хөгжил болон бусад онцлогийг харуулах нөхцөл байдал /биеийн хөгжил гэх мэт/,
3. Насанд хүрсэн этгээдүүдээс хүүхдэд үзүүлсэн нөлөө зэргийг дараах байдлыг заавал тогтоох шаардлагатай¹⁴⁰ гэж үзжээ.

¹³⁹ ЭХ-ийн 8.1 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг “Гэмт хэрэг үйлдэх үедээ арван дөрвөн насанд хүрсэн ба арван найман насанд хүрээгүй байсан хүнд энэ бүлэгт заасан үндэслэл, журмын дагуу эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ”

¹⁴⁰ К.И. Леонова, В.И. Диденко “Особенности производства предварительного расследования в отношении несовершеннолетних”. Проблемы правоохранительной деятельности, М., 2018

Харин Монгол Улсад насанд хүрээгүй этгээдийн үйлдсэн хэргийн талаар нэмж тогтоовол зохих байдлууд¹⁴¹-ыг дараах байдлаар ойлгоно. Үүнд:

1. Насанд хүрээгүй яллагдагчийн /шүүгдэгчийн/ төрсний гэрчилгээ, иргэний үнэмлэхний хуулбарыг хэрэгт заавал хавсаргасан байвал зохино. Хэрэв дээрх бичиг баримтууд байхгүй бол иргэний бүртгэлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагаас зохих лавлагааг авч хэрэгт хавсаргах замаар насанд хүрээгүй яллагдагчийн /шүүгдэгчийн/ төрсөн он, сар, өдөр, насыг тогтоох нь зүйтэй.

2. Насанд хүрээгүй яллагдагчийн /шүүгдэгчийн/ хувьд амьдралын ямар нөхцөл байдал, хүмүүжилтэй болохыг тодруулахдаа түүний гэр бүлийн байдал, эцэг эхийнх нь өөр хоорондын харилцаа болон хүүхдийнхээ хүмүүжилд хэр анхаарал тавьдаг зэргийг тодруулж, холбогдох этгээдүүдээс мэдүүлэг авах, хэрэв ерөнхий боловсролын сургуульд сурдаг бол хувийн хэргийг нь хуулбарлан хэрэгт хавсаргаж, өмнө нь гэмт хэрэг үйлдсэн эсэх, захиргааны зөрчил гаргаж байсан эсэхийг заавал тогтоосон байх шаардлагатай.

Хэрэв гэмт хэрэг, захиргааны зөрчилд холбогдож байсан бол ямар арга хэмжээ авагдаж байсан, түүний талаар цагдаагийн байгууллагад ямар бүртгэл, судалгаа байгааг тодруулж, зохих баримтыг хуулбарлан хэрэгт хавсаргасан байна.

3. Гэмт хэрэг үйлдсэн шалтгаан, нөхцлийг тогтоохдоо тухайн этгээдийн гэр бүлийн хүмүүжил, гэмт хэрэг үйлдэхэд хүргэсэн шалтаг, шалтгаан, сэдэлт, зорилго, уг гэмт хэргийг үйлдэх боломжийг бий болгосон нөхцөл байдлууд, мөн эцэг, эх болон насанд хүрсэн өөр хүмүүс гэмт хэрэгт татан оролцуулсан эсэх, түүнчлэн эцэг, эх нь үр хүүхдээ хүмүүжүүлэх үүргээс санаатай зайлсхийсэн эсэхийг тогтоосон байвал зохино.

4. Сэтгэцийн өвчнөөр өвчлөөгүй боловч ухаан санаа нь гүйцэд хөгжөөгүй байдал илэрвэл ухаан санааны ерөнхий хөгжил, өөрийн үйлдлийн учир холбогдолыг ойлгож байгаа эсэхийг шинжээч томилж заавал тогтооно гэж Улсын дээд шүүхээс тайлбарласан байна.

Насанд хүрээгүй этгээдийн үйлдсэн хэрэгт явагдах мөрдөн шалгах ажиллагааны тусгай журам нь угтаа хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцсэн байх зорилгоос эхтэй учир энэхүү тусгай журам нь гагцхүү насанд хүрээгүй сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгчид хамаарах төдийгүй насанд хүрээгүй хохирогч, гэрчид нэгэн адил хамаарна.

ЭХХШТХ-иар өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгчид холбогдох хэрэгт мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах онцлогийг дараах байдлаар хуульчилсан. Үүнд:

- Өсвөр насны яллагдагч, шүүгдэгчийн хувийн байдлыг тогтоох;
- Өсвөр насны яллагдагчийн үйлдсэн хэргийг тусгаарлах;
- Мөрдөн байцаалтад хууль ёсны төлөөлөгч оролцох;
- Өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагчийг дуудан ирүүлэх, баривчлах;
- Цагдан хорих;

¹⁴¹ УДШ-ийн Эрүүгийн хэргийн танхимийн 2009 оны N61 дугаартай зөвлөмж

- Өсвөр насны яллагдагч, түүний хууль ёсны төлөөлөгчийг хавтаст хэргийн материалтай танилцуулах;

Мөрдөн шалгах ажиллагааны явцад хамгийн түгээмэл явагддаг, нотлох баримтаар үнэлэгддэг ажиллагаа бол мэдүүлэг авах ажиллагаа юм.

Өсвөр насны этгээдээс мэдүүлэг авахдаа тэдний сэтгэхүйн болон насны онцлогийг зайлшгүй тооцох шаардлагатай юм. Тиймээс тэдний мэдүүлгийн бодит байдлыг хангах үүднээс эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, өмгөөлөгч, сэтгэл зүйч, сурган хүмүүжүүлэгчийг байлцуулах тухай процессын нэмэлт баталгаануудыг хуульчилсан байдаг.

Насанд хүрээгүй хүмүүсийг байцаахад сэтгэл зүйн холбоо тогтоох явдал маш чухал. Хүүхдийн сэтгэхүйн онцлогийг бүрэн мэдэхгүй байх нь мөрдөгч, хүүхэд хоёрын хоорондын холбоог алдагдуулахад хүрнэ. Сурган зүй болон сэтгэл зүйн шинжлэх ухаанд насанд хүрээгүй хүмүүсийг тэдний физиологийн болон сэтгэхүйн хөгжлийн онцлогийг харгалзан таван бүлэгт ангилсан байдаг. Эдгээр нь:

- 1-3 нас балчир нас;
- 3-7 нас сургуулийн өмнөх нас;
- 7-11 нас бага нас;
- 11-14 нас өсвөр нас;
- 15-18 нас ахлах насныхан гэж ангилдаг ба насны онцлогийг харгалзан

тэднээс асуух асуулт, мэдүүлгийн тактикаа боловсруулдаг.

Ахлах нас буюу процессын хуульд зааснаар 15-18 нас хүртэлх өсвөр насныхны хувьд хямралт үе буюу хувь хүн болон төлөвших үе, эсхүл шилжилтийн нас ч гэж нэрлэдэг насан дээрээ яваа онцлогтой. Энэ насанд тэдэнд ертөнцийг үзэх өөрийн үзэл бүрэлдэн, бие даах хэрэгцээ шаардлага нь эцэг, эх, багш нарын хараа хяналтаас гарах гэсэн эрмэлзлээр илэрч байдаг.

Тэдний сэтгэл зүйн онцлог нь хараат бус, бие даасан байдлыг хүсэх, өөрийн боломж чадварыг хэтрүүлэн үнэлэх, зан төлөвийн хувьд идэвхтэй, хөдөлгөөнтэй, сэтгэлийн хөөрөл ихтэй байдаг төдийгүй, сэтгэл санааны байдал амархан өөрчлөгддөг. Гэсэн ч энэ насанд ертөнцийг үзэх үзэл, зан чанар нь бүрэн бүрэлдэн төлөвшөөгүй байдаг.

Өсвөр насны этгээдийг мэдүүлэг өгч байх хооронд асуулт тавьж болохгүй. Учир нь тэд ярих гэж байсан зүйлээ мартах зэргээр мэдүүлгийн бүрэн дүүрэн байдалд нөлөөлнө. Харин тэднийг анхааралтай сонсвол тухайн болж өнгөрсөн үйл явдлаар зогсохгүй мөрдөгчийн мэдэхгүй хүчирхийллийн өөр хэргийг ч мэдүүлдэг. Харин үйлдсэн гэмт хэргийн улмаас насанд хүрээгүй хохирогч сэтгэл зүйн хямралд хүчтэй орсон байвал мэдүүлгийг хойшлуулах, эсхүл хэсэг хугацааны дараа дахин мэдүүлэг авах нь зүйтэй.

Мэдүүлэг авах мөрдөгчийн дуу хоолой багш, сурагчтайгаа харилцдаг тийм л байдлаар буюу жигд намуун байх шаардлагатай. Хүүхэд хамгийн мэдрэмжтэй нэгэн учраас хуурамч харилцааг хурдан мэдэрч дуугаа хураахын хамт, таныг хүндлэхээ болино.

Өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагч нь айдас түгшүүрт ихээхэн нэрвэгдсэнээс болон бусад этгээдүүдийн нөлөөллөөр худал мэдүүлэг өгөх талтайг анхаарах шаардлагатай. Тиймээс мэдүүлэг авах ажиллагаанд оролцуулах хүнийг зөв сонгох нь тактикийн ач холбогдолтой¹⁴².

Хууль ёсны төлөөлөгчдийн зүгээс үзүүлэх нөлөөллийг хязгаарлахын тулд Эрүүгийн процессийн хуульд сурган хүмүүжүүлэгч, өмгөөлөгч, улсын яллагч зэрэг мэргэжилтэн оролцуулж болохыг хуульчилсан байдаг. Практикт эцэг, эх, хууль ёсны төлөөлөгч нь хүүхдэд туслахаасаа илүү бодит байдлыг гуйвуулах, өөрсдөө үлгэргүй байдал гаргах, хүүхдийг айлган сүрдүүлэх зэргээр тэдэнд хохирол учруулах тохиолдол гардаг¹⁴³ болохыг анхаарвал зохино.

Хүүхдийг байцаахад хууль ёсны төлөөлөгч болох эцэг эх нь зайлшгүй байлцах шаардлагатай байдаг ч өсвөр, ахлах насныхныг байцаахад тэднийг байлцуулах эсэхийг онцгойлон анхаарч хүүхдийн өгөх мэдүүлэгт нөлөөлж байна гэж үзэх үндэслэл байвал эрх бүхий хөндлөнгийн оролцогчдыг байлцуулах нь үр дүнтэй.

Дээрх мэргэжилтнүүд мөрдөгчийг бүрэн дүүрэн мэдүүлэг авахад туслах үүрэгтэй. Энэ тохиолдолд мэдүүлгийн өмнө тэднийг тухайн ажиллагаанд ямар үүрэгтэй оролцож байгааг болон биеэ хэрхэн авч явах талаар ойлгуулах нь чухал. Ийнхүү тэдний байр суурийг нь тайлбарлан ойлгуулаагүйгээс зарим оролцогч мэдүүлэг авах мэргэжлийн бэлтгэлгүй мөртөө санаачилгыг өөртөө авснаар тухайн ажиллагааг тасалдуулах нь бий.

Хөвгүүд эрэгтэй сурган хүмүүжүүлэгчтэй мэдүүлэг өгөхийг чухалчилдаг бол, охид эмэгтэй сурган хүмүүжүүлэгчтэй мэдүүлэгт оролцохыг илүүд үздэг. Боломжтой бол өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагчаас саналыг асуух нь чухал. Тэдний саналыг асуулгүйгээр мэдүүлэг авах ажиллагаанд оруулсан сурган хүмүүжүүлэгч нь таарамжгүй харьцаатай эсхүл айдаг сурган хүмүүжүүлэгч нь бол тэд мэдүүлэг өгөхгүй дуугаа хураан суух болно.

Тухайн мэдүүлгийн гол онцлог нь тэд чөлөөт ярилцлагын хэлбэрээр мэдүүлэг өгч чадахгүй байдаг тул асуулт, хариултын хэлбэрээр явуулж, асуултыг тэдэнд ойлгомжтой үг хэллэгээр тавина. Мэдүүлгийг нээлттэй, үр дүнтэй явуулах бас нэг нөхцөл нь мэдүүлэг авах газрыг зөв сонгох явдал юм. Болж өгвөл хүүхдээс мэдүүлэг авах тусгайлсан мэдүүлгийн өрөөнд уг ажиллагааг явуулах нь тэдний сэтгэл зүйд эерэг нөлөө үзүүлдэг нь шинжлэх ухаанаар тогтсон зүйл юм.

ОХУ-ын эрдэмтэн Д.А.Николайн судалснаар 5-7 насны хүүхдийн анхаарал ойролцоогоор 15 минут, 7-10 насны хүүхдийнх 20, 10-12 насны хүүхдийнх 25, 12-оос дээш насныхны анхаарал ойролцоогоор 30 минут төвлөрдөг¹⁴⁴ гэдэг нь тогтоогджээ.

Тиймээс мөрдөгч насанд хүрээгүй хүнийг нэг удаа мэдүүлэг авахдаа хоёр цагаас илүүгүй хугацаагаар авах нь тухай хуулийн заалтыг дээд хязгаар нь гэж

¹⁴² Г.Ганбаатар. Гэр бүлийн хүчирхийлэл, түүнтэй холбогдсон гэмт хэргийг мөрдөх арга зүй. УБ, 2019 он, 45 тал

¹⁴³ Ц.Бүжинлхам. Монгол Улсын ЭБШЗ/тусгай анги/. УБ., 2007., 194 дэх тал.

¹⁴⁴ Д.А.Николай. Особенности показаний малолетних и несовершеннолетних свидетелей и тактика допроса. Автореф. дисс... канд. юрид. наук. М., 1993. с.7

ойлгож насны онцлогтой холбогдох анхаарал төвлөрлийн хугацааг тооцоолох нь үр дүнтэй.

Судлаачдын үзэж байгаагаар мэдүүлгийг анхаарал төвлөрөх хугацаа дуусмагц завсарлах, мэдүүлгийн төгсгөлд хүүхдийн сэтгэл зүйг хэвийн байдалд оруулах зорилгоор энгийн яриа өрнүүлэх нь хүүхдийн эрүүл мэндэд тустай байдаг аж.

Анхаарах асуудлын нэг нь гэмт хэрэг үйлдэгдсэн гэж сэрдэгдэж байгаа өсвөр насны этгээдээс гэрчийн мэдүүлэг авах явдал юм. ЭХХШТХ-ийн 25.2 дугаар зүйлд арван найман насанд хүрээгүй хүнээс гэрчийн мэдүүлэг авахдаа түүний хууль ёсны төлөөлөгч, эсхүл төрөл, садангийн хүн, сурган хүмүүжүүлэгчийг оролцуулах бөгөөд тэдэнд эрх, үүргийг нь тайлбарлан өгч, энэ тухай тэмдэглэлд тусгах талаар тодорхой заасан байна.

Харин өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагчийн хувьд ЭХХШТХ-ийн 5.3 дугаар зүйлд зааснаар өмгөөлөгч заавал оролцуулах тухай хуульчилсан.

Иймд гэмт хэрэг үйлдэгдсэн гэж сэрдэгдэж байгаа өсвөр насны этгээдээс мэдүүлэг авахдаа түүний хууль ёсны төлөөлөгч, сурган хүмүүжүүлэгчээс гадна өмгөөлөгчийг заавал оролцуулах нь тухайн ажиллагааг нотлох баримтаар тооцуулан, үнэлж, хэргийг эцэслэн шийдвэрлэхэд чухал ач холбогдолтой юм.

Дүгнэлт. Практик амьдралд өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагч холбогдсон гэмт хэрэгт мөрдөгч болгон ажиллагаа явуулдаггүй, жилдээ 1 хэрэгт, эмэгтэй мөрдөгчид 2-3 хэрэгт мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулдгийг фокус ярилцлагын үр дүн харуулсан.

Дээрх судалгаа нь тухайн чиглэлээр мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах арга барил дутмаг, өсвөр насны этгээдийн сэтгэл хөдлөл, оюун ухаан, сэтгэхүйн шинж, насны онцлог байдалд тохирсон ажиллагааг үр дүнтэй явуулж чададгийг харуулж байна.

Санал. Дээрхи дүгнэлтийг үндэслэлд дараахь саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагчийн холбогдсон гэмт хэрэг, зөрчлийг мөрдөн шалгах ажиллагааны урт болон богино хэмжээний сургалтуудыг тогтмол зохион байгуулан, алба хаагчдыг мэргэшүүлэх, тухайн чиглэлээр дагнасан мөрдөгчдийг тусгайлан бэлтгэх,

2. Хүүхэд, гэр бүл хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн болон төрийн бус байгууллагатай Мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулдаг тасаг, хэлтсүүдийн хамтын ажиллагааг сайжруулах ажил арга хэмжээг зохион байгуулах, /Тодорхой төрлийн мөрдөн шалгах ажиллагаанд уг байгууллагуудын оролцоог нэмэгдүүлэх/

3. Нийслэлийн Цагдаагийн Удирдах газрын Мөрдөн шалгах газарт өсвөр насны сэжигтэн, яллагдагчийн холбогдсон гэмт хэрэгт мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулдаг тусгайлсан нэгж байгуулах¹⁴⁵ хэрэгцээ шаардлагыг судлан, эрх бүхий албан тушаалтанд танилцуулах,

4. Өсвөр насны этгээдийн үйлдсэн гэмт хэргийн шалтгаан нөхцөлийн судалгаанд тулгуурлан урьдчилан сэргийлэх ажил арга хэмжээг тогтмол зохион байгуулан, үр дүнг тооцдог байх.

¹⁴⁵ Зөвхөн 2019 онд Улаанбаатар хотод 787 өсвөр насны этгээд гэмт хэрэг үйлдсэн

Ашигласан материал

1. Монгол Улсын Эрүүгийн хууль. 2015 он
2. Монгол Улсын Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль. 2017 он
3. УДШ-ийн Эрүүгийн хэргийн танхимийн 2009 оны N61 дугаартай зөвлөмж
4. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних (Пекинские правила) ООН 1985 года Насанд хүрээгүй хүмүүсийн хэргийг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны тухай Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын наад захын жишиг дүрэм /Бээжингийн дүрэм/ 1985 он
5. Г.Ганбаатар. Гэр бүлийн хүчирхийлэл, түүнтэй холбогдсон гэмт хэргийг мөрдөх арга зүй. УБ, 2019 он
6. Ц.Бүжинлхам. Монгол Улсын ЭБШЗЗ /тусгай анги/. УБ., 2007 он
7. Д.А.Николай. Особенности показаний малолетних и несовершеннолетних свидетелей и тактика допроса. Автореф. М., 1993
8. К.И. Леонова, В.И. Диденко “Особенности производства предварительного расследования в отношении несовершеннолетних”. Проблемы правоохранительной деятельности, М., 2018
9. Улсын хэмжээнд 2015 онд бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн мэдээ
10. Улсын хэмжээнд 2016 онд бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн мэдээ
11. Улсын хэмжээнд 2017 онд бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн мэдээ
12. Улсын хэмжээнд 2018 онд бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн мэдээ
13. Улсын хэмжээнд 2019 онд бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн мэдээ

ЦАГДААГИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ЭРЭН СУРВАЛЖЛАХ АЖЛЫГ МОНГОЛ УЛСЫН ЭРҮҮГИЙН ХЭРЭГ ХЯНАН ШИЙДВЭРЛЭХ ХУУЛЬ ТОГТООМЖИД ХУУЛЬЧИЛЖ ИРСЭН ТҮҮХЭН УЛАМЖЛАЛ

Д.Бямбахүү

*Дотоод хэргийн их сургуулийн
Цагдаагийн эрх зүйн тэнхимийн багш,
докторонт, цагдаагийн хошууч*

Товчлол. Эрэн сурвалжлах ажил нь цагдаагийн байгууллагын гол үүргийн нэг бөгөөд гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах, гэмт хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлын чухал бүрэлдэхүүн хэсэг юм. Энэхүү өгүүллээр эрэн сурвалжлах ажлыг Монгол Улсын эрүүгийн хууль тогтоомжид хэрхэн хуульчилж ирсэн түүхэн уламжлалын талаар товч өгүүлсэн болно.

Түлхүүр. Эрэн сурвалжлах ажил, хууль, цагдаагийн байгууллага

Үндсэн хэсэг. Засгийн газрын 1923 оны 6 дугаар сарын 26-ны 18 дугаар хурлаар баталсан "Цагдан цээрлүүлснийг зөрчсөнийг яллах хууль"-ийг цагдан сэргийлэх байгууллагын анхны дүрэм гэж үздэг. Учир нь уг хууль батлагдсан үед цэргийн яамнаас хуулийг биелүүлэх зорилгоор 1923 оны 06 дугаар сарын 16-ны өдөр тунхаглан зарлах бичиг гаргаж, түүндээ Нийслэл хүрээний газар архи ууж мөрийцөж наадах, хэрүүл шуугиан өдүүлэх шөнийн цагт чимээ гаргах, гудамж зээлд хог буртаг орхих, гал усны аюул болох, хулгайлах, булаах, харштай орон сав барих зэрэг бүхий л гаж самуунтэй тэмцэж бага, сага хэргийг цагдан сэргийлэх хороо шийдвэрлэж байх эрх олгосон нь хууль гэж үзэж болно¹⁴⁶.

1924 оны 11 сард Улсын анхдугаар хурал хуралдаж Монгол улсыг “Бүгд найрамдах Монгол Ард Улс” гэж тунхаглан анхдугаар Үндсэн хуулийг батлан гаргасантай холбоотойгоор 1926 онд “Шүүх цаазын бичиг”, түүний агуулгын хэрэгжилтийг хангах илэрхийлэл болох “Шүүн таслах газруудад аливаа хэргийг байцаан шийтгэх хууль” баталж мөрдүүлсэн байна .

Уг хуулийн арван дөрөвдүгээр зүйл. Аливаа эрүүгийн хэрэг тохиолдсоны дараа цагдан сэргийлэх газраас харьяат ойр ангийн байцаагч түшмэлд мэдэгдэхээс гадна, түүний биенийг хүрэлцэн эрхээс нь урьдаар байцааж байвал зохино. Хорин хоёрдугаар зүйл. Аливаа хүнийг барих ба нэгжих хэрэгт байцаагч түшмэдээс бусад албаны хүмүүс харьяат албаны газарын эрх баригчид үсэг зурсан үнэмлэх тэмдэгт бичиг олгож явуулбал зохихийн дээр мөн бичгийг уул хүнд эрх биш урьдаар үзүүлбэл зохино. Тайлбарлах нь. Аливаа хүмүүсийг барихад түүний гэрийн ба захиргааны газар мэдэгдвэл зохино¹⁴⁷ гэж заажээ.

Аливаа эрүүгийн хэргийг хэрхэн байцаах ба шийтгэх тухай хууль: /1935 он/

¹⁴⁶ Б. Баярсайхан, Ч.Дашням, Д.Батжаргал, Ж.Энхнасан, Г.Оюунболд, Д.Сумъяацэрэн. Монгол улсын эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль тогтоомжийн түүхэн уламжлал.2012он. 26-27 дахь тал

¹⁴⁷ БНМАУ-ын Засгийн газрын албаны сэтгүүл. 1926. №13. 34-65 дахь тал

Аливаа хэргийг хэрхэн байцаах ба шийтгэх тухай хуулийн 6 бүлгийн 43 дугаар зүйлд “Аливаа эрүүгийн хэргийг дээрхи газруудаас өөр ямар нэгэн газруудаас байцаан шийтгэж үл болох боловч зарим нэг онц чухал хэрэгт засгийн газраас тусгайлан эрх олгогдсон эрх бүхий газраас энэхүү хуулийн журмыг баримтлан таслан шийтгэж болно” гэж заасан байна. Засгийн газрын 1934 оны 02 дугаар сарын 02-ны өдрийн 3 дугаар хурлаар “Ардын цагдан сэргийлэх газрын шинэ дүрэм”-ийг баталжээ. Дүрэмд цагдан сэргийлэх байгууллагын эрх үүргийг тусгаарлаж өгсөн бөгөөд оргодол болон ор сураггүй бологсдыг эрэн сурвалжлах, олдож ирсэн эд юмс, баримт бичгийг хадгалах, шүүхийн таслан шийтгэсэн тогтоолыг хэрэгжүүлэхэд туслах зэрэг шинэ үүргүүд тусгагдсан байна.

Аливаа эрүүгийн хэргийг хэрхэн байцаах ба шийтгэх тухай хуулийн тавин долдугаар зүйл. Шүүн таслах газруудаас байцаан шийтгэх хурлыг явуулахдаа заавал хэрэгтэн хүний биеийг завлаж суулцуулан гүйцэтгэвэл зохих Үүнд: Хэрэв хэрэгтний бие оргож зайлсан буюу. Эсхүл үнэхээр хүнд өвчтэй зэрэг учраас таслан шийтгэх хуралд ирж чадахгүй байвал тухай баримтыг гаргуулан авахаас тухайн учрыг хуралд сонсгон түүний биегүйгээр уг хэргийг шууд таслаж уул баримтыг хэрэгт хавсаргаж байцаал болгож байвал зохино хэмээн тусгажээ.

Бүгд найрамдах монгол ард улсын бага хурлын тэргүүлэгчдийн зарлиг /1949.07.30/

1940 оны Үндсэн хуулийн агуулга зарчимд нийцүүлэн 1949 оны 7 дугаар сарын 30-ны өдөр Улсын бага хурлын тэргүүлэгчдийн 4 дүгээр зарлигаар БНМАУ-ын Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийг баталсан. Энэ хууль нь 5 хэсэг, 26 бүлэг, 440 зүйлтэй тэр үеийн ЗСБНХУ-н Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийг хуулбарласан гэж зарим судлаачид үздэг. Энэ үеэс эрэн сурвалжилж баривчлахад тогтоолыг прокуророор батлуулж хүний эрхийг хангах тал дээр нилээд дэвшил гарчээ.

Уг хуулийн Долоо. Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсын Үндсэн хуулийн 99 дүгээр зүйлд заасан ёсоор Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсын ард иргэдийн биед халдаж үл болох явдлыг хангана. Шүүхийн тогтоолгүй буюу прокурорын зөвшөөрөлгүйгээр хэн хүнийг баривчилж үл болно¹⁴⁸.

Нэг зуун жаран долоо. Яллагдагч этгээд онц шалтгаангүйгээр хүрэлцэн эс ирвэл бол түүнийг албадан авчирна. Яллагдагч этгээд мөрдлөгөөс нуугдан зайлсхийвэл мөрдөн байцаагч урьдаар дуудахгүйгээр шууд албадан авчруулах эрхтэй болно. Яллагдагчийг албадан авчируулахдаа мөрдөн байцаагчаас шалтгааныг зааж гаргасан бөгөөд прокуророор батлуулсан тогтоолоор гүйцэтгэвэл зохино.

Нэг зуун жаран ес. Яллагдагчийн суугаа газар мэдэхгүй буюу оргон зайлсан бол мөрдөн байцаагчаас түүнийг эрж олох тухай тогтоол гаргана гэж хуульчилжээ.

Бүгд найрамдах монгол ард улсын эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль /1963.12.24/

¹⁴⁸ Б. Баярсайхан, Ч.Дашням, Д.Батжаргал, Ж.Энхнасан, Г.Оюунболд, Д.Сумьяацэрэн. Монгол улсын эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль тогтоомжийн түүхэн уламжлал.2012он. 127-151 дахь тал

Монгол орон социализм байгуулах зорилтын хүрээнд 1960-иад оны эхэн үеэс эрх зүйн бүхий л баримт бичиг Монгол Ардын Хувьсгалт Нам (МАХН)-ын шийдвэр нөлөөлөх болсон байна. Иймээс эрх зүйн зохицуулалтыг өөрчлөн шинэчилж эхэлсэн байна. Тухайлбал, Эрүүгийн хууль (1961 он), Иргэний хууль (1963 он), Эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль (1963 он), Засан хүмүүжүүлэх хөдөлмөрийн хууль (1966 он), Иргэний байцаан шийтгэх хууль (1967 он), Хөдөлмөрийн хууль (1973 он), Гэр бүлийн хууль (1973 он), Прокурорын хяналтын хууль (1976 он), Шүүхийн байгууламжийн хууль (1978он)-ийг тус тус батлан мөрдүүлэхийн зэрэгцээ тэдгээрт олон тооны нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, мөн холбогдох бусад эрх зүйн актыг тэдгээрт нийцүүлэн батлан гаргаж байсан байна.

БНМАУ-ын АИХ-ын чуулганаар 1963 оны 12 дугаар сарын 24-ний өдөр ЭБШХ-ийг шинэчлэн баталсан нь 7 хэсэг, 36 бүлэг, 410 зүйлтэй бөгөөд 1964 оны 6 дугаар сарын 1-ний өдрөөс дагаж мөрдсөн байна¹⁴⁹. Энэ хуульд шүүх, прокурор, мөрдөн байцаагч, хэрэг бүртгэх байгууллага өөр өөрсдийн эрх хэмжээний үүрэг хэмээн хуульчилж өгсөн давуу талтай.

Бүгд найрамдах монгол ард улсын эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль 4-р зүйл. Эрүүгийн хэргийг үүсгэн явуулах ба гэмт хэргийг илрүүлэх үүрэгт. Гэмт хэргийн шинж тэмдэг илэрсэн тухайд шүүх, прокурор, мөрдөн байцаагч, хэрэг бүртгэх байгууллага өөр өөрсдийн эрх хэмжээний дотор эрүүгийн хэрэг үүсгэж, гэмт хэрэг гарсан байдал ба гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг олж тогтоох, түүнд ял шийтгэл оногдуулах талаар хуульд заасан бүх арга хэмжээ авах үүрэгтэй.

Уг хуулийн 122-р зүйлийн Хэрэг бүртгэх байгууллагын үүрэгт. Хэрэг бүртгэх байгууллага нь гэмт хэрэг ба түүнийг үйлдсэн этгээдийг олж илрүүлэхийн тулд зайлшгүй шаардлагатай шуурхай эрэн сурвалжлах ба эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд заасан бусад арга хэмжээг авах үүрэгтэй.

Мөн 123-р зүйл буюу хэрэг бүртгэх байгууллагын ажиллагаа нь гэмт хэргийн шинж байгаа бол хэрэг бүртгэх байгууллага эрүүгийн хэрэг үүсгэж, эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн заалтыг удирдлага болгон, гэмт хэргийн ул мөрийг олж тогтоох ба хамгаалах талаар мөрдөн байцаалтын хойшлуулшгүй ажиллагаануудыг хийх үүнд: үзлэг, нэгжлэг хийх, шаардлагатай зүйлийг хураан авах, сэжигтэнг албадан саатуулах ба байцаах, хохирогч, гэрчийг байцаах, түүнчлэн яллагдагчаар татах тухай тогтоол гаргах ба ял сонсгохоос бусад энэ хуульд заасан мөрдөн байцаалтын ажиллагаануудыг хийнэ.

Хэрэг бүртгэх байгууллага, гэмт хэргийг илрүүлсэн ба түүнийг бүртгэж эхэлсэн тухайгаа нэн даруй прокурорт мэдэгдэнэ. Хэрэг бүртгэх байгууллага мөрдөн байцаалтын хойшлуулшгүй ажиллагаануудыг арван дөрвөн хоногийн дотор гүйцэтгэж, мөн хугацааны дотор хэргийг мөрдөн байцаагчид шилжүүлнэ. Гэмт хэргийг илрүүлэх ба хэрэгтэнг олох бололцоо байгаагүй хэргийг мөрдөн байцаагчид шилжүүлсний дараа хэрэг бүртгэх байгууллага нь мөрдөн байцаагчийн даалгавраар гэмт хэргийг илрүүлэх ба хэрэгтнийг олох талаар зайлшгүй шаардлагатай шуурхай

¹⁴⁹ БНМАУ хууль, дүрэм, тогтоолын эмхтгэл 1963он. БНМАУ-ын хуулиуд 1. УБ., 180 дахь тал

эрэн сурвалжлах ажиллагаануудыг үргэлжлэн хийх үүрэгтэй. Гүйцэтгэсэн ажлынхаа дүнг тухай бүр мөрдөн байцаагчид мэдэгдэж байна.

Урьдчилсан мөрдөн байцаалт явуулах байгууллага 125-р зүйлд. Эрүүгийн хэрэгт урьдчилсан мөрдөн байцаалтыг прокурорын ба цагдан сэргийлэх байгууллагын мөрдөн байцаагч, түүнчлэн Нийгмийг Аюулаас Хамгаалах Яамны улсыг аюулаас хамгаалах байгууллагын мөрдөн байцаагч явуулна. Үүнд:

БНМАУ-ын эрүүгийн хуулийн 58-60, 96-105, 107, 108, 136, 137, 143-145, 149, 150, 155, 176, 191-221-р зүйл, БНМАУ-ын Ардын Их Хурлын Тэргүүлэгчдийн 1962 оны 12-р сарын 7-ны 204-р зарлигт заасан гэмт хэрэг, мөн шүүх, прокурор, өмгөөлөх байгууллагын ажилтны үйлдсэн гэмт хэрэгт урьдчилсан мөрдөн байцаалтыг прокурорын мөрдөн байцаагч, эрүүгийн хуулийн 45-57, 61-62-р зүйлд заасан гэмт хэрэгт урьдчилсан мөрдөн байцаалтыг НАХ Яамны улсыг аюулаас хамгаалах байгууллагын мөрдөн байцаагч, эрүүгийн хуулийн дээр дурдсанаас бусад зүйлд заасан гэмт хэрэгт урьдчилсан мөрдөн байцаалтыг улсын цагдан сэргийлэх байгууллагын мөрдөн байцаагч тус тус явуулна. Харин эрүүгийн хуулийн 63, 64-р зүйлд заасан гэмт хэрэгт урьдчилсан мөрдөн байцаалт явуулахдаа улс олон нийтийн хөрөнгийг хулгайлсан, дээрэмдсэн хэрэг, мөн цагдан сэргийлэх байгууллагын эрэн сурвалжлах, шуурхай албаны ажлын үр дүнд илэрсэн ашиглан шамшигдуулсан хэрэгт цагдан сэргийлэх байгууллагын мөрдөн байцаагч, улс олон нийтийн хөрөнгийг ашиглан шамшигдуулсан нь дээрхээс бусад байдлаар илэрсэн бол урьдчилсан мөрдөн байцаалтыг прокурорын мөрдөн байцаагч явуулна¹⁵⁰.

Хэрэг бүртгэх, урьдчилсан мөрдөн байцаалт явуулах ерөнхий нөхцлийн 135-р зүйл. Зарим даалгаварт. Хэрэг бүртгэгч буюу мөрдөн байцаагч өөр орон нутагт гүйцэтгэх шаардлагатай мөрдөн байцаалтын ба эрэн сурвалжлах зарим ажиллагааг өөрөө гүйцэтгэх буюу тухайн орон нутгийн хэрэг бүртгэх зохих байгууллага буюу мөрдөн байцаагчаар гүйцэтгүүлэхээр даалгах эрхтэй бөгөөд тэд нь тэрхүү даалгаврыг арав хоногийн дотор биелүүлэх үүрэгтэй. Урьдчилсан мөрдөн байцаалтыг түдгэлзүүлэх үндэс ба хугацаа 192-р зүйлд. Урьдчилсан мөрдөн байцаалтыг түдгэлзүүлэхийн өмнө мөрдөн байцаагч яллагдагчийн байхгүйгээр гүйцэтгэж болох мөрдөн байцаалтын бүх ажиллагааг гүйцэтгэх, яллагдагчийг олж илрүүлэх буюу гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг тогтоох бүх арга хэмжээг авах үүрэгтэй.

Уг хуулийн яллагдагчийг эрэн сурвалжлах буюу 193-р зүйлд яллагдагчийн байгаа газар мэдэгдэхгүй байвал мөрдөн байцаагч эрэн сурвалжлах шаардлагатай арга хэмжээг авна. Мөрдөн байцаагч эрэн сурвалжлах ажлыг гүйцэтгүүлэхээр цагдан сэргийлэх байгууллагад даалгах эрхтэй бөгөөд энэ тухай тусгай тогтоол гаргана.

Эрэн сурвалжлах явдлыг урьдчилсан мөрдөн байцаалтын үед буюу хэргийг түдгэлзүүлэхийн хамт зарлана. Энэ хуулийн 87, 94-р зүйлд заасан үндэс бүхий

¹⁵⁰ БНМАУ хууль, дүрэм, тогтоолын эмхтгэл 1963 он. БНМАУ-ын хуулиуд 1. УБ., 180-260 дахь тал

байвал мөрдөн байцаагч эрэн сурвалжлуулж байгаа этгээдийн хувьд прокурорын зөвшөөрөлтэйгээр цагдан хорихоор таслан сэргийлэх арга хэмжээ авч болно¹⁵¹.

Мөн Ардын Их Хурлын Тэргүүлэгчдийн 1964 оны 8 дугаар сарын 18-ны өдрийн 144 дүгээр зарлигаар Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн (154-р зүйлд), нутаг заагдсан этгээд оргох буюу нутаг зайлуулагдсан этгээд дур зоргоороо эргэж ирэх буюу засан хүмүүжүүлэх ажлаас зайлсхийх гэмт хэргүүдийг нэмж хамааруулсан байна

Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай /1994.03.28/

1992 онд шинэ Үндсэн хууль батлан мөрдүүлсний дараа 1994 оны 3 дугаар сарын 28-ны өдрийн хуулиар ЭБШХ-д зарчмын, томоохон нэмэлт өөрчлөлт оруулжээ. Энэ хуулийн 193-р зүйлд. Сэжигтэн, яллагдагчийг эрэн сурвалжлах

Сэжигтэн, яллагдагч оргон зайлсан байвал хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч эрэн сурвалжлах шаардлагатай арга хэмжээг авна. Мөрдөн байцаагч эрэн сурвалжлах ажлыг гүйцэтгүүлэхээр цагдаагийн байгууллагад даалгах эрхтэй бөгөөд энэ тухай тогтоол гаргана.

Эрэн сурвалжлах явдлыг хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын үед буюу хэргийг түдгэлзүүлэхийн хамт зарлана. Энэ хуулийн 87, 94 дүгээр зүйлд заасан үндэслэл байвал мөрдөн байцаагч эрэн сурвалжилж байгаа этгээдийг прокурорын зөвшөөрөлтэйгээр цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авч болно¹⁵².

Гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг олж тогтоох арга хэмжээ 94-р зүйлд. Энэ хуулийн 192 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1-д заасан тохиолдолд хэргийг түдгэлзүүлсний дараа мөрдөн байцаах байгууллага өөрөө буюу цагдаагийн болон хэрэг бүртгэх бусад байгууллагатай хамтран гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг олж тогтоох арга хэмжээ авах үүрэгтэй¹⁵³ хэмээн хамтын ажиллагааг хуульчилсан байна.

Монгол улсын эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль /2002.01.10/

ЭБШ хуулийг 1 дүгээр сарын 10-ны өдөр тус тус баталж мөн оны 9 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс дагаж мөрдсөн. Шинэчлэн найруулж 2002 оны 9 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс дагаж мөрдсөн Эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль нь дотоод, гадаадын эрдэмтэн судлаачдын дүгнэснээр хэргийн бодит үнэнийг тогтоох, талуудын байцаан шийтгэх ажиллагаанд оролцох үүргийн бодит-практик тэнцвэрт байдлыг хангаж, эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагааг эрх зүйт төрийн үзэлд тохируулж олон улсын жишигт нийцсэн хууль болжээ.

Хэрэг бүртгэгч мөрдөн байцаагчийн эрх үүрэг буюу энэ хуулийн 28.2.15. өөр орон нутагт байцаан шийтгэх тодорхой ажиллагаа явуулах, гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг эрэн сурвалжлах, түүнчлэн гүйцэтгэх тодорхой ажиллагаа явуулах шаардлагатай бол энэ тухай даалгаврыг бичгээр гаргах ба түүнийг хүлээн авсан

¹⁵¹ Б. Баярсайхан, Ч.Дашням, Д.Батжаргал, Ж.Энхнасан, Г.Оюунболд, Д.Сумъяацэрэн. Монгол улсын эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль тогтоомжийн түүхэн уламжлал.2012он. 133-151 дахь тал

¹⁵² Төрийн мэдээлэл.УБ 1994 он.№5

¹⁵³ Б. Баярсайхан, Ч.Дашням, Д.Батжаргал, Ж.Энхнасан, Г.Оюунболд, Д.Сумъяацэрэн. Монгол улсын эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль тогтоомжийн түүхэн уламжлал.2012он. 339-340 дахь тал

хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулах байгууллага заасан хугацаанд заавал биелүүлж хариуг цугларсан нотлох баримтын хамтаар хүргүүлэх гэж үүрэг болгосон байна. Мөн хуулийн 29.1.1. хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах албаны даргын эрх хэмжээнд хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагааг зохион байгуулалтын болон мэргэжлийн удирдлагаар хангах замаар гэмт хэрэг, түүнийг үйлдсэн этгээдийг олж тогтоох талаар шуурхай зохицуулалт хийнэ гэж тусгажээ.

Энэ хуулийн 205.2.Хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтыг түдгэлзүүлэхийн өмнө хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч нь сэжигтэн, яллагдагчийн байхгүйд гүйцэтгэж болох бүх ажиллагааг явуулах, гэмт хэрэг үйлдсэн болон оргон зайлсан этгээдийг олж илрүүлэх бүх арга хэмжээг авах үүрэгтэй. Энэ хуулийн 206 дугаар зүйлд Сэжигтэн, яллагдагчийг эрэн сурвалжлах гэж хуульчилжээ. 206.1-д Сэжигтэн, яллагдагч оргон зайлсан бол хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч эрэн сурвалжлах арга хэмжээг авна.

206.2.Хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор эрэн сурвалжлах ажлыг гүйцэтгүүлэхээр цагдаагийн байгууллагад даалгаж, энэ тухай тогтоол гаргана¹⁵⁴ гэж заажээ.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль /2017.05.18/

Энэ хууль нь эрэн сурвалжлах ажлын хувьд томоохон өөрчилт орсон ба тус хуульд эрх бүхий албан тушаалтанд үүрэг байхаас гадна арван хоёрдугаар бүлэгт тусгайлан бүлэг болгосон байна. Мөн хуулийн арван хоёрдугаар бүлэг Мөрдөгч дараахь хүн, хуулийн этгээд, эд зүйл, хөрөнгийг олох зорилгоор эрэн сурвалжлах ажиллагааг өөрийн санаачилгаар, эсхүл шүүхийн шийдвэр, прокурорын даалгавраар явуулна¹⁵⁵:

- 1.байгаа газар нь мэдэгдэхгүй байгаа сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгч, хохирогч, иргэний хариуцагч, гэрч;
- 2.оргон зайлсан сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгч;
- 3.хулгайлагдсан, барьцаалагдсан хохирогч;
- 4.хэн болох нь тодорхойгүй цогцсыг тогтоох;
- 5.эмнэлгээс оргосон сэтгэцийн өвчтэй хүн;
- 6.эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэхэд ач холбогдол бүхий эд зүйл, мал, амьтан, баримт бичиг, тээврийн хэрэгсэл.

Хэрэв өөр нутаг дэвсгэрт мөрдөн шалгах тодорхой ажиллагаа явуулах, гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг эрэн сурвалжлах шаардлага гарвал энэ тухай даалгаврыг бичгээр хүргүүлэх ба түүнийг хүлээн авсан мөрдөн шалгах байгууллага даалгаврыг заасан хугацаанд биелүүлж, хариуг цугларсан нотлох баримтын хамтаар ирүүлэх;

Сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгчийг эрэн сурвалжлах, мөрдөн шалгах ажиллагааг харьяаллын бус мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах байгууллагаар хийлгэх шаардлага гарвал мөрдөгч энэ тухай саналаа прокурорт гаргана. Прокурорын даалгаврыг хүлээн авсан тухайн мөрдөн шалгах ажиллагааг явуулах

¹⁵⁴ Төрийн мэдээлэл. УБ 2002 он.№6.

¹⁵⁵ Төрийн мэдээлэл. УБ 2017 он.№23

байгууллага даалгаврыг заасан хугацаанд биелүүлж, хариуг цугларсан нотлох баримтын хамт прокурорт хүргүүлнэ¹⁵⁶.

Эрэн сурвалжлах ажиллагаа явуулах эрх бүхий байгууллага шүүх, прокурорын шийдвэрийн дагуу яллагдагч, шүүгдэгчийг эрэн сурвалжлах ажлыг зохион байгуулж, үр дүнг шүүх, прокуророос тогтоосон хугацаанд танилцуулна гэж тус тус хууль тогтоомжид тусгагдсан байна.

¹⁵⁶ Төрийн мэдээлэл. УБ 2017 он.№23

**ЦАГДААГИЙН ТАКТИК ТУСГАЙ БЭЛТГЭЛИЙН
ОНОЛ ПРАКТИКИЙН АСУУДАЛ****УСАН ХӨӨРӨГТ ТЭЭВРИЙН ХЭРЭГСЛИЙН ТУХАЙ ОЙЛГОЛТ, БҮТЭЦ,
ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ, АШИГЛАХ АРГАЧЛАЛ, АНХААРАХ ЗАРИМ
АСУУДАЛ***Ш. Чулуун**Цагдаагийн сургуулийн Дотоодын цэргийн
тэнхимийн дэд профессор,
цагдаагийн дэд хурандаа*

Товч агуулга: Гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах албаны үйл ажиллагаанд цагдаагийн байгууллагаас усан хөөрөгт машиныг хэрхэн ашиглах аргачлал, анхаарах асуудал болон усан хөөрөгт машины бүтэц, онцлог, зохион байгуулалтын талаар авч үзсэн болно.

Түлхүүр үг: Усан хөөрөгт машин, багийн ахлагч, оператор, усан хөөрөгч, механик жолооч, техникч, олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл, эрх зүйн зохицуулалт

Цагдаагийн байгууллага нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал бий болсон үед түүнийг албадан тараах болон хууль бусаар зохион байгуулж байгаа жагсаал цуглааныг эрх бүхий албан тушаалтны шийдвэрээр албадан тараах үедээ олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэх эрхтэй байна. Хоёр ба түүнээс дээш хүнд нэгэн зэрэг хэрэглэх боломжтой хэрэгслийг олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл гэх ба үүнд дараах хэрэгсэл хамаарна.

1/ Олон хүнд нэг зэрэг нөлөөлөх нулимс асгаруулагч:

Хоёр ба түүнээс дээш хүнд нэгэн зэрэг нөлөөлөх хамрын самсаа болон нулимсны булчирхайг цочроож нулимс ихээр гоожуулах хий, шингэн төлөв байдалтай бодисыг хэлнэ. /Гар бөмбөг, сум, утаа, шүршүүр хэлбэртэй байж болно./

2/ Олон хүнд нэг зэрэг нөлөөлөх амьсгал боогдүүлэгч:

Хоёр ба түүнээс дээш хүнд нэгэн зэрэг нөлөөлөх амьсгалын замын эрхтнээр дамжин уушгинд хүрч ханиалгах, амьсгал, хоолой боох үйлчлэл үзүүлэх зориулалт бүхий шингэн болон хийн төлөв байдалтай бодисыг хэлнэ.

3/ Усан хөөрөг:

Усыг өндөр даралтаар хүчтэй цацах төхөөрөмжийг¹⁵⁷ хэлнэ.

4/ Утаан хөшиг үүсгэгч:

¹⁵⁷Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 53-р зүйлийн 53.1 дэх заалт

Үзэгдэх орчныг хязгаарлах зорилгоор утаан хөшиг үүсгэх бодис /Гар бөмбөг, сум, утаа, шүршүүр хэлбэртэй байж болно./

Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгслийг Цагдаагийн албаны тухай хуулинд¹⁵⁸ дараах тохиолдолд хэрэглэхээр зааж өгчээ. Үүнийг тодотгон авч үзвэл:

- Цагдаагийн алба хаагч болон бусдын амь нас, эрүүл мэндэд хохирол учруулж болзошгүй байдлаар бүлэглэн довтолсон, эсэргүүцсэн;
- Төрийн тусгай хамгаалалтад байгаа, эсхүл бусад байгууллагын хамгаалалтад байгаа хүн, объектод бүлэглэн халдсан, халдахыг завдсан;
- Бусдын орон байр, эзэмшил газрыг бүлэглэн эзлэн авсан, гудамж, замын хөдөлгөөнийг бүслэн хаасныг чөлөөлөх;
- Хүний амь нас, эрүүл мэндэд хохирол учруулж болох гэмт хэргийг бүлэглэн үйлдэж байгааг таслан зогсоох, баривчлах;
- Галт зэвсэг, хүний амь нас, эрүүл мэндэд ноцтой хохирол учруулж болох бусад зүйлээр зэвсэглэсэн бүлэг зэвсгээ хураалгах шаардлагыг үл биелүүлэн эсэргүүцсэн;
- Нийтийн хэв журмыг бүлэглэн зөрчиж байгааг, эсхүл нийтийн эмх замбараагүй байдлыг таслан зогсоох, хүч хэрэглэсэн жагсаал цуглааныг албадан тараах;
- Бүлэглэн оргосон сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгч, ялтныг баривчлах;
- Хорих анги, цагдан хорих байранд эмх замбараагүй байдал үүссэн үед гэж тус тус нарийвчлан тусгажээ.

Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэх шийдвэрийг цагдаагийн байгууллагын дарга, түүний эрх олгосноор тухайн ажиллагааг удирдаж байгаа албан тушаалтан¹⁵⁹ гаргаж дараах журмаар хэрэгжүүлнэ.

- Шийдвэр гаргах эрх бүхий албан тушаалтан хэрэглэх тусгай хэрэгслийн төрөл, тоо хэмжээ, хэрэглэх хүрээ, дэс дараалал, эхлэх, дуусгах шийдвэрийг гаргах;
- Цагдаагийн алба хаагчийг хамгаалах тусгай хэрэгслээр хангах;
- Цаг хугацааны хувьд боломжтой бол прокурорт урьдчилан мэдэгдэх;
- Эмнэлгийн болон мэргэжлийн байгууллагад мэдэгдэх;
- Уг хэрэгслийн нөлөөлөх бүсэд байгаа жирэмсэн эмэгтэй, насанд хүрээгүй этгээдийг тухайн бүсээс холдох талаар тусгай хэрэгсэл хэрэглэхээс өмнө анхааруулах;
- Боломжтой бол тухайн тусгай хэрэгслийн үйлчлэх нөлөөллийн талаар анхааруулах;

Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэх шийдвэр гаргадаг албан тушаалтан нь дараах үүргийг хүлээнэ.¹⁶⁰ Үүнд:

¹⁵⁸Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 54-р зүйлийн 54.2 дахь заалт

¹⁵⁹Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 54-р зүйлийн 54.1 дэх заалт

¹⁶⁰Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Улсын Ерөнхий прокурорын хамтарсан А-224/А-102 тоот тушаалын 1-р хавсралт “Цагдаагийн алба хаагч биеийн хүч, тусгай хэрэгсэл, галт зэвсэг хэрэглэх заавар”-ын 4-р

- Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэх хуульд заасан үндэслэл байгаа эсэхийг магадлан, тусгай хэрэгсэл хэрэглэх зорилгыг тодорхойлох
- Цаг агаарын байдал, салхины чиглэлийг харгалзан хэрэглэх тусгай хэрэгслийн төрөл, тоо хэмжээ, хүрээ, дэс дараа, тактикийг тогтоох
- Тухайн орчинд байгаа хүмүүст амьсгал боогдуулах, нулимс асгаруулагч, усан хөөрөг зэрэг олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгслийг хэрэглэх гэж байгааг сануулж, тарж явахыг анхааруулах
- Алба хаагчдыг хамгаалах тусгай хэрэгслээр хангаж олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэсэн бүсэд оруулах
- Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэсэн тухай прокурорт мэдэгдэж, бичгээр танилцуулах
- Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгслийн үйлчлэлээр нүд аргаж өвдөх, нулимс асгарах, амьсгаа давхцах шинж тэмдэг илэрч, амьсгалын замын багтраа өвчин, зүрхний эмгэг өвчтэй хүнд онцгой нөлөөлөх тул эмнэлгийн байгууллагын туслалцааг нэн даруй авах

Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэх тухай урьдчилан анхааруулахдаа тодорхой хугацаа зааж, чанга яригчаар зарлах зэрэг боломжтой аргыг хэрэглэнэ. Урьдчилан анхааруулснаас хойш заасан хугацаанд үйлдлээ зогсоогоогүй бол тусгай хэрэгсэл хэрэглэнэ.

Олон хүнд зэрэг нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэсний дараа хэрэглэх шийдвэрийг гаргасан цагдаагийн байгууллагын дарга, эсвэл түүний эрх олгосноор тухайн ажиллагааг удирдсан албан тушаалтан нь холбогдох байгууллагатай хамтран дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.¹⁶¹ Үүнд:

- Хордсон хүн, амьтан, тэсэрч дэлбэрэх, химийн хорт болон аюултай бодис алдагдах, гал түймэр гарах эх үүсвэр байгаа эсэхийг шалгаж, аюулгүй болгох;
- Эмнэлгийн анхан шатны тусламж үзүүлэх, шаардлагатай бусад үйлчилгээнд хамруулах;
- Орчныг ариутгах арга хэмжээ авах талаар холбогдох байгууллагад мэдэгдэх;
- Тусгай хэрэгслийн үйлчлэл дуусах, эсхүл үүссэн аюултай нөхцөл арилах хүртэл тухайн орчинд эргүүл, хамгаалалт гаргаж, зөвлөгөө, сануулга өгөх.

Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэсэн үндэслэл, явц, үр дүн, хүний эрүүл мэндэд гарсан өөрчлөлт, эмнэлгийн тусламж үзүүлэх арга хэмжээ авсан тухай дэлгэрэнгүй илтгэх хуудсыг нэн даруй бичиж шууд захирах даргад, шууд захирах дарга нь дээд шатны байгууллагын даргад танилцуулсан байна.¹⁶²

Усан хөөрөгт тээврийн хэрэгсэл

хэсгийн 4.2 дахь заалт

¹⁶¹Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 54-р зүйлийн 54.6 дахь заалт

¹⁶²“Цагдаагийн албаны галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл” нэг сэдэвт бүтээл 2019 он 81-р тал

Усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийг холбогдох албаны даргын тушаалаар томилогдсон дараах 5 хүний бүрэлдэхүүнтэй баг ажиллуулна.¹⁶³

- Багийн ахлагч: Шуурхай удирдлагын штабын даргын шийдвэр, тусгай хэрэгсэл хэрэглэх бүлгийн даргын удирдлагад ажиллаж, багийн үйл ажиллагааг удирдана.
- Усан хөөрөгч: Усан хөөргийн төхөөрөмжийн бэлэн байдал, ашиглалтыг хариуцна.
- Оператор: Дуу, дүрс бичлэгийн төхөөрөмжийн бэлэн байдал, ашиглалтыг хариуцна.
- Техникч: Нулимс асгаруулагч, будагч бодис, усаар цэнэглэх, усны хоолойг холбох, салгах болон нөөц жолоочийн үүрэг гүйцэтгэнэ.
- Механик-жолооч: Машины техникийн аюулгүй ажиллагааг ханган ажиллана гэж тус тус заасан байна.

Багийн гишүүд бусад гишүүдийн үүргийг орлон гүйцэтгэх ур чадварыг эзэмшиж багаар ажиллах чадвартай байна. Багийн гишүүд болон нөөц хүчийг сард нэгээс доошгүй удаа сургалт, дадлага хийлгэнэ.

Усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийн бүхээгт багийн гишүүдээс өөр хүн оруулахыг хориглоно. Усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийг хамгаалалтын бүсийн дотор, гадна талд байрлуулж хэрэглэнэ. Усан хөөргийг жагсаал, цуглааны үед ашиглах тохиолдолд техникийн бүрэн бүтэн байдал, найдвартай ажиллагааг хангах үүднээс хамгаалалтын тусгай бүлэг томилж ажиллуулна.

Усан хөөргийг +1°C хэмээс дээш дулаантай тохиолдолд ашиглана. Энэ нь усан хөөргөөр тоногдосон тээврийн хэрэгслийн бусад төхөөрөмжийг ашиглахад хамаарахгүй. Усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийн тасралтгүй ажиллагааг хангах ус тээвэрлэгч нөөц тээврийн хэрэгслийг цагдаагийн хамгаалалтад бэлэн байрлуулсан байна.¹⁶⁴

Усан хөөрөгт тээврийн хэрэгсэл ашиглаж байгаа газарт ойр байгаа усны эх үүсвэрийг ашиглаж болно. Усан хөөрөгт хуягласан тээврийн хэрэгслийн түрэх төхөөрөмжийг зам чөлөөлөх, учрах саадыг арилгах, гудамж гаргах болон бусад зориулалтаар ашиглаж болно.

Усан хөөрөгт тээврийн хэрэгсэл, түүний бүлгийн ахлагч болон операторыг тус бүрд нь хэт богино долгионы радио станцаар хангасан байна. Нулимс асгаруулагч, амьсгал боогдуулагч, будагчийг агаарын температур -10°C хэмээс дулаан үед хэрэглэнэ¹⁶⁵ гэжээ.

¹⁶³“Цагдаагийн албаны галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл” нэг сэдэвт бүтээл 2019 он 123-р тал

¹⁶⁴Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Улсын Ерөнхий прокурорын хамтарсан А-224/А-102 тоот тушаалын 1-р хавсралт “Цагдаагийн алба хаагч биеийн хүч, тусгай хэрэгсэл, галт зэвсэг хэрэглэх заавар”-ын 4.13 дахь хэсэг

¹⁶⁵Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Улсын Ерөнхий прокурорын хамтарсан А-224/А-102 тоот тушаалын 1-р хавсралт “Цагдаагийн алба хаагч биеийн хүч, тусгай хэрэгсэл, галт зэвсэг хэрэглэх заавар”-ын 4.17 дахь хэсэг

Усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийн үзүүлэлт, хүчин чадал

“Jinjin”-усан буу нь (JRS-6500) хөнөөлт бус өндөр үр дүнтэй нь батлагдсан нийтийн эмх замбараагүй байдал, хууль бус жагсаал, цуглааны үед ашиглах төхөөрөмж юм.

Энэ авто машин нь хамгаалалтын болон шийдвэрлэх үед тусламж үзүүлэх зориулалттай юм. Усан буу нь өндөр даралтат насосоор тоноглогдсон ба засвар үйлчилгээ хийх үед хялбар салгагдана.

Дээврийн буунууд нь хэвтээ чиглэлд 340 градусаар, босоо чиглэлд 80 градусаар дээд тал нь 60 м дотор хүчтэй буудна. Кабин дотор 5 хүний

багтаамжтай ба бүх тоног төхөөрөмжийг тэд ажиллуулах бололцоотой.

Онцлог. Өндөр даралтад усан буу нь минутанд 2000 л/мин 14 бар-ын даралттайгаар шахах чадвартай. Уг машин нь дээрээ 6, баруун талдаа 3, зүүн талдаа 3, доод талдаа 4 ус болон бодис гаргах цорготой байна.

Кабин дээр байрлах буу нь автомат удирдлагаар дурын зүгт буудах чадвартай бөгөөд 6500 л багтаамжтай усны савыг түргэн хугацаанд дүүргэх ба юүлэх зориулалтаар тоноглогдсон юм.

Олон талын зориулалт бүхий уг автомашиныг бослого тараах, цэвэрлэгээ хийх, энгийн ард иргэдэд усны тусламж үзүүлэх зорилгоор хэрэглэж болох бөгөөд химийн /хөөс, нулимс асгаруулагч, будаг/ цацах боломжтой юм.

Бүрэн тоноглогдсон хяналтын самбараар хөдөлгүүрийн байдал, нэмэлт хөдөлгүүрийг хянахаас гадна бүх буу болон хавхлагуудыг хянах боломжтойгоос гадна түлхүүр багаж хийж болохуйц цоожтой хайрцагнуудтай.

Кабин дээрхи бууны хамт өндөр хүчин чадал бүхий гэрлээр давхар тоноглогдсон байдаг.

Ерөнхий тодорхойлолт¹⁶⁶

Тэнхлэг хоорондын зай	4650 мм
Нийт урт	7980 мм
Өргөн	2560 мм

¹⁶⁶ ЦЕГ-ын автобаазын инженер техникийн албаны 2009 онд JRC-6500B хуягт, усан хөөрөгний авто машин хүлээн авсан, шалгасан тухай үзлэгийн тэмдэглэл

Өндөр	3760 мм
Газраас хамгийн бага өргөгдсөн хэсэг	260 мм

Хүндийн жин

Цэвэр жин	9950 кг
Багийн гишүүд	325 /65*5/
Нэмэлт ачаа	6950 кг
	/ус, будаг, хөөс, хий/
Нийт жин	17225 кг

Өнгө

Чулуун саарал /stone gray/

Арал

Үйлдвэр	Tato Daewoo motor
Жолооны хүрд	Зөл талдаа
Хөдөлгүүр	DE 12TIS
	дизель, турботой,
	6 цилиндртэй,
	усан хөргөлттэй
Дээд хүч	320hp/2100rpm
Дээд эргүүлэх хүч	135 кг. м/1260rpm
Хөдөлгүүрийн багтаамж	11051cc

Гүйцэтгэл

Дээд хурд	99 км/ц
Хамгийн бага эргэх радиус	8.5 м
Хүч дамжуулга	Механик
	/урагш 6 ухрах 1/
Урд тэнхлэг/даац/	6500 кг
Хойд тэнхлэг/даац/	11500 кг
Дугуй	6 ш /11.00-20-16 pr
Обуд	7,5v*20
Хүрдний механизм	Гидро
Тормоз	Хийн
Түлшний савны багтаамж	200 л цоожтой, галаас хамгаалагдсан

Цахилгаан систем

Аккумулятор	12v-150amp/h*2
Динам	24v-60a
Стартер	24v-660kw

Кабин

Давхар кабинтай халдлагаас сэргийлж цонхыг торлосон хажуу болон дээд талыг хатуу гангаар хийсэн.

Камерын систем

Камер	Дижитал 220*22
Дэлгэц	7 инч өнгөт дэлгэц
DVR систем	500mb HD – тэй бичлэг хийх Арыг харах DSP 7 инч өнгөт дэлгэц
Р.А систем	Чанга яригч болон дуут дохиотой
Кабины хөргөлт	А/С хөргөлт
Аюулгүйн гарц	Дээрээ 2 хаалгатай

Усны сав

Материал	Ган төмөр /sts304/ 4.0мм
Гагнуур	Аргон болон хийн
Багтаамж	6500 л усны цалгилтаас хамгаалагдсан тоноглолтой

Цэвэрлэх зориулалт бүхий нүхтэй

Зөөлөвч	Резин ба төмөр
Савны нүх	500мм
Усны түвшин хэмжигч	Датчик болон харж болохуйц
Ус дүүргэх холболт	Эрвээхэй хавхлага 2-1/2”
Сорох холболт	Эрвээхэй хавхлага 4”
Ус гаргах хоолой	Бөмбөгөн хаалт 2”
Усны сав дүүргэх	Гол цөөрөм нуур

Хөөсний сав

Багтаамж	150л
Материал	Ган төмөр /sts316/ 3 мм
Хөөс дүүргэлт	Савны амсар хүртэл
Хөөс юүлэх хавхлага	Бөмбөгөн хавхлага $\frac{3}{4}$
Хөөсний түвшин үзэх	Датчик болон харж болохуйц

Нулимс асгаруулагчийн сав

Багтаамж	150 л
Материал	Ган төмөр /sts316/ 3 мм
Хөөс дүүргэлт	Савны амсар хүртэл
Хөөс юүлэх хавхлага	Бөмбөгөн хавхлага $\frac{3}{4}$

Хөөсний түвшин үзэх

Датчик болон харж болохуйц

Будагны сав

Багтаамж

150 л

Материал

Ган төмөр /sts316/ 3 мм

Хөөс дүүргэлт

Савны амсар хүртэл

Хөөс юүлэх хавхлага

Бөмбөгөн хавхлага

3/4

Хөөсний түвшин үзэх

Датчик болон харж болохуйц

Төвөөс зугтаах насосны тодорхойлолт

/Centrifugal pump specification/

Төрөл

2 шаталбарт турбинтэй насос

Гүйцэтгэл

2650 л/мин8,5 bar

2000 л/мин 14 bar

Материал

Хайлш гантимөр хүрэл

Эргэх чиглэл

Цагийн зүүний дагуу

Насосны систем

4 тасалгаа бүхий вакуум

Ажиллах нөхцөл

Араагаар /gear box/

Хяналт

Цахилгаан

Хүчдэл

24 v

Насосны хөдөлгүүр

Төрөл

4 циклийн турботой
усан хөргөлттэй Дизель

Цилиндер

4

Багтаамж

3907 cc

Гарах хүч

125 hp/2600rpm

Дээд эргэлтийн хүч

40кг.м/1800rpm

Эргэх чиглэл

Цагийн зүүний эсрэг

Стартер

24v-5kw

Хэрэглээ

24v

Хөөс, нулимс аргаруулагч, будагны системийн хэсэг

Төрөл

Цорго хэсэг

Материал

Ni-Cr

Гүйцэтгэл

410-1050 л/мин 5 bar

Ашиглалтын систем

автомат

Бууны систем

Кабин дээрхи буу/баруун тал/

LP-2-1/2”/65A/

Цорго /диаметр/

29мм

Цацах хүрээ

40м-60м

Эргэх хүрээ	Хэвтээ 340 градус босоо - 45 аас +80 градус
Байрлал	Кабин дээр
Удирдлага	Хяналтын самбараас
Буфер дээрхи буу	
Гүйцэтгэл	1000 л/мин 5 bar
Цацах хүрээ	30м-40м
Эргэх хүрээ	Хэвтээ 180% босоо 40-с +80%
Хяналт	Хяналтын самбараас
Хэвтээ буу	
Гүйцэтгэл	400 л/мин 5bar
Цацах хүрээ	20 м
Эргэх хүрээ	45 градус
Бууны тоо	2 ш
Байрлал	Хөдөлгүүрийн баруун, зүүн талд
Хамгаалалтын цорго	
Цоргоны тоо	дээр 6 ш, доор 4 ш
Гүйцэтгэл	30 л/мин 5 bar
Материал	Хүрэл

Уг усан хөөрөгт тээврийн хэрэгсэл нь хуяглагдсан, тусгай тоноглолтой, дээд хэсэгт үндсэн 2 ширхэг шүршигч буутайгаас гадна урд гуперийн хэсэгт шүршигч буугаар тоноглогдсон, 2 талын хажуу болон ар талдаа, мөн дээд доод хэсэгтээ 4 усаар шүршигч клапантай байдаг.

Кабин дээр нь 150 литрийн багтаамжтай 3 ширхэг савтай бөгөөд тус савнуудад нулимс асгаруулагч, хөөс, будаг холигч элементийг хийхэд усанд өөрөө найруулагддаг, усны ёмкост нь зэвэрдэггүй гангаар хийгдсэн бөгөөд 6.5 тонн усны багтаамжтай юм.

Хөдөлгүүр нь D6AV цуваа цилиндртэй, турбин дизель хөдөлгүүртэй. Шатахууны сав нь 200 литрийн багтаамжтай бөгөөд сайн түгжээ бүхий банк нь далд байрлахын зэрэгцээ галын аюулаас бүрэн хамгаалагдсан.

Кабин нь давхар кабинтайгаас гадна сайжруулсан төмрөөр хамгаалалт хийгдсэн, салхины болон хажуугийн шилнүүдийг торон хаалтаар хамгаалж тоноглогдсон байна.

Кабиндаа жолооч, хажуугийн туслах, ардаа 2 суудалтай, ТВ системтэй ба камер дүрс гаргах дэлгэц, дүрс бичлэг 24 цагийн турш хийгдэх боломжтой гэжээ.¹⁶⁷

¹⁶⁷ЦЕГ-ын автобаазын инженер техникийн албаны 2009 онд JRC-6500B хуягт, усан хөөрөгний авто машин хүлээн авсан, шалгасан тухай үзлэгийн тэмдэглэл

Нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдлын үед усан хөөрөгт тээврийн хэрэгсэл ашиглах арга зүй

Цагдаагийн байгууллага, алба хаагч нь нийтийн хамарсан эмх замбараагүй байдал бий болсон үед гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, нийтийн хэв журам сахиулах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах ажлын хүрээнд хуулинд заасан үндэслэл журмын дагуу олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэх эрхтэй байна.

Олныг хамарсан үймээн самуун, эвдэн бусниулах, галдан шатаах, эд хөрөнгө устгах, галт зэвсэг, тэсэрч дэлбэрэх бодис хэрэглэх буюу төрийн төлөөлөгчийг зэвсэглэн эсэргүүцэх үйл ажиллагаа нөхцөл байдлыг нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал гэнэ.¹⁶⁸

Цагдаагийн албан хаагч нийтийн хэв журам сахиулах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үүргээ биелүүлэх явцад хууль бус жагсаал цуглааныг албадан тараах, бүлэглэн танхайрах явдлыг таслан зогсоох, нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал үүсэх нөхцөл байдал бий болох, хориотой арга хэрэгсэл ашиглан төрийн төлөөлөгчийн тавьсан шаардлагыг зэвсэглэн эсэргүүцэх зэрэгт ердийн арга хэрэгсэл ашиглан тодорхой үр дүнд хүрээгүй тохиолдолд хуулиар хүлээн зөвшөөрөгдсөн олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгслийг зохих журмын дагуу тухайн нөхцөл байдалд ялгамжтай байдлаар хэрэглэдэг байна.

Нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдлын үед олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгслийг хэрэглэхийн өмнө нөхцөл байдал, хэрэгцээ шаардлагын үнэлгээ хийж бодит үндэслэл байгаа эсэхийг нарийвчлан тодорхойлох шаардлагатай.

Түүнчлэн хүрээлэн байгаа орчин, эрсдэл бий болох нөхцөл байдлыг урьдчилан тодорхойлох, хэрэглэсний дараа гарч болох үр дагаварыг тооцоолон төлөвлөгөө гарган ажиллана.

Цагдаагийн төв байгууллагын даргын шийдвэрээр байгуулагдсан шуурхай удирдлагын штабын даргын зөвшөөрөлгүйгээр жагсаал цуглааныг албадан тараах, нийтийн эмх замбараагүй байдлыг таслан зогсоох, нийтийг хамарсан арга хэмжээний хамгаалалтын үед галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэхийг хориглоно.

Нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал идэвхижиж цагдаагийн байгууллага, алба хаагчийн тавьсан шаардлага, авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ зохих үр дүнгээ өгөөгүй, хяналтаас гарах нөхцөл бүрдсэн тохиолдолд үймээнд оролцогчдын үйлдлийг цаашид даамжируулахгүй, учирч болох хор уршгийг нэмэгдүүлэхгүй байлгах, тэдний хууль бус үйлдлийг таслан зогсооход усан хөөрөгт машин ихээхэн чухал үүрэг гүйцэтгэнэ.

Усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийг Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Улсын Ерөнхий прокурорын хамтарсан А-224/А-102 тоот тушаалд¹⁶⁹ заасны дагуу +1

¹⁶⁸2017 оны 12-р сарын 28-ны өдөр шинэчлэн баталсан Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам код-504 “Нийтийн эмх замбараагүй байдал үүссэн үед олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах журам”-ын 504-ийн 2 дахь хэсэг

¹⁶⁹Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Улсын Ерөнхий прокурорын хамтарсан А-224/А-102 тоот тушаалын 1-р хавсралт “Цагдаагийн алба хаагч биеийн хүч, тусгай хэрэгсэл, галт зэвсэг хэрэглэх заавар”

хэмээс дээш дулаан үед ажиллуулах бөгөөд ЦЕГ-ын даргын тушаалаар байгуулагдсан “Шуурхай удирдлагын штаб”-аас өгсөн үүрэг, чиглэл, захирамж, шийдвэрийн дагуу ажиллагаанд орно.

Уг усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийг ажиллагаанд оруулах зорилго нь нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдлыг таслан зогсоох ажиллагаанд оролцож буй алба хаагч, бүлгүүдийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх, нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдалд оролцогч этгээдүүдийн хүчийг сарниан бутаргах, тарамдуулах, түүнчлэн Шуурхай удирдлагын штабын дэргэдэх түрэн гаргах, дайчлан баривчлах бүлгүүдийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг тусалцаа үзүүлэхэд чиглэгдсэн байна.

Автомашиньг хэв журмын хамгаалалтанд зогсож байгаа цагдаагийн алба хаагчдын ар талд байрлуулж, жагсаал цуглаан болон эмх замбараагүй байдал үүсгэгчдийн бөөгнөрөл үүсч, нягтарсан хэсэг рүү дээврийн үндсэн бууг ашиглан 14-өөс дээш “bag”-ын даралтаар шүршиж, агшин зуур тараах ажиллагааг хийж гүйцэтгэнэ.

Түүнчлэн эмх замбараагүй байдал үүсгэж, цагдаагийн алба хаагчид руу дайрч, довтолж буй бүлэг этгээдүүдийн урд болон хажуу жигүүрээс нь усаар шүршиж, тэдний үйлдлийг сарниулж, хүчийг тарамдуулах арга хэмжээг тухайн нөхцөл байдлыг үнэлэн ажиллагааг удирдаж байгаа даргын шийдвэрээр түргэн шуурхай хийж гүйцэтгэнэ.

Гэхдээ ажиллагаанд оролцож байгаа бусад бүлгүүдийн үйл ажиллагаатай нарийн нягт харилцан уялдаатайгаар хэрэглэвэл үр дүнд хүрнэ. Мөн эмх замбараагүй байдлын гол төв хэсэг рүү хүчтэй даралттай усаар шүршиж тараах бөгөөд сарнисан хэсгүүдийн хойноос дагаж шүрших байдлаар тэдний үйл ажиллагааг улам бүр тарамдуулах, улмаар дайчлан баривчлах, түрэн гарах бүлгүүдийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэн ажиллана.

Гэхдээ усан хөөрөгт тээврийн хэрэгсэл усаа хурдан хугацаанд шахдаг учир нөөц усны машинууд байнгын бэлэн байдалд байж, түргэн хугацаанд шуурхай цэнэглэж, дараагийн ажиллагаанд орох нөхцөл боломжийг бүрдүүлж өгөх хэрэгтэй юм. Усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийг дараагийн ажиллагаанд хэрхэн шилжих үүрэг даалгаврыг гагцхүү шуурхай удирдлагын штабаас өгөх учир бүлгийн дарга болон гишүүд үүрэг, чиглэл иртэл бие даан ямар нэг ажиллагаа явуулахыг хориглоно.

Түрэн гаргах бүлгийн үүрэг бол нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдалд оролцогсдыг голомтоос түрэн гаргах, тараах, үйл ажиллагааг нь тарамдуулах, тараах явдал юм. Тухайн эмх замбараагүй байдал гарсан бүс, нутаг дэвсгэрийн байршил, эрүүгийн болон хэв журмын нөхцөл байдал, тухайн үеийн цаг агаарын байдлаас хамаарч тусгай хэрэгсэл хэрэглэх бүлэгт шуурхай удирдлагын штабаас өгсөн шийдвэрийн дагуу усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийг ашиглана.¹⁷⁰

Шуурхай удирдлагын штабаас шийдвэр гармагц тусгай хэрэгсэл хэрэглэх бүлгийн дарга усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийг ашиглан эмх замбараагүй байдлын

¹⁷⁰“Цагдаагийн албаны галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл” нэг сэдэвт бүтээл 2019 он 129-р тал

нягтарсан цөм хэсэг рүү шүршилт хийж, тэдний хүчийг тарамдуулах, үйл ажиллагааг нь сарниулсны дараа түрэн гаргах бүлэг эхэлж орон дараа нь татан гаргаж, салган тусгаарлах бүлэг ажиллагаанд орж тэднийг тараах ажиллагааг гардан гүйцэтгэнэ.

Усан хөөрөгт 2 тээврийн хэрэгслийг эмх замбараагүй байдал үүсгэгчдийн 2 талаас нэгэн зэрэг, эсхүл нэг талаас нэгэн зэрэг шүршиж, хүчийг сарниулах, тарамдуулахыг уг ажиллагааг удирдаж байгаа шуурхай удирдлагын штабаас тандан судлах бүлгийн ирүүлсэн мэдээг үндэслэн шийдвэрлэнэ.

Нөгөө талаар 2 усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийг нэгэн зэрэг ашиглах тохиолдолд жагсаал, цуглаанд оролцогчид болон эмх замбараагүй байдал үүсгэгчдийн 2 жигүүрээс эсвэл төв хэсгээс усаар шүршиж, дундуур нь зүсэлт хийн довтолж, хоёр хэсэгт хуваан хүчийг сарниулсны дараа түрэн гаргах бүлэг хонгилоор довтолж, таслан хязгаарлах улмаар түрэн гаргах ажиллагааг явуулсны дараа татан гаргаж, салган тусгаарлах бүлэг, дайчлан баривчлах бүлгүүд ажиллагаанд орно.

Дүгнэлт

Цагдаагийн байгууллага нь усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийг ашиглахдаа холбогдох хууль тогтоомжийг нарийн чанд баримтлан түүнд тулгуурлан үйл ажиллагаагаа явуулах нь учирч болох аливаа сөрөг үйлдлээс урьдчилан сэргийлэх үр дүнтэй арга хэмжээ болох юм.

Мөн усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийн багийн бүрэлдэхүүний сургалт, дадлагыг тухай бүр чанартай зохион байгуулж багаар ажиллах чадварыг нэмэгдүүлэх, усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийн техникийн бүрэн бүтэн байдлыг хангах, аюулгүй ажиллагааны дүрэм, журмыг сайтар сахиулж албанд мөрдлөг болгон хэвшүүлэх шаардлагатай.

Ингэснээр усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийн багийн бүрэлдэхүүний ажиллагаа болон усан хөөрөгт тээврийн хэрэгслийн албаны бэлэн байдал хангагдаж үүргээ зохих ёсоор биелүүлэх үндсэн нөхцлийг бүрдүүлэх юм.

Ном зүй

Нэг. Хууль тогтоомж:

- Цагдаагийн албаны тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/ 2017.02.09
- ХЗДХС,УЕП-ын хамтарсан 2017.09.06-ны өдрийн А-224/А-102 тоот тушаалын 1 дүгээр хавсралт “Цагдаагийн алба хаагч биеийн хүч, тусгай хэрэгсэл, галт зэвсэг хэрэглэх заавар”
- Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам код-504 “Нийтийн эмх замбараагүй байдал үүссэн үед олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах журам” 2017.12.28

Хоёр. Сурах бичиг, гарын авлага

- Ш.Чулуун. “Цагдаагийн албаны галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл”. УБ хот., 2019 он
- ЦЕГ-ын автобаазын инженер техникийн албаны 2009 онд JRC-6500В хуягт, усан хөөрөгний авто машин хүлээн авсан, шалгасан тухай үзлэгийн тэмдэглэл

УЛСЫН ОНЦ ЧУХАЛ ОБЪЕКТЫН ХАМГААЛАЛТ БА ТЕРРОРИЗМТОЙ ТЭМЦЭХЭД АНХААРАХ ЗАРИМ АСУУДАЛ

Г.Мэндбаяр

*Дотоодын цэргийн албаны
тэнхимийн багш, хошууч*

Товчлол. ХХ зуунаас дэлхий даяаршин улс орнуудын оршин тогтнох, улс төр, нийгмийн салбар дахь бүх асуудал улам бүр харилцан хамааралтай болсоор байгаа бөгөөд улс орнууд үндэсний аюулгүй байдлаа хангах тэр тусмаа улсын онц чухал объектын аюулгүй байдлыг хангах (цаашид УОЧО гэх) нэн чухал шаардлага урган гарсаар байгаа нь Монгол Улстай хиллэдэг 2 их гүрэн болох хойд, урд хөрш “Оросын Холбооны Улс”, “Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс”-ын улсуудад болон бусад улс орнуудын сүүлийн үеийн, террорист халдлагууд харуулж байна.

Террорист халдлагын гол байнуудын хамгийн түрүүнд УОЧО буюу улс орны нийгэм эдийн засагт нэн ач холбогдол бүхий барилга байгууламжууд ордог тул тэдгээрийн аюулгүй байдлыг хангах, учирч болзошгүй ажиллагаанд бэлэн байх нь Дотоодын цэргийн байгууллагын хуулиар хүлээсэн чиг үүрэг бөгөөд энэхүү өгүүлэлд улсын онц чухал объектын хамгаалалтын үйл ажиллагаанд тулгамдаж буй асуудал, түүнд нөлөөлж буй хүчин зүйлсийн талаар авч үзсэн болно.

Түлхүүр үг: Дотоодын цэрэг, улсын онц чухал объект, терроризм,

Үндсэн хэсэг. Монгол Улсад Ази-Европын улсуудын ХI дээд хэмжээний уулзалт зохион байгуулсантай холбогдуулан дэлхийн улс гүрэн, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслүүдийн гол анхаарлын төвд манай улс орсноор дэлхий дахинд урьд урьдынхаасаа илүүтэй танигдсан билээ. Үүнтэй холбогдуулан цаашид террорист бүлэглэлүүдээс дэлхийн нийтийг айлган сүрдүүлэх зорилгоор террорист халдлагыг Монгол Улсад зохион байгуулж болохыг үгүйсгэх аргагүй юм.

Дэлхий дахинд террорист үйлдэл нь газар авч лалын хэт даврагсад, зохион байгуулалттай алан хядагчид террорист халдлагыг тив алгасан зохион байгуулдаг болсон байна. Дэлхий дээр нийт 140 гаруй террорист бүлэглэлүүд үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа бөгөөд сард дунджаар 400 гаруй хүн террорист халдлагад өртөж байна¹⁷¹ гэсэн судалгаа байдаг байна.

Бельги, Египт, Малайз зэрэг улсуудад удаа дараа террорист халдлагууд гарч их хэмжээний хохирол учруулаад байна. Террорист бүлэглэлүүд улсын онц чухал объект болон тодорхой ач холбогдол бүхий барилга байгууламжуудыг голчлон сонгож террорист халдлагын бай болгож байгаа нь улсын онц чухал объект аюулгүй байдлыг хангах тал дээр түлхүү анхаарч албаны бэлэн байдлыг хангах, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг үндэсний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан чиг үүрэг

¹⁷¹ Терроризмтай тэмцэх ажиллагааг зохицуулах зөвлөлөөс гаргасан гарын авлага

бүхий байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулах нь нэн тулгамдаж буй асуудал болоод байна.

Террористууд улс орны эдийн засагт томоохон хохирол учруулах, ард иргэдийн төрд итгэх итгэлийг сулруулж, нийтээр нь айдаст автуулах зорилгоор онц чухал объектод халдлага хийдэг. Тиймээс халдлагад өртөх магадлалтай, улс орны эдийн засаг, төрийн байгууламж, олон нийтийн аюулгүй байдалд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй онц чухал объектуудыг Засгийн газрын тогтоолоор Дотоодын цэргийн хамгаалалтад авсан байдаг.

Дэлхийн нийтийн хэмжээнд онц чухал объектод халдаж, хорлон сүйтгэж байсан тохиолдлууд их байдаг бөгөөд 2013 онд хийгдсэн судалгаанаас харахад олон улсын хэмжээнд нийт 43 оронд 3205 террорист халдлага үйлдэгдсэн байдаг. Халдлагад өртсөн объектыг объектын онцлог байдлаар нь ангилан авч үзвэл:

- хүн ам олноор төвлөрсөн газарт 734;
- онц чухал объектод 1173;
- нийтийн барилга байгууламжид 597;
- хурал цуглаан шашны байгууллагын үеэр 220;
- нисэх, төмөр замын буудалд 481;

Дээрхи халдлагад өртсөн объектуудын 37.1 хувь нь онц чухал объект байна. Зарим онцлог бүхий халдлагыг авч үзвэл ОХУ-д хоёр усан цахилгаан станц дэлбэлсэн, Бүгд Найрамдах Киргиз улсад төрийн байгууллагуудын цэвэр бохир усны сүлжээг тасалж байсан зэрэг халдлагуудыг авч үзэж болохоор байна.

Орчин үеийн террорист байгууллагуудын халдлага үйлдэхээр санаархдаг объектууд нь хууль сахиулах байгууллагуудын барилга, олон нийтийн байгууллагууд, удирдлагын байр, дипломат болон бусад гадаадын төлөөлөгчийн газар, улс төрийн байгууллага, нам эвсэл, бүлэг, хүчний байр болоод байна. Сүүлийн үед террористууд улс төрийн болон шийдвэр гаргах, эрх мэдэл бүхий төрийн албан тушаалтан болон өндөр дээд хэмжээний зочин төлөөлөгчдөд халдах халдлага нэмэгдэх хандлагатай байна.

Дэлхийн улс төр, эдийн засгийн хямрал бүхий бүс нутгуудад ялангуяа исламын шашны туйлширсан үзэлд суурилсан террорист байгууллагуудад олон улсын аюулгүй байдалд бодитойгоор заналхийлж байна. Сүүлийн жилүүдэд Монгол Улсын эдийн засгийн байдал хүндэрч, иргэдийн амьжиргааны түвшин буурсантай холбоотойгоор гэмт хэргийн гаралт нэмэгдэж байгаа гэсэн мэдээлэл олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр яригдаж байна. Энэ нь эдийн засаг хүндрэхийн хирээр амар хялбар аргаар мөнгө олох зорилго, санаа агуулсан иргэд хууль бус эд зүйлсийг зохион байгуулалттайгаар нэвтрүүлэх, дамжин өнгөрүүлэх зэрэг хууль бус үйлдлүүдийг гаргаж болзошгүй юм. Түүнчлэн гэмт хэргийг үйлдэгч этгээдүүд нь өөрийн үйлдлээ нуун далдлах зорилгоор болон зорчигчдын аюулгүй байдлын эсрэг үйлдлийг гаргаж болзошгүй байгаад анхаарлаа хандуулах нь зүйтэй.

Манай улсын хувьд улсын онц чухал объектын хэвийн үйл ажиллагааг алдагдуулах, терроризмтой холбоотой хэрэг цөөнгүй гарч байснаас зарим нэгийг нь авч үзвэл:

- 2008 онд Дорнод нийтийн аж ахуйн усан сан руу химийн бодис хийхийг завдсан;
- 2012 онд олон улсын явагчдын бүртгэлийн танхимд сургуулилтын тэсрэх бөмбөг тавьсан;
- 2014 оны 11 дүгээр сарын 9-нд Хан-Уул дүүргийн гуравдугаар хорооны нутаг дэвсгэрт орших “Цахилгаан дамжуулах үндэсний сүлжээ” ТӨХК-ийн 35 болон 110 кВт-ын ил хуваарилах байгууламжийн засвар хийж байсан техникийн трансформаторт гал гарсан;
- ЧХОУНБ-д “Тэсрэх бөмбөг тавьсан” гэдэг хуурамч дуудлагыг 2 удаа өгч байсан
- 2017 оны 1 сард Централ тауэрт” бөмбөг тавьсан гэж шуугиан тарьсан АНУ-ын иргэн хуурамч дуудлагыг өгч байсан зэргийг дурдаж болохоор байна.

Дотоодын цэргийн тухай хуулийн 4.1.3-д “улсын онц чухал объект” гэж Монгол Улсын Засгийн газраас тогтоосон онцгой ач холбогдол бүхий байгууллага, үйлдвэр, барилга байгууламжийг¹⁷² гэж заасан байдаг. Дотоодын цэрэг нь улсын онц чухал объектыг хамгаалах зорилгоор хуульд заасан дараах үүргийг гүйцэтгэдэг байна. Үүнд:

- улсын онц чухал объектэд нэвтрүүлэх хүн, тээврийн хэрэгсэл, ачаа тээш, эд зүйлийг шалгах, бүртгэх;
- эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтнаас тогтоосон дүрэм, шалган нэвтрүүлэх журмыг хэрэгжүүлэх, биелэлтэд хяналт тавих;
- улсын онц чухал объектод гарсан гамшиг, аюулт үзэгдэл, ослын хор уршгийг арилгахад дэмжлэг үзүүлэх;
- хамгаалалтад байгаа объектод хууль бусаар нэвтэрсэн этгээдийг мөрдөн хөөх, саатуулах, цагдаагийн байгууллагад хүргэх;
- хамгаалалтад авсан объектод хорлон сүйтгэх ажиллагаа явуулах, террор ажиллагаа үйлдэхээс урьдчилан сэргийлэх;

Улсын онц чухал объектын аюулгүй байдалд нөлөөлж болзошгүй хүчин зүйлийг дотоод, гадаад хүчин зүйл гэж ангилах бөгөөд хамгаалалтыг зохион байгуулж буй Дотоодын цэрэг нь тухайн хүчин зүйлийг судалж, болзошгүй эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авч байх шаардлагатай.

Дотоод хүчин зүйлс

- Сахилга, хариуцлага, дэг журам зөрчигдөх;
- Үйл ажиллагаа, хүч хэрэгслийн буруу хуваарилалт;
- Хууль, дүрэм, заавар хэрэгжихгүй байх;
- Техник, технологийн элэгдэл, хоцрогдол;
- Дотоод хяналт, шалгалт сулрах;
- Судалгаа, тооцоо, мэдээлэл хийгдэхгүй байх;
- Аж ахуйн нөхцөл хангагдахгүй байх;
- Дотоод зохион байгуулалт сул байх;

¹⁷² Төрийн мэдээлэл. 2017. №12. Дотоодын цэргийн тухай хууль

- Осол аваар гарах;
- Байгууллагын ажилчид хууль дүрэм журам мэдэхгүй байх

Гадаад хүчин зүйлс

- Гадны халдлага, хорлон сүйтгэх ажиллагаа;
- Байгалийн гамшиг;
- Гадаад орчны судалгаа дутагдах;
- Техник хэрэгсэл, эдийн засгийн боломж муу байх;
- Байгууллага, иргэдийн хувийн ашиг сонирхол, өрсөлдөөн;
- Харилцан ажиллагаа, мэдээллээр хангагдахгүй байх;

“Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх хууль тогтоомж”¹⁷³ хуулийг 2019 оны 10 дугаар сарын 10-нд шинэчлэн баталсанаар Монгол Улс терроризмтой тэмцэх эрх зүй, удирдлага, зохион байгуулалтын үндэс бүрдсэн.

Улсын онц чухал объектыг хамгаалах үндсэн чиг үүрэгтэй Дотоодын цэргийн хувьд терроризмтой тэмцэх чиглэлээр дараахи хууль тогтоомжийн холбогдох зүйл заалтуудыг удирдлага болгож байна. Тухайлбал:

- **Дотоодын цэргийн тухай хууль.**

- 11 дүгээр зүйл /Дотоодын цэргийн үндсэн чиг үүрэг/-ийн 11.1.5.террорист үйлдлийг таслан зогсоох тусгай ажиллагаанд оролцох;
- 12 дугаар зүйл /Улсын онц чухал объектыг хамгаалах/-ийн 12.1.5.хамгаалалтад авсан объектод хорлон сүйтгэх ажиллагаа явуулах, террор ажиллагаа үйлдэхээс урьдчилан сэргийлэх.

16 дугаар зүйл /Террорист үйлдлийг таслан зогсоох тусгай ажиллагаанд оролцох/-ийн 16.1.Дотоодын цэрэг нь цагдаагийн байгууллагатай хамтран террорист үйлдлийг таслан зогсоох тусгай ажиллагааны бүсийг хамгаалалтад авах, тухайн бүсэд байгаа иргэний амь нас, эрүүл мэндийг авран хамгаалах, гэмт этгээдийг олж тогтоох, аюулгүй болгох, баривчлах үүргийг гүйцэтгэнэ.

- 28 дугаар зүйл /Галт зэвсэг хэрэглэх үндэслэл/-ийн 28.1.6.террорист үйлдлийг таслан зогсоох тусгай ажиллагаанд оролцох;
- 30 дугаар зүйл /Тусгай зориулалтын техник ашиглах/-ийн 30.1.1.террорист үйлдлийг таслан зогсоох тусгай ажиллагаанд оролцох;¹⁷⁴

- **Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх хууль**

- 16 дугаар зүйл /Террорист үйлдлийн сөрөг тусгай ажиллагааны хүч хэрэгсэл/-ийн 16.1.6.дотоодын цэргийн штаб, анги, салбар;¹⁷⁵

Дээрхи хуулиудын зүйл заалтуудаар Дотоодын цэрэг нь терроризмтой тэмцэх сөрөг тусгай ажиллагаанд оролцох эрх зүйн үндэс бүрдсэн ч алба хаагч бүрийн эрх зүйн мэдлэг, тактик, тусгай бэлтгэлийн ур чадвар ямар түвшинд байгааг

¹⁷³ Төрийн мэдээлэл. 2019. №41. Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх хууль

¹⁷⁴ Төрийн мэдээлэл. 2017. №12. Дотоодын цэргийн тухай хууль

¹⁷⁵ Төрийн мэдээлэл. 2019. №41. Үй олноор хөнөөх зэвсэг дэлгэрүүлэх болон терроризмтой тэмцэх хууль

тодорхойлох шаардлага зүй ёсоор гарч байна. Улсын онц чухал объектын хамгаалалтын чиглэлээр гадаадын зарим орны туршлагыг авч үзэн, нэвтрүүлж болох туршлагыг нь өөрийн орны хөрсөнд буулгах замаар сайжруулах нь тулгамдсан асуудал болоод байна.

ОХУ-ын хамгаалалтын салбар нь нарийн төрөлжсөн байдаг. Тухайлбал бүх яамдууд нь өөрсдийн гэсэн хамгаалалтын албыг томилох, түүний зохион байгуулалт, хууль эрх зүйн байдал, дүрэм журмыг тогтоох эрхтэй байдаг. Яам нь өөрсдийн харьяа байгууллагуудаа хамгаалахын зөвхөн тухайн яамд тохирсон хууль эрх зүйн акт боловсруулах боломжийг олгож байгаа нь манай улсаас ялгагдах хамгийн том онцлог юм.

Гадаадын орнууд зөвхөн эрчим хүчний объект гэлтгүй улсын онц чухал бүх төрлийн объектуудыг ач холбогдлоос нь хамааруулан зэрэглэл тогтоодог. ОХУ-ын хувьд хамгийн чухал объектуудад эрчим хүч, байгалийн хий болон газрын тосны үйлдвэрлэлийн объектууд тооцогддог бөгөөд хамгаалалтыг нь холбогдох хуульд зааснаар өндөр түвшинд хийдэг. Харин банкны байр, шүүх захиргааны байрнууд нь зэрэглэлээрээ эдгээрийн дараа ордог.

Манай улсын хувьд объектуудын хамгааллын хууль, дүрэм журам хэт ерөнхий бөгөөд шуурхай ажиллах заавар, тоног төхөөрөмж ашиглалтын журам хангалтгүй байна. Мөн ОХУ-тай адил улсын онц чухал объектуудад зэрэглэл тогтоон, нарийн ангилан төрөлжүүлэн шаардлагатай байна. Энэ нь ихээхэн ач холбогдолтой, тухайлбал Улаанбаатар хотын усан хангамжийн шугамд террорист халдлага буюу хорлон сүйтгэх ажиллагаа явуулж химийн хорт бодис хийлээ гэхэд Улаанбаатар хотын хүн амны дийлэнх нь хордоно.

Харин нисэх онгоцны буудалд хорлон сүйтгэх ажиллагаа явуулахад тэр хэсгийн объект, хүн ам хамрагдана. Энэ хоёр жишээний дан ганц хохирлын хэмжээ л гэхэд асар их ялгаатай байгаа юм. Ийм учраас бид ОХУ гэх мэт дэлхийн хөгжингүй орнуудаас суралцан, улсын онц чухал объектууддаа зэрэглэл тогтоож, харгалзах хамгаалалтыг мөн өөр өөрөөр ханган, тохирох тоног төхөөрөмжүүдийг хууль журмаар заан оруулах шаардлагатай байна.

Дэлхийн хөгжингүй орнууд тухайн улсын онц чухал объект, мөн олон улсын хамгаалалтанд байх онц чухал объектод халдсан, халдахыг завдсан тохиолдолд эрүү болон захиргааны хуулиндаа хатуу арга хэмжээ авахаар заасан байна. Тухайлбал: ОХУ-ын Эрүүгийн хууль

- Барилга байгууламж, хүн амын амьдралыг дэмжих объектуудыг эдийн засгийн болон үндэсний аюулгүй байдалд сөрөг нөлөө үзүүлэхийн тулд дэлбэлсэн эсвэл устгасан тохиолдолд 10-15 жил хорих ял онооно. Мөн адил зорилгоор олон нийтийн үймээн самуун үүсгэсэн тохиолдолд 8-15 жил хорих ял онооно.
- Олон улсын хамгаалалтанд буй объектод халдахыг завдсан тохиолдолд 2-6 жилийн хорих ял онооно.

- Онц чухал объектын үйл ажиллагаанд доголдол үүсгэж, их хэмжээний хохирол учруулахуйц террорист эсвэл олон нийтийг самууруулах ажиллагаа үйлдсэн этгээдийг 10-15 жил хорих ялаар шийтгэнэ, гэж заасан байна.

Харин манай улсад Зөрчлийн тухай хуулийн 15.2 дугаар зүйл.Төрийн албан тушаалтны шийдвэрийг үл биелүүлэх, үйл ажиллагаанд нь саад учруулах гэсэн хуулийн заалтыг эс тооцвол УОЧО-д гэмт халдлага хийсэн тохиолдолд авах сөрөг арга хэмжээ болон шийтгэл ногдуулалт дэлхийн улс орнуудынхтай харьцуулбал байхгүйтэй адил байна. Иймд дээрх заалтуудаас үлгэрлэн санаа авч шийтгэлийн хуульд нэмэлт заалтууд оруулах нь УОЧО-ын аюулгүй байдлыг хангахад чухал нөлөөтэй юм.

Манай улсад террорист халдлагад өртөж болзошгүй ч хамгаалалтад аваагүй, хамгаалах шаардлагатай болон хамгаалалтын ажил сул байгаа объектууд хэд хэд байна. Тухайлбал төмөр зам, нисэх онгоцны буудал, түүнчлэн дулааны цахилгаан станц, тэдний шугам сүлжээ, хуваарилах болон мэдээлэл харилцаа холбооны салбарын байгууламж, дамжуулах станц, шугам, цэвэрлэх байгууламж зэрэг дэд бүтцийн чухал объектуудын аюулгүй байдлыг хангах ажил хангалтгүй байна гэж судлаачийн хувьд үзэж байна.. Түүнчлэн Монгол Улсын холбогдох хуулиар төрийн чухал объектуудыг төрийн хамгаалалтад авахаар заасан боловч объектуудыг иж бүрнээр нь хамгаалж чадахгүй байна. Төвийн эрчим хүчний системийн томоохон хуваарилах дэд станцууд, Оюутолгой, Тавантолгой зэрэг стратегийн чухал ач холбогдол бүхий томоохон уул уурхайн компаниуд, орон нутгийн ундны эх үүсвэрийн хамгаалалтууд, мэдээллийн агентлаг цагдаагийн, цэргийн харуул хамгаалалтгүй байгааг үүний жишээнд дурьдаж болно.

Улсын онц чухал объект террорист халдлагын золиос болж болзошгүй тул Улсын онц чухал объектуудыг төр бүрэн хамгаалалтдаа авах, харуул хамгаалалтыг сайжруулах, албан хаагчдыг сургаж бэлтгэхэд анхаарал хандуулах зайлшгүй шаардлага гарч байна. Мөн чухал объектуудыг төрөлжүүлэн ангилах шаардлагатай байна. Учир нь объектын ач холбогдол бүр өөр өөр. Гэмт халдлагад өртөхөд гарах хохирол ч мөн өөр байдаг. Тиймээс хамгаалалтын инженер техникийн хэрэгслийг орчин үеийн хамгаалалтын тоног төхөөрөмжөөр иж бүрэн тоноглох, хууль эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох шаардлагатай байна.

Дүгнэлт. Улсын онц чухал объектын хамгаалалтыг Дотоодын цэрэг хариуцдаг бөгөөд хамгаалалтын үйл ажиллагаа болон терроризмтой тэмцэх сөрөг тусгай ажиллагаанд оролцох эрх зүйн үндсэн орчин бүрдсэн гэж үзэж байна. Гэвч судлаачийн хувьд улсын онц чухал объектод орох ёстой зарим объект хамгаалалтад одоог хүртэл ороогүй байгаа нь анхаарал татсан асуудал болсон байна.

Улсын онц чухал объектын хамгаалалтыг зөв зохион байгуулж, удирдлага, зохион байгуулалтаар хангаж чадвал улс орон амар тайван байх нэг хүчин зүйл болохын зэрэг террорист халдлагаас урьдчилан сэргийлэх нэг боломж гэж үзэж байна.

Түүнчлэн Дотоодын цэргийн алба хаагчдаас терроризмтой тэмцэх сөрөг тусгай ажиллагаанд орох мэдлэг, ур чадварын түвшинг тодорхойлж, байнгын бэлэн байдлыг хангах зорилгоор хагас жил тутам сургалт явуулж дадлагажуулж байх шаардлага бий болж байна.

Санал. Дээрхи дүгнэлтийг үндэслээд дараахь саналыг гаргаж байна. Үүнд:

1. Улсын онц чухал объектын улс орны нийгэм эдийн засагт үзүүлэх ач холбогдлыг харгалзан хамгаалалтын 1, 2-р зэрэглэлтэй болгож, зэрэглэлийн шалгуур үзүүлэлтүүдийг шинээр боловсруулах;
2. Дотоодын цэргийн алба хаагчдын терроризмтой тэмцэх сөрөг тусгай ажиллагаанд орох мэдлэг, ур чадварын түвшинг жил бүр тогтоож байх;
3. Терроризмтой тэмцэх сөрөг тусгай ажиллагааны талаархи алба хаагчдын мэдлэг, ур чадварыг дээшлүүлэх чиглэлээр жилд 2-оос доошгүй сургалт, хээрийн гаралтыг явуулж байх;
4. Улсын онц чухал объектын хэвийн үйл ажиллагааг алдагдуулсан аливаа үйлдэлд хүлээлгэх Эрүүгийн болон Зөрчлийн хуульд заасан хариуцлагыг нэмэгдүүлэх;

МЭДЭЭЛЛИЙН АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН ОНОЛ ПРАКТИКИЙН АСУУДАЛ

применение нейросетевых технологий для идентификации наркомаркетов в
информационно-телекоммуникационной сети интернет

Е. Е. Хохлов

Адъюнкт факультета научных и научно-педагогических кадров

(Академия управления МВД)

E-mail: Ehohlov1000@mail.ru

Аннотация: В научном труде рассматривается вопрос об использовании искусственных нейронных сетей для идентификации наркомаркетов в информационно-телекоммуникационной сети Интернет. В связи с появлением новых форм противоправной деятельности с использованием информационных, коммуникационных и высоких технологий, уязвимости информационной структуры в контексте повышения уровня интеграции преступных сообществ, а также транснационализация преступности и ее латентный уровень усложняют и маскируют преступления в сфере незаконного оборота наркотических средств и психотропных веществ. Следовательно, сформированная и функционирующая государственная система мониторинга наркоситуации в настоящее время не эффективна в полном объеме. Но с помощью современных средств сбора и обработки данных о распространении наркотиков, в совокупности с методами математического моделирования сложных систем, предоставит возможность детализировать описание процессов наркотизации населения и доработать механизм функционирования системы мониторинга наркоситуации.

Ключевые слова: незаконный оборот наркотиков, наркомаркет, мониторинг наркоситуации, искусственные нейронные сети, информационно-телекоммуникационная сеть Интернет.

В соответствии со Стратегией государственной антинаркотической политики Российской Федерации до 2020 г. в период 2010-2020 гг. на основе анализа состояния наркоситуации в Российской Федерации сформирована и функционирует государственная система мониторинга наркоситуации, обеспечивающая постоянное наблюдение за ее развитием. Достижение целей мониторинга наркоситуации осуществляется посредством непрерывного получения и анализа информации о состоянии процессов и явлений в сфере оборота наркотиков и их прекурсоров, своевременного выявления негативных тенденций развития наркоситуации, новых угроз национальной безопасности, возникающих вследствие незаконного оборота наркотиков, а также вызывающих их факторов, прогнозирования развития

наркоситуации и выработки предложений по ее улучшению¹⁷⁶. Непрерывное получение и анализ информации о состоянии процессов и явлений в сфере оборота наркотиков, а также в области противодействия их незаконному обороту, профилактики незаконного потребления наркотиков, лечения, реабилитации и ресоциализации лиц, допускающих незаконное потребление наркотиков в немедицинских целях, своевременное выявление негативных тенденций развития наркоситуации, новых угроз национальной безопасности, возникающих вследствие незаконного оборота наркотиков, а также вызывающих их факторов; прогнозирование развития наркоситуации и выработка предложений по ее улучшению являются основными задачами мониторинга наркоситуации в Российской Федерации и ее субъектах¹⁷⁷.

Государственная система мониторинга формируется на федеральном уровне и уровне субъектов Российской Федерации (в разрезе муниципальных образований). На федеральном уровне мониторинг наркоситуации осуществляет Государственный антинаркотический комитет, на уровне субъектов Российской Федерации – антинаркотические комиссии в субъектах Российской Федерации¹⁷⁸.

Статистические сведения по установленным формам, информационно-аналитические сведения и экспертные оценки в субъектах Российской Федерации предоставляются: территориальными органами МВД России, ФСБ России, ФСИН России, ФТС России, Федеральной службой государственной статистики, Федеральной службой по надзору в сфере защиты прав потребителей и благополучия человека, Федеральной службой по ветеринарному и фитосанитарному контролю, Федеральной службой по надзору в сфере здравоохранения, управлениями Судебного департамента в субъектах Российской Федерации, органами исполнительной власти в сфере здравоохранения и образования, в сфере труда, занятости и социальной защиты населения, в сфере физической культуры, спорта, туризма и молодежной политики, в сфере культуры, средств массовой информации и массовых коммуникаций, сельского хозяйства, военными комиссариатами субъекта Российской Федерации, федеральные органы исполнительной власти, имеющими подведомственные образовательные учреждения, а также иные участники, в том числе органы местного самоуправления, общественные объединения и организации. Перечисленные участники мониторинга

¹⁷⁶ Об утверждении Положения о государственной системе мониторинга наркоситуации в Российской Федерации: Постановление Правительства РФ от 20 июня 2011 № 485 (05 июля 2011 года) // СЗ РФ. 2011. № 26. Ст. 3808. – Текст : непосредственный.

¹⁷⁷ Методика и порядок осуществления мониторинга, а также критерии оценки развития наркоситуации в Российской Федерации и ее субъектах (третий пересмотр) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://гак.мвд.рф/мониторинг-наркоситуации/metodika> (дата обращения: 15.05.2020). – Текст : электронный.

¹⁷⁸ О дополнительных мерах по противодействию незаконному обороту наркотических средств, психотропных веществ и их прекурсоров: Указ Президента РФ от 18 октября 2007 г. № 1374 (11 октября 2018 г.) // СЗ РФ. 2007. № 43. Ст. 5167. – Текст : непосредственный.

наркоситуации осуществляют обобщение, анализ и оценку ведомственных статистических данных, а также результатов их антинаркотической деятельности.

Согласно Проекту Стратегии государственной антинаркотической политики Российской Федерации на период до 2030 г., одной из угроз национальной безопасности в сфере контроля за оборот наркотиков, а также в области противодействия их незаконному обороту, является появление новых форм противоправной деятельности преступных организаций и группировок, в том числе с масштабным использованием информационно-телекоммуникационной сети Интернет, инновационных коммуникационных технологий и других высоких технологий¹⁷⁹.

Текущее состояние наркоситуации характеризуется и подтверждается сведениями о преступлениях, совершенных с использованием информационно-телекоммуникационных технологий. Так, в 2016 г. в соответствии со статьей 15.1 Закона об информации¹⁸⁰ Роскомнадзором в Единый реестр доменных имен, указателей страниц сайтов в сети «Интернет» и сетевых адресов, позволяющих идентифицировать сайты в сети «Интернет», содержащие информацию, распространение которой в Российской Федерации запрещено, на основании решений уполномоченного органа внесено 8 158 интернет-страниц (или доменных имен интернет-сайтов). Кроме того, в 2016 году на основании 968 решений судов о признании информации, запрещенной к распространению на территории Российской Федерации, в Единый реестр внесено 1 027 интернет-страниц (или доменных имен интернет-сайтов), содержащих информацию о наркотиках¹⁸¹.

В результате комплекса мероприятий по выявлению и пресечению деятельности участников преступных группировок, занимающихся распространением подконтрольных веществ бесконтактным способом при помощи сети Интернет, в 2017 г. сотрудниками органов внутренних дел выявлено 7 179 наркопреступлений, совершенных с использованием Интернет технологий. Прекращена незаконная деятельность 654 российских интернетресурсов (форумы, магазины автоматических продаж, телеграм-каналы)¹⁸². В 2018 году правоохранительными органами в сфере использования информационно-телекоммуникационных технологий зарегистрировано 18 918 преступлений,

¹⁷⁹ Проект Стратегии государственной антинаркотической политики Российской Федерации на период 2030 года. ID проекта: 01/03/01-20/00098716 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://regulation.gov.ru/projects#search=антинаркотической%20&npr=98716> (дата обращения: 15.05.2020). – Текст : электронный.

¹⁸⁰ Об информации, информационных технологиях и о защите информации: Федеральный закон от 27 июля 2006 № 149-ФЗ [Принят государственной Думой 8 июля 2006 года : одобрен Советом Федерации 14 июля 2006] (ред. от 03.04.2020) // СЗ РФ. 2006. № 31 (Ч. 1). Ст. 3448 // СПС «Консультант-Плюс» (дата обращения: 15.05.2020) – Текст : электронный.

¹⁸¹ Доклад о наркоситуации в Российской Федерации в 2016 году (выдержка) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://media.mvd.ru/files/embed/1262499> (дата обращения: 15.05.2020). – Текст : электронный.

¹⁸² Доклад о наркоситуации в Российской Федерации в 2017 году (выдержка) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://media.mvd.ru/files/embed/1374113> (дата обращения: 15.05.2020). – Текст : электронный.

связанных с незаконным оборотом наркотиков из которых 97,3% выявлены органами внутренних дел (в общем массиве зарегистрированных ОВД преступлений, совершенных с помощью IT-технологий (171 007), наркопреступления составляют 10,8%, из которых 99 % (18 300) связаны с незаконным производством, сбытом или пересылкой наркотиков (ст. 228.1 УК России) (104 преступления (0,6%) приходится на наркопреступления, предусмотренные ст. ст. 228.4, 230, 234 УК России)¹⁸³. Согласно статистическим данным ФКУ «ГИАЦ МВД России», в 2019 г. зарегистрировано 294,4 тыс. преступлений, совершенных с использованием информационно-телекоммуникационных технологий, каждое двенадцатое (8,4%) совершается с целью незаконного производства, сбыта или пересылки наркотических средств: 24,7 тыс.¹⁸⁴.

Учитывая уровень развития современных технологий, в том числе сети Интернет, а также постоянный рост аудитории пользователей, можно предположить дальнейшее масштабное использование интернет-ресурсов в целях пропаганды и рекламы наркотиков.

Ярким тому примером может служить история разработки «Tor» (The Onion Router, в переводе – «луковичный маршрутизатор»), наиболее популярного средства просмотра содержимого в сети Интернет, представляющего собой программное обеспечение для просмотра Интернет-страниц и скачивания файлов, которое с высокой долей вероятности позволяет скрыть «следы пребывания», то есть обеспечивает анонимность пользователей.

Автор «TOR», выступая за повышение уровня приватности информационного обмена, намеревался защищать права и свободы людей с помощью технологий, создать «анонимность в сети», избежав проблемы «оставления следов активности в сети Интернет», устранить возможность «тотальной слежки», обеспечить свободу обычных пользователей Сети от стороннего контроля. Однако современные компьютерные технологии используются злоумышленниками для обеспечения анонимности при совершении преступлений посредством использования возможностей, предоставляемых Интернет-ресурсами, позволяют создавать глубоко законспирированные сообщества противоправной направленности.

Используемые в Интернет – «мессенджерах» современные алгоритмы шифрования, используемые в процессе координации противоправной деятельности вытеснили устаревшие, слабо защищённые методы коммуникации («голосовая связь» и SMS-сообщения посредством GSM-сетей), основанные на доверии, договоренностях, личных контактах.

¹⁸³ Доклад о наркоситуации в Российской Федерации в 2018 году (выдержка) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://гак.мвд.рф/мониторинг-наркоситуации/выдержки-из-докладов-о-наркоситуации> 2018 (дата обращения: 15.05.2020). – Текст : электронный.

¹⁸⁴ Краткая характеристика состояния преступности в Российской Федерации за январь-декабрь 2019 года. ФКУ «ГИАЦ МВД России». Москва. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://xn--b1aew.xn--p1ai/reports/item/19412450/> (дата обращения: 15.05.2020). Текст : электронный.

Так, применение в противоправной деятельности Интернет –мессенджеров с функцией шифрования входящей и исходящей корреспонденции, скрытием номера телефона, на который зарегистрирован авторизованный аккаунт, «отмывание» незаконных доходов от сбыта наркотических средств посредством бирж криптовалют, а также бесконтактный, посредством тайников - «закладок», сбыт наркотиков, характеризуемый направлением координат, описания и ориентирующих фотографий с местонахождением тайника - «закладки», исключают какой-либо личный контакт не только между сбытчиками и потребителями наркотических средств, но и между соучастниками противоправной деятельности, которые, вступая в противоправный сговор, и осуществляя противоправные действия в тесной координации, могут и не знать друг друга лично, идентифицируя членов группы исключительно посредством псевдонимов в мессенджерах, что исключает для правоохранительных органов возможность получения данных о лицах, участвующих в деятельности, связанной с незаконным оборотом наркотических средств и психотропных веществ.

В данном аспекте нельзя не упомянуть о такой возможности различных Интернет – «мессенджеров», как «чат-боты». Это своего рода «виртуальный собеседник», который в автоматическом режиме, без участия пользователя, отвечает на запросы сторонних лиц, обладая минимальным набором функций для интерактивного взаимодействия. Некоторые «боты» умеют отвечать на сложные вопросы, некоторые реагируют стандартно и однообразно на самые разные действия пользователя. Изначально «боты» задумывались, как средство повышения комфортности ведения легального бизнеса, обеспечивая непрерывное виртуальное «присутствие» предпринимателя в Сети и позволяя отвечать потенциальным клиентам на достаточно широкий круг стандартных вопросов о предлагаемых товарах, услугах, и таким образом, активно используются для продвижения на рынке контента и товаров через «мессенджеры».

Так, «мессенджер» «Telegram» пользуется большой популярностью у создателей «ботов» из-за полностью открытой и простой, интуитивно понятной, не требующей специального обучения, платформы и почти полной анонимности. С учетом данных особенностей «боты» стали популярным средством продвижения наркотиков, чему способствует широкое распространение программ – «мессенджеров», а также их анонимность.

Однако подобный способ осуществления преступной деятельности, связанной с незаконным оборотом наркотических средств, подразумевает определённый уровень познаний в сфере информационных технологий и навыков работы со средствами мобильной связи, что, в свою очередь, определяет возрастной ценз лиц, обладающих перечисленными качествами, и вовлекаемых в совершение преступлений данной категории. Как правило, это молодые люди, в возрасте 18 – 30 лет, что показывает всплеск специфической преступности в молодежной среде нашего общества.

Таким образом, в настоящее время рост числа наркопреступлений, в сфере незаконного оборота наркотических средств и психотропных веществ организованными группами и преступными сообществами (преступными организациями) с использованием информационно-телекоммуникационных сетей, включая сеть «Интернет», свидетельствует о качественном изменении преступной деятельности в целом. С учетом складывающихся обстоятельств, необходимо подобрать новейшие инструменты и определить оптимальный путь совершенствования системы мониторинга наркоситуации, в том числе и в информационно-телекоммуникационной сети «Интернет».

Титан советской криминологии, советник министра внутренних дел Российской Федерации В. С. Овчинский выступая в феврале 2020 г. в Институте экономических стратегий (ИНЭС) на закрытом семинаре «Современные проблемы искусственного интеллекта и цифровизации» отметил: «Технологии, ворвавшиеся в нашу жизнь в XXI веке, во многом изменили подход ко многим научным и практическим задачам. Сейчас стало возможным собирать колоссальные массивы информации и обрабатывать эти данные с помощью специальных программ. И обработка данных о сотнях тысяч преступников вполне может вывести учёных на наличие определённых закономерностей. Кроме того, широкие возможности предоставляет Интернет, где каждый человек, даже если он этого не хочет, оставляет определённые цифровые следы»¹⁸⁵. Рассматривая технологии в области работы с данными, В. С. Овчинский указывает, что искусственные нейронные сети как математические модели, их программные или аппаратные реализации позволяют работать с колоссальным объемом данных.

И. А. Кузьмин, рассматривая основные принципы искусственных нейронных сетей, международный опыт их использования для противодействия преступности, предлагает принципиальное изменение действующей системы статистической отчетности. Исследователь обращает внимание на то, что искусственный интеллект на основе искусственных нейронных сетей может существенно повысить эффективность анализа и систематизации генерируемой информации как в сети «Интернет», так и в базах данных и массивах информации правоохранительных органов. Тем более с учётом того, что до 95 % генерируемой информации состоит из неструктурированных данных и лишь около 5 % составляют различные базы данных, т. е. тем или иным образом структурированная информация¹⁸⁶.

Следовательно, современные технологии машинного обучения и интеллектуального анализа текста могут быть использованы для создания эффективных систем мониторинга наркоситуации в информационно-телекоммуникационной сети Интернет. В 2017 году американские ученые из

¹⁸⁵ Человеческий ум – это Вселенная – Владимир Овчинский [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://profiok.com/news/detail.php?ID=11067#ixzz6KBiE8wqf> (дата обращения: 15.05.2020). Текст : электронный.

¹⁸⁶ Кудьмин, И.А. Искусственные нейронные сети: перспективы использования в правоохранительной деятельности // *Криминалистика: вчера, сегодня, завтра*. 2018. № 4 (8). – Текст : непосредственный.

Корнеллского университета разработали систему искусственного интеллекта, которая распознает и определяет по постам и лайкам пользователей сети Интернет, страдают ли они зависимостью от табака, алкоголя, потребления наркотических средств и психотропных веществ¹⁸⁷ [12].

Резюмируя вышеизложенное отметим, что применение нейросетевых технологий для идентификации наркомаркетов в информационно-телекоммуникационной сети Интернет, а также анализ и систематизация информации о их деятельности, безусловно, положительным образом отразится на эффективности противодействия наркопреступности.

СПИСОК ИСПОЛЪЗУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. **Российская Федерация. Законы.** Об утверждении Положения о государственной системе мониторинга наркоситуации в Российской Федерации: Постановление Правительства РФ от 20 июня 2011 № 485 (05 июля 2011 года) // СЗ РФ. 2011. № 26. Ст. 3808. – Текст : непосредственный.
2. Методика и порядок осуществления мониторинга, а также критерии оценки развития наркоситуации в Российской Федерации и ее субъектах (третий пересмотр) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://гак.мвд.рф/мониторинг-наркоситуации/metodika> (дата обращения: 15.05.2020). – Текст : электронный.
3. **Российская Федерация. Законы.** О дополнительных мерах по противодействию незаконному обороту наркотических средств, психотропных веществ и их прекурсоров: Указ Президента РФ от 18 октября 2007 г. № 1374 (11 октября 2018 г.) // СЗ РФ. 2007. № 43. Ст. 5167. – Текст : непосредственный.
4. **Российская Федерация. Законы.** Проект Стратегии государственной антинаркотической политики Российской Федерации на период 2030 года. ID проекта: 01/03/01-20/00098716 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://regulation.gov.ru/projects#search=антинаркотической%20&npr=98716> (дата обращения: 15.05.2020). – Текст : электронный.
5. **Российская Федерация. Законы.** Об информации, информационных технологиях и о защите информации: Федеральный закон от 27 июля 2006 № 149-ФЗ [Принят государственной Думой 8 июля 2006 года : одобрен Советом

¹⁸⁷ [Tao Ding, Warren K. Bickel, Shimei Pan](https://arxiv.org/pdf/1705.05633.pdf) Social Media-based Substance Use Prediction [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://arxiv.org/pdf/1705.05633.pdf> (дата обращения: 15.05.2020). Текст : электронный.

- Федерации 14 июля 2006] (ред. от 03.04.2020) // СЗ РФ. 2006. № 31 (Ч. 1). Ст. 3448 // СПС «Консультант-Плюс» (дата обращения: 15.05.2020) – Текст : электронный.
6. Доклад о наркоситуации в Российской Федерации в 2016 году (выдержка) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://media.mvd.ru/files/embed/1262499> (дата обращения: 15.05.2020). – Текст : электронный.
7. Доклад о наркоситуации в Российской Федерации в 2017 году (выдержка) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://media.mvd.ru/files/embed/1374113> (дата обращения: 15.05.2020). – Текст : электронный.
8. Доклад о наркоситуации в Российской Федерации в 2018 году (выдержка) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://гак.мвд.рф/мониторинг-наркоситуации/выдержки-из-докладов-о-наркоситуации> 2018 (дата обращения: 15.05.2020). – Текст : электронный.
9. Краткая характеристика состояния преступности в Российской Федерации за январь-декабрь 2019 года. ФКУ «ГИАЦ МВД России». Москва. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://xn--b1aew.xn--p1ai/reports/item/19412450/> (дата обращения: 15.05.2020). Текст : электронный.
10. Человеческий ум – это Вселенная – Владимир Овчинский [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://profiok.com/news/detail.php?ID=11067#ixzz6KBiE8wqf> (дата обращения: 15.05.2020). Текст : электронный.
11. Кудьмин, И.А. Искусственные нейронные сети: перспективы использования в правоохранительной деятельности
Криминалистика: вчера, сегодня, завтра. 2018. № 4 (8). – Текст : непосредственный.
12. Tao Ding, Warren K. Bickel, Shimei Pan Social Media-based Substance Use Prediction [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://arxiv.org/pdf/1705.05633.pdf> (дата обращения: 15.05.2020). Текст : электронный.